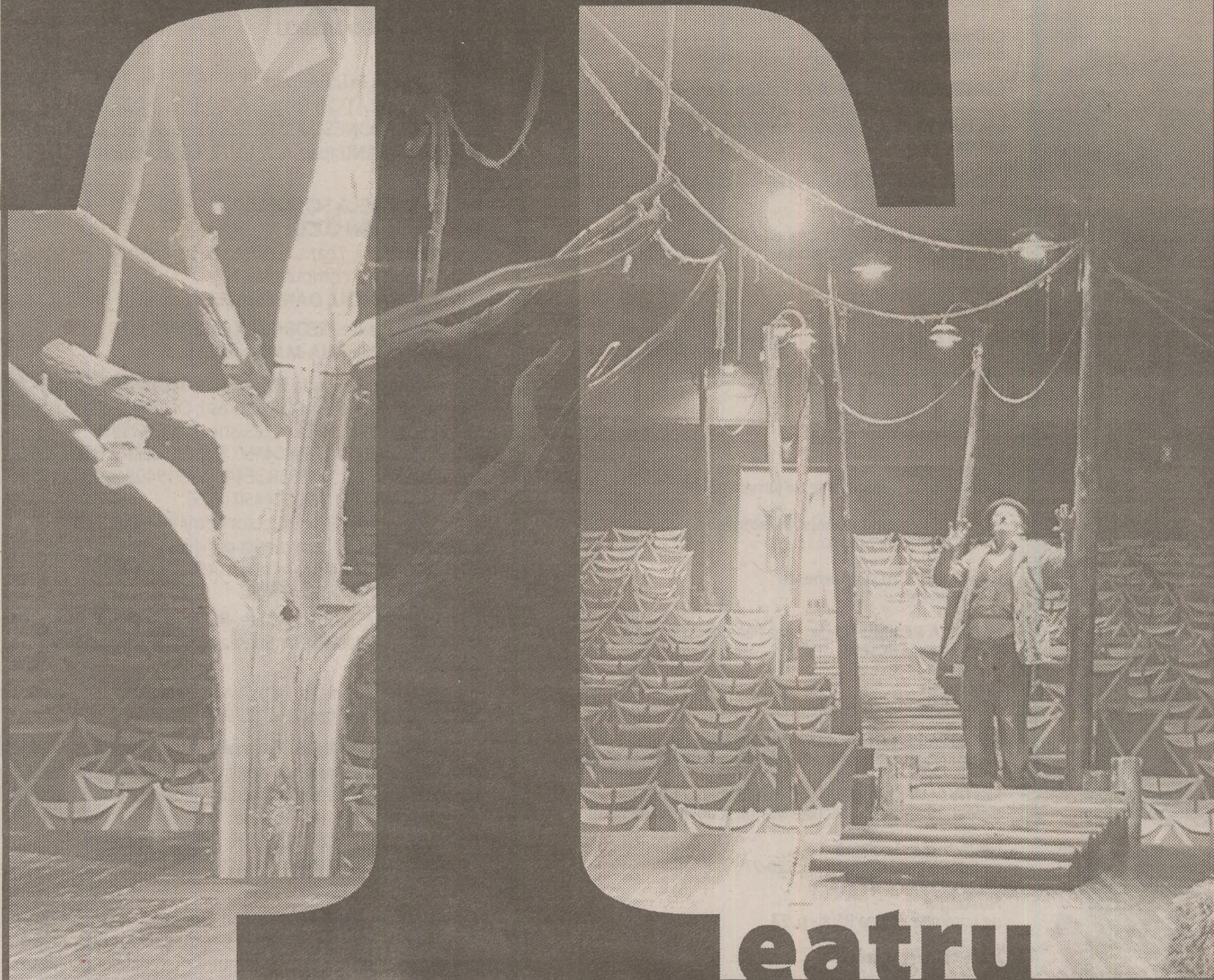

România literară 46

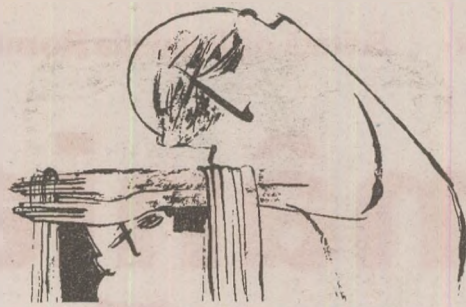
23 - 29 noiembrie 2005 (Anul XXXVIII)

festivalul național de

teatru note și comentarii

pag. 22-23

s u m a r

Analizii culturali
de Iulia Alexa - p. 3

O recitare
de Constanța Buzea - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Morga profesorală a repetenților

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Un suprealist elegiac

CĂRȚI RĂSFOITE de Alex. Ștefănescu - p. 6
Așa cum copiii se joacă de-a mama și de-a tata

LECTURI LA ZI de Marius Chivu - p. 7
Remix de generație; Copilării erotice

Ingeborg și Paul de Cornelia Maria Savu - p. 8

Caligrafie de iarnă
de Simona-Grazia Dima - p. 9

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru - p. 9

LECTURI LA ZI de Simona Vasilache - p. 10
Cal de poștă

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Tren de plăcere

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Un exemplu de obiectivitate

Sertarele unui clasic
de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

Reflecțiile unui sceptic
de Gabriel Dimisianu - p. 15

Floreța Albu
Febra negației - fragmente de jurnal - pp. 16-17

I.L. Caragiale, un hedonist în labirint
de Mircea A. Diaconu - p. 18

Centenar Petru Comarnescu
de Iordan Datcu - p. 19

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
Oameni care lipsesc

Noiembrie
de Gabriela Ursachi - p. 22

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 23
Un spațiu al contrariilor (simpozionul de la Baia Mare)

FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU - p. 24-25
de Ioana Pârvulescu, Nicolae Manolescu și Adriana Bittel

Neurologie și cultură
de Codrin Liviu Cuțitaru - pp. 26-27

Nostalgia
de Luminița Voinea Răuț - p. 27

Între comerț și artă
de George Șipoș - p. 28

Meridiane - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

OCHIUL MAGIC - p. 32

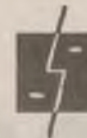

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
**Fundației
ANONIMUL**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.**

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU.**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 3, 8, 16, 17, 24, 25, 30, 32),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 6, 9, 14, 18, 19, 20, 22),

ECATERINA IONESCU (pag. 2, 5, 11, 15, 21, 26, 27, 31),

NINA PRUTEANU (pag. 4, 7, 10, 12, 13, 23, 28, 29).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Teatru - note și comentarii*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Administrația: Fundația **România literară**, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod
71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației,

RO87BRDE445SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG,
sucursala Aviației, RO93BRDE445SV39194054450 (USD) și

RO27BRDE445SV11920914450 (EUR).

CORNELIU IONESCU (director administrativ),

MIRONA LAUDĂ (economist principal),

GHEORGHE VLĂDAN (difuzare, tel. 212.79.86).

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Corespondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Revista **România literară** este editată de Fundația

România literară cu sprijin de la Fundația „Anonimul”,

Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor.

Sponsorizare de la Banca

Română de Dezvoltare -

Groupe Société Générale.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Atunci când deutezi, ca tânăr intelectual, într-un săptămânal de cultură, acțiunile tale cresc brusc. Pur și simplu, devii vizibil. Acest parametru, al vizibilității, este, însă foarte specios. Te confiscă. Te schimbă, te mistifică.

În primul rând, adrenalina respectului de sine generează o ciudată întunecare a conștiinței. Îți dă sentimentul îmbătător al competenței, al propriei abilități proiectate, magnanim, asupra a toate. Îți sugerează perfid că, de acum înainte, poți vorbi despre orice. Iar acest vorbit frecvent te transformă încet, dar constant, în autoritate. Poți fi consultat pe tema cărților, filmelor, muzicii. Vei ști ce să spui, cu aplombul exagerat al celui care are *exercițiul discursului*. Se naște astfel o specie particulară în câmpul culturii și jurnalismului cultural. Oameni care vin la lansări, participă la festivaluri, competiții și emisiuni de radio și tv. Sunt tineri cultivați fără doar și poate, informați, bransați la recent. Sunt jurnaliști de presă scrisă în special, pentru că, prin definiție, cuvântul scris rămâne spre meditație publicului. Radio-ul și televiziunea creează vedete, scrisul creează autoritate. Pe de altă parte, accesul necondiționat la discursul public creează confuzii. Se suspendă în anumite cazuri însăși nevoia de a avea jargonul meseriei, doar pentru că scrii undeva. Se nasc astfel critici de teatru și film cu mult aplomb și fără nici un instrumentar specific. Înșuși faptul că scriu, le conferă autoritate. „Fatalitatea accesului la discurs”, s-ar numi, cu neologisme de bon ton.

În același timp, toți aceștia sunt scribi devotați ai comentariului impresionist, ai verdictului sassist și ai desființării cu intenția și efectul descurajării. Tonul mofturos și fronda generală sunt mai percutante. Acesta este efectul (mai puternic, mai eficient) retoricii negative. Când nu este abordată retorica negativă întâlnim tonul mult mai frecvent al mediei împăciuitoare.

În general sunt tineri și foarte tineri. Copii buni care confirmă în mod fatal legea firii, aceea că trebuie să contesti generația anterioară spre a te impune, a-ți evidenția prezența și ideologia. Copii care totuși nu au minimum... mulți ani de bibliotecă. (Ca să dau un interval generos). Pe teren cultural lucrurile sunt crude, aproape perverse. Ca să ai autoritate reală, să poți prezenta credibilitate pe termen lung trebuie să te școlești mult mai multă vreme de unul singur. Asta nu presupune neapărat examene, doctorate, încremenire academică. Dar presupune lectură multă, aplicată, en gross și en detaille, transpirație, fișe, informare, bibliotecă. Teoria și istoria literaturii, teoria și istoria filmului și teatrului. Apoi decantarea cu discernământ a informației. Apoi transpirația ciomelor pe care prea ușor tânărul cronicar le pune pe curat. Foarte adesea analizele jurnaliștilor culturali sunt de un suav impresionism, cu opinii în aeternam juste, cu indicații programatice: autorul ar fi trebuit să mai cizeze puțin personajul B, să o aducă pe A eventual în cadrul Y, să nu ucidă personajul G înainte de momentul 11. Acesta e genul de judecăți critice asupra cărora nu se poate pronunța nici un fel de opinie metacritică validă. Păi de ce ar trebui să... Până una, alta, asta i-a

ieșit, și cronicarul nu a pus degetul pe rană și diagnosticul exact al cărții, filmului, piesei. Cronicile sunt șchioape, lipsite de duhul analizei, lovind din laterală, slab, anemic, inesențial. Neologice, metaforice, poetizante. Fastidioase și fără nerv. Străine de ambiția performanței. Umplutură. Nu au jargon adecvat, nu au instrumentar specific. *Criza specialiștilor în diverse ramuri culturale nu pare să irite pe nimeni*. În definitiv cuvântul este instrumentul valabil pe orice teren. Omnipotent. Experiența în comentarii literare nu face însă minți luminate. În cronica de film nu există dimensiunea teoretică minimă sau comparatistă, sau integrativă. Un film nou venit al unui regizor relativ cunoscut se așază pe o tabula rasa de informație. Nu știi de unde să-l iei. La fel o carte, o piesă. Pe de altă parte într-o epocă în care *relațiile publice* tind să devină noua paradigmă de evaluare și impunere a unui produs, fie el cultural sau de alt gen, credibilitatea analistului

cultural (cu un calc după analiști politici, inflați de sindromul propriei competențe) se construiește și se consolidează social. Abilitatea socială a scriitorului cult este crucială. Trebuie să

fii văzut, să ieși, să „socializezi”. Să vorbești despre cărți și filme în termeni generali. Scrisul tău trebuie să aibă o față, să-i poți da greutate expunându-te vizual eventual până la nuditate (caz real). Șocul generează și întreține memoria. Trebuie să oferi informație, bombardamentul informațional de orice tip, vizual, lingvistic etc., este prima cheie a eficienței în impunerea mesajului. Te poți, eventual expune pe forumuri, chat-uri, grupuri de discuție, de interese. Esențial este să fii reținut, ca o marcă, se devii brand prin repetarea reclamei pe produs. Ca și în cazul conservelor, spot-ul encomiastic difuzat la TV până la greață, suspendă de la un punct încolo întrebările cu privire la E-urile cancerigene și stărnește curiozitatea, pofta, în final reacția de acceptare. Socializarea este o reclamă în esență. Trebuie să te faci acceptat de grup prin ritualuri specifice de agregare (să bei, de exemplu, la cel mai gregar nivel) și mai ales să fii simpatic. Acest fapt se transmite și scurtcircuitează distanța în fenomenul de acceptare. Dacă nu ești, vei muri necunoscut. Analistul cultural este un om al vremii sale, al informației actuale, al câmpului cultural al unei epoci. Acest câmp cultural trebuie absorbit și deservit cu toate energiile, altfel pur și simplu nu ești, nu exiști în el. Astăzi, dacă nu scrii și nu ești văzut, poți fi tobă de carte, că nu ești de fapt, deloc. Un alt aspect important al construirii identității de autoritate jurnalistică e... „stilistica” socializării. Un registru relativ redus. Mofturile superioare în anumite contexte și accesibilitatea gregară în altele. Trebuie să nu-ți placă organizarea și mâncarea dar să știi să bei solid noaptea. A te face „pulbere”, a te îmbăta cui, reprezintă ritualuri de inițiere și confirmare. Dacă nu poți, ești exclus. Un amănunt important: dacă stilistica ta e destul de convingătoare pe viitor, la evenimente poți accede de la țarcul de presă la cel cu invitați.

Iulia ALEXA

O recitare

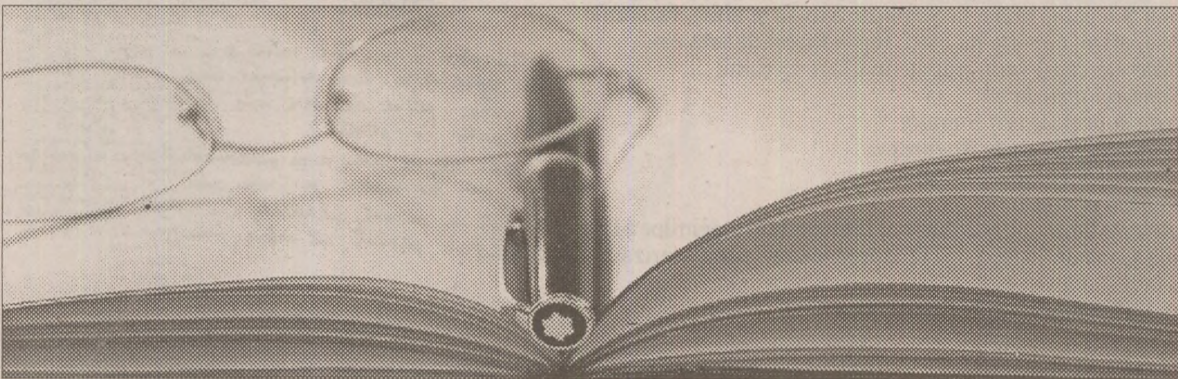
Cu sufletul înecat, cu plânsul nedelegat, cu mintea vreaște încerc să recitesc și să păstrez, dar nimic nu se leagă. De ce această împietrire, secare, poate stingere? Mă simt singură în mulțime cum singură se simte orice ființă prima și ultima dintr-un șir. O, sfinte cuvinte, pupile ale lui Dumnezeu, împutinați-vă lucrul! Poate că frica mi se va vindeca prin chiar frica de a nu rămâne prizonierul ei, prin chiar frica de a nu mă fi pierdut avându-vă. Prin revenirea milei prin recitare pioasă și prin rescriere, O recitare agonică.

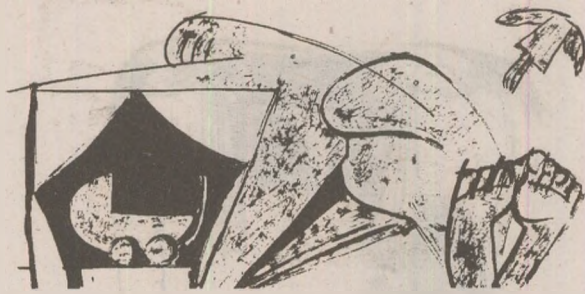
În clipe de cumpănă, sub imperiul fricii, puțini sunt cei ce nu imploră iertare. Dintre cei iertați, și mai puțini sunt cei ce nu se vor întoarce cu gând să ia viața iertătorului. Doamne, tu ne ceri să iertăm vinovatul dar nu și greșeala. De la Iorga citire, iertarea nu înseamnă înfrățire ci adesea dispreț. Adevărat că sunt și iertări care biciuie-n față. E bine să știm că iertarea celor mai mulți se află dincolo de ghearele lor. Pedepsa celui ce iartă mult cade o singură dată, cu greutatea tuturor iertărilor. Să nu ne amăgim însă că am fi în stare, ca la un semn, într-un nediferențiat elan să iertăm greșiților noștri.

Să ierți cu folos, să ierți la timp, să ierți ca să ți se ierte. Să greșești iertând. Să ierți în taină și să ierți când ți se cere iertare. Și iartă dacă vrei să nu ți se ierte. Să nu ne amăgim însă că am fi în stare să iertăm demența în ofensivă sinistră asupra inocenților. Cum să fim de acord, și într-o unanimitate suspectă, cu ideea de iertare a tot și a toate. Să-mi ierte Dumnezeu bunul neputința de a înțelege aceasta până la capăt, cu toate că degetul meu și cuvântul meu nu arată spre un ins anume, ci spre o idee vinovată. O abstracție ireductibilă în arta de a extermina.

Privesc orice îndemn la iertare cu suspiciune, și sunt neîmpăcată în suspiciunea mea. Silită sunt în ceasurile de disperare să gândesc alternativa unui Dumnezeu adus la exasperare prin ceea ce facem, și gata aproape să nu mai vrea ceea ce numai El singur poate: Să ierte.

Constanța BUZEA

actualitatea

Cu naivitate, destui români cred că presa – „a patra putere în stat” – e ceva abstract, alcătuit din materie stelară și oameni care, în loc de carne și oase, au, precum metrul- etalon de la Sèvres, iridiu și platină. Cruntă eroare. Presa românească a ajuns – cu minime excepții – o baltă urât mirositoare, unde se confruntă interese, grupuri și orgolii. Fascinația vulgarității a covârșit totul, iar personajele de prim-plan sunt, de regulă, producătorii de mizerii morale, escrocii, șarlatanii și îmbuibății. Cu cât ești mai vulgar, mai analfabet, mai agresiv, mai deșuchiat, șansele de a ocupa hectare de pagini cresc.

Nu mă miră, în aceste condiții, că un ziar cu oarecare trecere și pe Internet (de parcă „internauții” n-ar fi și ei români!) califică cu nota trei (notă nu doar de corigenție, ci și de blam) prestația liderilor sindicali din învățământ. Motivarea e, pe cât de cinică, pe atât de departe de adevăr: „Liderii sindicali ai profesorilor lasă impresia că vor să rămână cu orice preț în grevă, deși guvernul a promis alocarea a 5% din PIB. O atitudine corectă – și în interesul școlii – ar fi fost suspendarea grevei până la votarea în parlament a capitolului din legea bugetului destinat învățământului”. Micul text e, deși tanțos nevoiemare, de o infinită găunoșenie. El dovedește nu doar necunoașterea listei reale a cererilor sindicale, ci și o mentalitate de mingicar, care jonglează cu balonul pentru a delecta peluza.

A considera că greviștii ar fi trebui să ia poziția de drepti pentru că *li s-a promis* cinci la sută din PIB, când cerința minimală era de *șase la sută*, trădează un simț al relativismului cu totul șocant: după această logică, profesorii ar fi putut să iasă din grevă și dacă *li s-ar fi luat* procente, că doar „*li s-a promis!*” Ei bine, tocmai aceasta e problema: după o săptămână de negocieri, guvernul promite, dar nu dă, de fapt, nimic! Niște ipotetice creșteri salariale de opt la sută, când mai-marii de la finanțe vorbesc nevoalat despre puseul inflaționist al lui 2006, înseamnă, de fapt, o creștere salariale egală cu zero.

Dincolo de cifre, dincolo de păreri – ca de pildă, aceea privind „atitudinea corectă” a suspendării grevei pe baza purilor promisiuni guvernamentale –, astfel de priviri încruntate în direcția profesurimii explică halul fără de hal în care a ajuns România: dintr-un învățământ subdezvoltat nu puteau ieși decât jurnaliști pe măsură. Când e vorba de oameni tineri, această suficiență e cu atât mai dureroasă. Ea arată că, pe termen lung, viitorul țării e deja arendat unor spirite înguste, născute din imaginația Elenei Ceaușescu: e cunoscut episodul în care „savanta de renume mondial” îi califica drept „șobolani nesățui” pe românii ce stăteau ore în șir la cozi pentru a-și ridica rația de ulei și parizer cu soia.

A-ți imagina că cinci la sută dintr-un PIB costeliv

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

Morga profesorală a repetenților

rezolvă problemele enorme ale învățământului românesc înseamnă a nu avea habar despre ce vorbești. Țări infinite mai bogate decât România alocă educației sume colosale, dar și acolo se simte nevoia de mai mult. Acest ritos „atitudinea corectă ar fi fost” indică un îndelung exercițiu de slugă, de conformist pentru care palavrele fără acoperire ale guvernărilor au greutatea unor legi săpate în piatră. Păi, guvernul – și acesta, și toate de până la el – a promis până acum de zeci, de sute de ori, că va rezolva problema învățământului (aflată – nu uitați – în campania electorală, pe lista priorităților celor care, atunci, ne cerșeau votul!), iar rezultatul se vede: transformarea clasei profesurimii într-o adunătură de lumpeni.

Îmi imaginam că doar politicienii, în ura lor viscerală, au gândit mecanismul prin care modalitatea de a produce valoare trebuie anihilată. Cu totul explicabil: o populație decerebrată e mai ușor de condus decât una în care licere semnele inteligenței. Iată că promotorii neantului în România și-au găsit aliați tocmai acolo unde nu te așteptai. Da, profesorii ar trebui să rămână în grevă *cu orice preț* – pentru că nu e vorba doar de soarta lor, ci de soarta României. În ciuda a ceea ce susțin unii condeieri, pe lista de revendicări ale greviștilor salariile au ocupat un loc modest. Punctele cu adevărat importante și consumatoare de bani se refereau la procesul didactic în sine. Când în universități de primă mărime amfiteatrele

arată ca exact acum treizeci sau patruzeci de ani, când se scrie la tablă cu creta, iar materialul didactic e tot cel croit cu foarfeca, a le cere profesorilor să se întoarcă spășiți la catedre e, în cel mai bun caz, o nerușinare. Când vrei să le arăți studenților un documentar procurat cu greu (de pe Internet!) și întrebi de aparatul de proiectat, ți se râde în nas: pe ce lume te afli? Nu știi că încă n-am depășit faza „diapozitivelor” și-a „retroproiectoarelor” pe folie transparentă?! Suntem țara în care studenții au cel mai coborât nivel de utilizare a Internetului. La o medie europeană de optzeci și cinci de procente, noi ne plasăm, cu cele 51 ale noastre, în spatele Turciei (53), Bulgariei (58), Slovaciei (83) sau Ungariei (87). Cât despre țările occidentale, nici n-are rost să pomenim! Cum idealul României rămâne, se pare, tot Albania, cu politicienii și jurnaliștii în acțiune, chiar s-ar putea să-l atingem!

A crede că prin cuminenție, conformism și credulitate se mai poate rezolva ceva în România e pură naivitate – dacă nu chiar prostie. Nu știu, în clipa când scriu acest articol, ce-au obținut cu adevărat profesorii greviști. Știu doar că dacă vor înghiți – așa cum le sugerează unii jurnaliști – hapul promisiunilor ce trimit la imaginare dotări „tehnice”, își binemerită soarta de condamnați ai istoriei. Sa nu uităm că tot ceea ce se produce în România se datorează trecerii prin școli a celor ajunși acum oameni plini de responsabilități. A privi școala cu disprețul arătat de cincisprezece ani încoace înseamnă a ne condamna la o vinovată subdezvoltare și chiar la dispariția de pe hartă. Sună sumbru, dar nu e deloc improbabil.

A vorbi de „interesul școlii” înseamnă cu totul altceva decât tonul profesoral al unor jurnaliști repetenți. Înseamnă, în primul rând, a restitui demnitatea meseriei de dascăl. Crunta școală a meditațiilor – alternativa la salariile de mizerie – e vinovată, în mare măsură, de deprofesionalizarea celor din învățământ: efortul intelectual și uzura au contribuit indubitabil la degradarea generală a educației. Dar la fel de mult au contribuit și pantofii scălăciți ai profesoarelor și pantalonii uzați ai profesorilor, ce iscă nu doar zâmbete ironice printre elevi, ci plasează învățământul între ocupațiile ce merită a fi ocolite și disprețuite.

Când un profesor ajunge să lucreze, în timpul liber, ca taximetrist (cazul de la Suceava e celebru), înseamnă că ceva e profund dereglat în percepția noastră despre lume. Nu vreau să spun, prin asta, că meseria de taximetrist e degradantă – dimpotrivă. Problema e că ea se află în incompatibilitate cu ceea ce se așteaptă de la un profesor. Dacă poți fi, simultan, și prim-ministru și vânzător de mașini, parcă e, totuși, prea mult să fii și profesor de chimie și șofer. Deși, recunoscut, benzina din mașinile de lux comercializate de mărimile zilei e unul din produsele ce n-ar fi posibile fără existența profesorilor de chimie.

Noutate editorială

Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, București, Ed. Mașina de scris, 2005.

Cartea are 1176 de pagini (format 22/28 cm) și este tipărită pe hârtie offset de import (70 g/mp) la Monitorul Oficial. Este legată (și prevăzută cu supracopertă și forzatz). Concepția grafică îi aparține Mihaelei Șchiopu. Ilustrațiile (în număr de peste 1500) provin din colecția autorului și constau în: fotografii (cele mai multe realizate de Ion Cucu), desene (de Camilian Demetrescu, Adrian Socaciu, Mihaela Șchiopu, Silvan și alții), facsimile ale unor manuscrise, afișe, coperte de cărți, reproduceri de artă etc.

Cele 110 capitole ale cărții sunt grupate în cinci secțiuni:

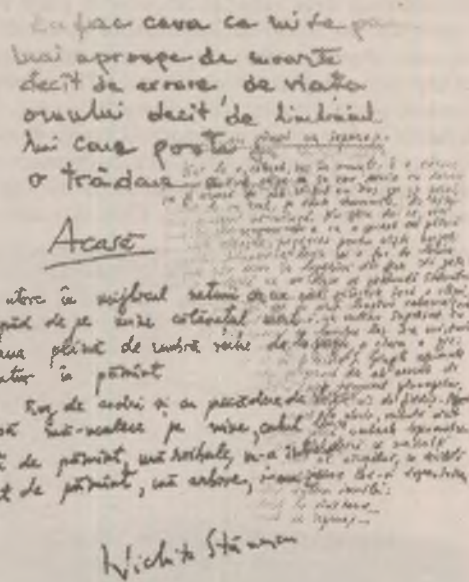
- 1941-1947. Sfârșitul unei lumi;
- 1948-1959. Arta supraviețuirii literare;
- 1960-1971. Primăvara de de la București;
- 1972-1989. Refuzul revoluției culturale;
- 1990-2000. Renaștere confuză.

Redactorul cărții este Domnița Ștefănescu. Prelucrarea imaginilor a fost asigurată de Iuliana Constantinescu, iar tehnoredactarea computerizată – de Ionela Stanciu.

Cartea a apărut cu sprijinul Raiffeisen Bank.

Alex Ștefănescu

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE 1941-2000

critică literară

Toată lumea cunoaște celebra pânză a lui Magritte, *Cele două mistere*. În ea se vede un șevalet pe care este agățat un tablou având desenată, în chipul cel mai realist cu putință, o pipă. Sub ea autorul a notat o explicație aparent paradoxală: „*Ceci n'est pas une pipe*”. Tabloul este alcătuit din imagini și cuvinte (fără explicația menită să pună pe gânduri, probabil că nimeni nu ar fi zăbovit prea mult în fața lucrării), iar titlul ei sugerează existența unui inefabil spațiu al misterului în intervalul dintre imagini și cuvinte. Firește, reprezentarea artistică a unui obiect, indiferent cât de măiastru ar fi făcută, nu este obiectul însuși. Este prima concluzie, de o banalitate răsunătoare, care se poate trage după ce ai văzut tabloul lui Magritte. Mai mult decât atât, te poți întreba dacă obiectul din imagine există în realitate sau este doar rodul pur al imaginației autorului. Prin explicația dată tabloului din pictură (*la mise en abîme*) originalul artist belgian descrie, de fapt spațiul misterios dintre ceea ce poate fi privit și ceea ce poate fi citit și oferă vizitatorului libertatea unei infinități de interpretări.

Pipa lui Magritte, cel mai recent volum de poeme al lui Petre Stoica este, într-un fel, o replică din perspectiva poeziei, la faimoasa lucrare a pictorului belgian. Poezia înseamnă descătușarea imaginației, depășirea tuturor barierelor materiale, punerea în același plan a visului și a realității, coabitarea unor elemente incompatibile în percepția curentă. Realitatea poeziei conține și imaginarul, roadele fanteziei, logica mereu alunecoasă a viselor. De aceea, privit prin prisma sensibilității poetice a lui Petre Stoica, mesajul lui Magritte se transformă într-un foarte puțin surprinzător „*ceci est une pipe*”. Voi cita integral poemul *Realitate și duioșie*, pentru că el este definitiv pentru poezia din acest volum al lui Petre Stoica: „Iau pipa din tabloul lui Magritte/ aprind tutunul cu o așchie de gheață/ pufai privind absent tavanul/ din norul fumului coboară o sirenă/ cu solzi din coji de portocală/ are coada dublă părul ei/ e desfăcut de răsufierea mea precipitată// ridic în stânga și în dreapta alți nori/ mai violeți mai verzi mai pătrătoși// un pachetot mă poartă spre insula pe care/ zodiacul meu se încrucișează cu un șarpe/ unde nesperata glorie se intersectează/ cu epuizarea nesfârșitelor orgasme// acolo unde laba leului despică meridiane// coboară înserarea jarului tutunului/ se prefăce în cenușă pulverizarea ei/ se prefăce lent în note muzicale// reasez pipa în tablou/ și fără îngăduința distinsului maestru/ reformulez inscripția/ așadar: ceci est une pipe véritable”.

Compoziția acestui poem se întemeiază pe un imaginar de factură suprarealistă. Ea este populată de elemente specifice picturii lui Magritte (leul, sirena, șarpele, norii) și conține asocieri incompatibile („aprinde tutunul cu o așchie de gheață”). Dincolo de acest cadru suprarealist se degajă însă tristețea unui om care, în singurătate, meditează la toate aceste lucruri, eventual, cu un album al lui Magritte în brațe. Poezia lui Petre Stoica se întemeiază, ca și tabloul *Cele două mistere*, al lui Magritte, pe procedul *mise en abîme*. Este poezia unui însingurat sentimental, care se autocontemplă în ipostaza de poet suprarealist. Dacă dadaismul s-a născut în hohotele de râs ale jocului (mult se vor fi amuzat excentricii săi practicanți la extragerea cuvintelor din pălărie), Petre Stoica parcurge într-un fel drumul în sens contrar. El caută tensiunea existențială chiar și în sinesteziile (cuvinte, imagini, acorduri muzicale) cele mai excentrice, asociate la voia întâmplării, în disprețul logicii elementare. În pomele sale sentimentele iau, de fiecare dată, fața imaginilor, tonul elegiac, grav, uneori melancolic, al poetului din fundal, acoperă fără drept de apel jocurile textuale, inteligența și micile probe de rafinată erudiție ale poetului din planul secund.

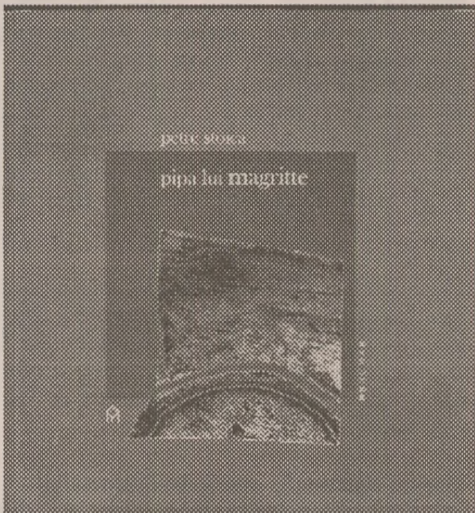
„Ceci est une pipe véritable” este concluzia la care ajunge Petre Stoica pentru că realitatea în viziunea lui, conține tot ceea ce există în noi și în jurul nostru: obiectele și reprezentarea lor în mintea fiecăruia, faptele și visele, lumea care ne înconjoară și lumea imaginată de scriitori, pictori, muzicieni, balerini. Tot ceea ce conține pictura (inclusiv cea a lui Magritte) este realitate, așa cum reiese din poemul dedicat „*Maestrului Magritte, cu venerație*”: „Realitate desenată lin de aripa/ vulturului hrănit cu stafide și mângâiat pe cioc/ de laba leului culcat pe plaja înșorită/ lângă femeia cu sexul deschis/ spre săgeata zenitului// realitatea pusă într-o ramă de flăcări// realitate care jignește ignoranța” (*Realitate*).

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Un suprarealist elegiac

Petre Stoica, Pipa lui Magritte, cu cinci imagini de Loredana Tîrzloru, Editura Brumar, Timișoara, 2005, 54 pag.

Există o realitate a poeziei, în care totul este posibil, culorile sunt tari, atmosfera ritmată, viața se trăiește cu intensitate și o altă, a cotidianului, petrecută în singurătate, de către un poet ajuns la vârsta senectuții care trăiește mai mult din amintiri și din imaginație. Un original dialog liric se leagă între acest volum al lui Petre Stoica și cartea de poeme a lui Marcel Tolcea, *Bicicleta van Gogh*. Dincolo de jocul textual, de comunicarea livrescă, inevitabil, și acest poem se sfârșește într-o mică elegie a timpului prezent, a momentului de după destrămarea visului: „Pe o șosea specific balcanică/ Bicicleta van Gogh/ (made Marcel Tolcea)/ se întâlnește cu Motoreta Magritte/ (made Petre Stoica)/ una salută cu sunetul rămas într-o ureche tăiată/ cealaltă cu uguitul unui porumbel conservat într-un melon/ metafizicele mijloace de circulație se despart/ lăsând în urmă vâlvătaia de culori/ incendiind câmpuri imense de grozamă// ce întâmplare penibilă/ exclamă veștejile testicule/ pierdute în cămașa de noapte/ a bătrânului academician cu insignă de estet” (*Întâlnire profund realistă*).

Bătrânețea și singurătatea sunt teme vechi în lirica lui Petre Stoica. Scriam, cu un alt prilej, că poetul Petre Stoica pare a se fi născut bătrân, pentru că inclusiv versurile sale din tinerețe au un aer paseist, resemnat, se hrănesc din realitatea unei alte vârste, definitiv pierdute. Se poate vorbi, în cazul acestui poet, de un manierism al acestor teme, de o plăcere aproape masochistă de a se autocontempla în ipostaze de maximă vulnerabilitate. Trucată sau nu, singurătatea eului din poezia lui Petre Stoica este una

cu ștaif, estetizată, ca o scenă dintr-un film sentimental: „Am așternut farfuriile tacămurile paharele/ toate sunt noi și toate/ au claritate de primăvară// și iată că nu vîi nici azi// mîncarea se sleiește apa îngheață în pahare/ muzica noastră preferată cândva/ sughite funebru// mă așez la masă îmbrăcat/ cu haina actorului rămas fără rol” (*Nici azi*). Se poate vorbi aici de o retorică a gesturilor, despre chipul poetului reflectat în propria sa imaginație. Aparent realistă, această scenă are tot atîta legătură cu realitatea ca și pipa lui Magritte.

Un alt poem profesiune de credință este *Elegie*. Chiar dacă nu este foarte reprezentativ pentru formele de exprimare poetică ale lui Petre Stoica (foarte mobile și variate, de altfel) poemul este definitiv pentru ceea ce numeam viziunea paseistă, specifică liricii lui Petre Stoica. Indiferent de tema tratată, poetul ajunge, mai devreme sau mai târziu, să coboare în adâncimile propriului suflet, să se scufunde într-o singurătate populată doar de chipurile și amintirile dintr-o lume dispărută pentru totdeauna. Între mersul mecanic înainte (inclusiv la nivelul formelor poetice) și permanența întoarcere cu gândul în trecut se întinde întreg universul liric al lui Petre Stoica. „Pășesc înainte vertical și sprinten// salut bețivul nebunul bătrîna arțăgoasă/ salut câinele care mă întâmpină cu privirea umană/ salut până și mortul petrecut acum la groapă// pășesc înainte lumea mă admiră/ ținuta sobră mersul împintinat de elan// dar nimeni nu știe/ că eu pășesc îndărăt mereu îndărăt/ în căutarea clipei când mi-am pierdut inocența/ în căutarea clipei când mi-am pierdut virginitatea la umbra unei tufe de liliac/ în căutarea clipei când mi-am pierdut/ șansa gloriei de fapt totul totul// mereu îndărăt mereu ocolind prezentul/ care mă pîndește cu bătele sale noduroase// ocolind ceea ce nu pot ocoli/ iată tocmai îmi curge sânge din nas” (*Elegie*).

Ca mai toate cărțile publicate în, deja, foarte prestigioasă colecție de poezie a editurii timișorene Brumar, *Pipa lui Magritte* este o bijuterie grafică. Calitatea tiparului și a hîrtiei, rafinamentul discret al ilustrației (realizată de Loredana Tîrzloru) transformă lectura acestui volum într-o sărbătoare a bunului gust. Prin cărți precum cele publicate de Editura Brumar, viitorul poeziei românești nu poate fi pus de nimeni la îndoială. ■

cărți primite

● Vasile Datcu, *Veșnicia cu patent*, roman ultramodern românesc, București, Grupul editorial Vremea, 2005 (proză scurtă). 200 pag.

● Miron Țic, *Planeta iubirii*, poeme de dragoste, cuvînt înainte de Constantin Cubleșan, Deva, Ed. Căluza, 2005. 144 pag.

● Leonard Gavrilu, *Jurnalul lui Marcel (1974-1979)*, Pașcani, Ed. Moldopress, 2005. 82 pag.

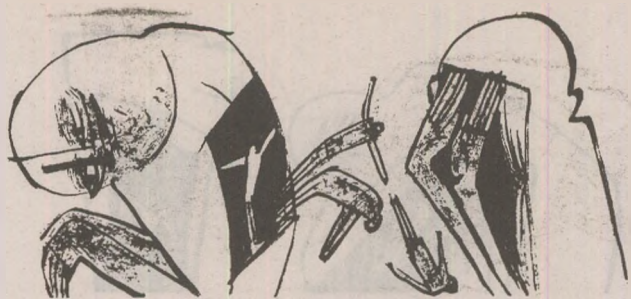
● Nicolae Radu Fruntes, *Educație logomotrică*, Brașov, Ed. Foton, 2005. 48 pag.

● Daniel Bănuțescu, *Cine a câștigat războiul mondial al religiilor*, piesă de teatru în trei acte, București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2004. 98 pag.

● Dan Lungu, *Băieți de gașcă*, proză scurtă, prefață de Luminița Marcu, Iași, Ed. Polirom, 2005. 240 pag.

● Ion Popescu-Brădiceni, *Lazare, veni foras!*, Cluj, Ed. Napoca Star, 2005 (critică literară; prezentare pe ultima copertă de George Mirea). 248 pag.

● Eça de Queiroz, *Familia Maia. Episoade din viața romantică*, ediția a II-a, integrală, traducere și postfață de Micaela Ghițescu, București, Ed. Universal Dalsi, 2005. 688 pag.

critică literară

Alex Ștefănescu

CĂRȚI RĂSFOLITE

George Luca, Eu, ticălosul și scârbitul, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2005. 72 pag.

Un bărbat cultivat, cu gustul rafinat de miile de cărți citite, își trage pe ochi o șapcă de derbedeu și privește lumea ironic-provocator – acesta este personajul liric care monologhează în poezia lui George Luca. Chiar și când comentează nu realitatea vulgară de fiecare zi, ci texte literare, poetul o face în același stil:

„Deșteaptă vampa poeziea matală/ își leagă șoldurile pe trotuare/ iar țâțele-i ajung pe trecerea de pietoni/ încât se gudura în decor buna natură unsuroasă” (*Adio, Corbule Daniel*).

Starea de spirit dominantă este una de greață existențială:

„În parc aceleași ciori cârâie autoritar/ dintotdeauna deasupra bunului pensionar./ la margine se sufocă regimentul unde/ datul cu burta de pământ era academia părinților.” (*Greața*).

În mod inteligent, George Luca pune multă culoare în descrierea cenușiului existenței.

Codrina Bran, Antipozi, proză scurtă, prefață de Dan Damaschin, Cluj, Ed. Zenit, 2005. 100 pag.

Proza Codrinei Bran este o apă repede care îl ia pe cititor și îl duce-lăraște-rostogolește exact acolo unde vrea autoarea, fără ca el să simtă asta ca pe o bruscare. Prozatoarea are întotdeauna ceva interesant de istorisit și o face într-un mod alert și atrăgător. Informații despre epocă, despre psihologia personajului adus în plan, despre biografia lui, despre modul cum se îmbracă și se comportă în societate sunt sintetizate în câteva cuvinte. Puțini prozatori de azi au în scris o asemenea eficacitate:

„Femeie frumoasă, înaltă, bine făcută, cu un păr negru, bogat, pieptănat într-un coc savant, lăsat pe ceafă, cu trăsături sigure, ochilor ei migdalati, închiși la culoare nu le scăpa nimic din negoțul pe care îl conducea cu o mână de fier. Patroana era o femeie cu vino-ncoa [...]”

Apariția ei sculpturală, îmbrăcată în catifea neagră, tentând prin decolteul larg, cu șolduri îngust feline, «promitea» multe, ațâța fără să potolească. Alături de un local bun, patroana era și ea parte din decor, garantând succesul. Prezentă și absentă totodată, primitoare sau discretă după caz, Agata își găsisse vocația. Și banii veneau.” (*Mătușa Agata*).

Așa cum copiii se joacă de-a mama și de-a tata

Petrică Birău, Al. Florin Țene – literatura ca mod de viață, Cluj-Napoca, Ed. Eurograph, col. „Mnemosyne”, 2005. 88 pag.

O carte fără valoare despre autorul unor cărți și ele lipsite de valoare. Așa cum copiii se joacă de-a mama și de-a tata, Petrică Birău și Al. Florin Țene se joacă de-a monografistul și scriitorul. Spre deosebire însă de copii, pe care candoarea îi face drăgălași, Petrică Birău și Al. Florin Țene cad în ridicol prin această maimuțareală:

„Florinel Sandu Țene a îndrăgit de la început fotbalul, reușind să treacă de simpla joacă, crescând armonios și cultivând în paralel cu educația intelectuală disciplina fizicului și a voinței prin sport, lucru ce îi va fortifica organismul, ținându-l departe de vicii, ca fumatul și alcoolul, pentru toată viața.”

Costel Baboș, Aș crede în Dumnezeu, amintiri reinventate, București, Ed. Cartea Românească, 2005. 260 pag.

Scriere autobiografică liberă (fără a fi fantezistă), cuceritoare prin dezinvoltură și printr-o naivitate deliberată, cu funcție artistică:

„Când eram copil nu-mi plăceau zilele ploioase. Nu-mi plăcea ploaia, în general, vreau să spun. Fie că din cauza ei nu puteam ieși la joacă, fie din cine știe ce alt motiv. Mama zicea că de aia plouă, că-și bate dracu nevasta. Prin clasa a patra am luat de bună afirmația mamei și am spus-o și eu mai departe, tovarășei învățătoare. Pentru asta a vrut să-mi scadă nota la purtare, că am vorbit necuviincios.”

Constantin Arcu, Ceremonial de despărțire, povestiri, Pitești, Ed. Paralela 45, 2005. 162 pag.

Autorul (născut la 24 februarie 1956 la Flămânzi, în județul Botoșani) are formație de jurist, dar pare

să fi sjudiat și psihologia judecând după siguranța și operativitatea cu care schițează portrele psihologice ale personajelor. În plus, dovedește și vocație de poet, fiind capabil să ajungă, într-o singură frază, de la o viziune terestră la una cosmică:

„M-am ridicat și am închis fereastra; vifonița dezorientată s-a năpustit în geam pentru o clipă, apoi s-a potolit pierzându-se în agonia întregului univers.”

Matilda Caragiu Marioțeanu, Nicolae Saramandu, Manual de aromână/ Carti tră învițari armânești, București, Ed. Academiei Române, 2005. 342 pag.

Apariție reprezentând un eveniment în dialectologie și, în general, în cultura română, pe care o îmbogățește. Dialectologii sunt cei care se vor pronunța, fără îndoială, asupra valorii științifice a cărții. Până atunci trebuie spus că *Manualul de aromână*, datorat unor specialiști în domeniu, Matilda Caragiu Marioțeanu și Nicolae Saramandu, are și o valoare literară. Este vorba nu numai de antologia de poezie aromânească, inclusă la sfârșitul manualului, ci de frumusețea aromânei înseși, varianta plină de pitoresc a limbii române, foarte bine descrisă, sistematizată și explicată de autori.

Nicolae Labiș, Doină întârziată, versuri inedite, carte apărută sub egida Complexului muzeal Bucovina, ediție și cuvânt înainte de Nicolae Cârlan, Suceava, Ed. Lidana, 2005. 72 pag.

Ineditele lui Nicolae Labiș sunt un adevărat dar pe care ni-l face Nicolae Cârlan, cercetător competent al vieții și operei poetului din Mălini. Ni se oferă prilejul să auzim încă o dată sunetul de diapazon de argint al poeziei extraordinarului adolescent:

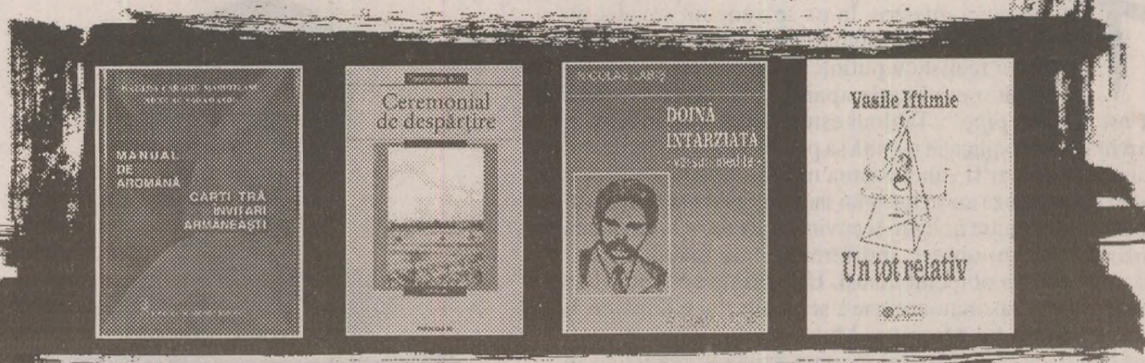
„Mișc pletele căzute în somn peste privire/ Și îmi îmbăt privirea cu-al zărilor senin./ Se-mbujorează marea de-o caldă presimțire/ Născând din spuma-i alba un venus masculin// Rotund și pur el saltă din valul de rubin/ Și raze lungi întinde venind din nesfârșire./ În orice zi el vede același țarm marin;/ Oricând el îl privește c-o proaspătă uimire.” (*Răsărit de soare*).

Vasile Iftimie, Un tot relativ, versuri, Botoșani, Ed. Agata, 2005. 112 pag.

Sentimentalism, grandilocvență, umor involuntar:

„De la firesc și până la păcat/ Nu-i decât o scipire de idee.../ În boxa conștiinței-s condamnat/ De-un zâmbet aruncat de o femeie.../ De la firesc și până la ispită/ E-o simplă mângâiere de privire.../ Și-ntr-o beție prea nedefinită/ Cerșesc mereu un strop de fericire.../ De la firesc și până la firesc/ I-un gol imens de aproape-un lat de palmă.../ Ne-om dezbrăca de tot ce-avem lumesc/ Și ne-om uni în «unul», dragă doamnă.” (*Limitele firescului*).

Se naște o întrebare: „Ne-om dezbrăca de tot ce-avem lumesc” înseamnă și de haine? Avem nevoie de-o explicație din partea autorului, pentru a ne putea reprezenta, în continuare, „unirea în «unul»”. ■

critică literară

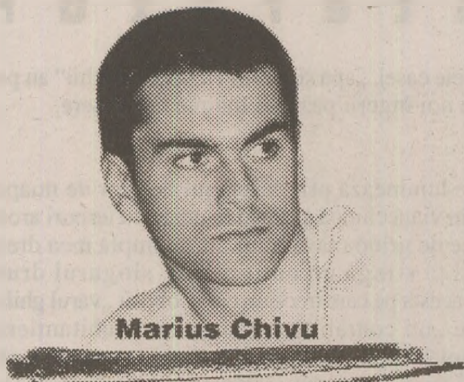
Remix de generație

Elena Vlădăreanu este o tânără poetă care, literar vorbind, a crescut vizibil de la o carte la alta. Sînt diferențe notabile între volumele ei – *din confesiunile doamnei m.*, (carmen, 2002), *pagini* (Timpul/Vinea, 2002) și *fisuri* (Pontica, 2003) – și era de așteptat să dea lovitura cu noua carte. Dar, ca o trupă care se degustă prea repede cu succesul, cel mai recent volum al poetei este unul „comercial”. Elena Vlădăreanu face jurnalism de ani buni, este o cenaclistă fidelă și se simte bine în mijlocul publicului, acolo unde comunică direct și imediat. Știe pe ce butoane să apese pentru a interesa publicul și e destul de inteligentă pentru a face *show* într-o carte în care poezia bună performează de la sine la un nivel nu mult peste medie, dar exact atît cît pretențiile să fie acoperite. *Playlist*-ul nu prevede însă și revelații.

În primul rînd, nivelul așa-zis ideologic al cărții. Titlul este relevant doar pentru intențiile autoarei, căci cele zece poeme nu au nici o legătură directă cu ideea de Europa, referent aproape negliabil, element strategic pentru un *captatio* tare. Poezia se vrea de atitudine și de protest în virtutea ideii că tinerii sînt (social și politic) nonconformiștii oricărei societăți. Numai că acest tip de discurs este epuizat nu din motive politice, dar pentru că e facil și nu oferă variație estetică pe termen lung. Un Ianuș și, să zicem, o Esinencu sînt de ajuns pentru ambele maluri ale Prutului, cu toate că discursul public de la noi nu satisface nevoia (firească) de euroscepticism. Poeta nu este convingătoare și pentru că atitudinea, schematică, pare de împrumut, dar și pentru că substratul politic e foarte subțire. Cînd Joyce se lamentează că nu se poate trezi din coșmarul istoriei, fraza îți dă fiori, dar cînd Elena Vlădăreanu spune că „istoria e o bucată de zid/ într-un oraș din centrul europeii” te gîndești că da, la o adică și asta poate fi o metaforă. Tema e prea mare, nu e asimilată și mesajul cărții rămîne suspendat. Două poeme la început și ici-colo cîte un vers timid în secțiunea care dă și titlul cărții e prea puțin. Europa nu e îngropată în versuri funerare, e mai degrabă lăsată să zacă departe de cimitir.

Elena Vlădăreanu, europa. zece cîntece funerare, (carte și CD), Editura Cartea Românească, București, 2005, 72 p.

Marius Chivu

LECTURI LA ZI

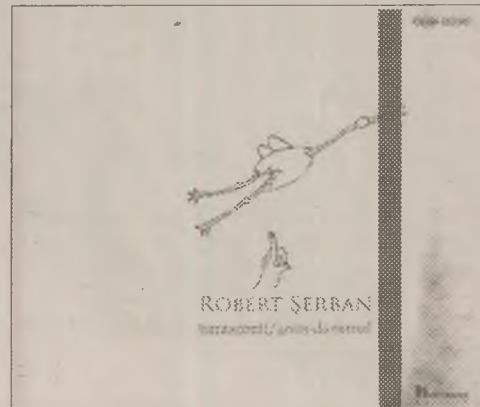
Apoi, toate tendințele și topoi poeziei generației sînt de găsit în poemele *europei*: micile traume ale copilăriei, conviețuirea chinuită cu realitatea, sila de real, mizerabilismul cotidianului, sexualitatea alienantă, tendințele suicidale și incestuoase, solitudinea urbană, revolta socială & religioasă (un accent distinct: conflictul religios de cult), renegarea patriei ș.a. Fie poetei i-au luat-o alții înainte, fie nu își delimitează prea clar culoarul pe care să concureze. Senzația e, oricum, de *dějă-lu* și, atunci, versurile riscă fanarea. Pentru că, în acest volum, Elena Vlădăreanu are cîte ceva de la toți colegii ei de generație, rămînînd prea puțin din ea însăși: *românia. fin de siècle* este un *cover* după Marius Ianuș în varianta soft, *a patra scrisoare către nikos* sau *turcoaz* sînt poeme pe care, de fapt, le-am mai citit la Domnica Drumea („sîngele meu e cald și miroase/ uneori curge în cheaguri/ atunci mi-e teamă etc...”), *ce se ascunde sub piele* sau *orașul* sînt poeme-tribut aduse lui Teodor Dună („tata rînjește/ pe mîini îi cad picuri de sînge/ sau bale/ e singur tatăl meu/ în fața lui un zid înalt pînă la cer și alb etc...”)... Autenticitatea poeziei ei ține, mai degrabă, de discurs, dar numai în măsura în care acesta confirmă și susține niște tendințe de generație. Nu știu cine pe cine a influențat, e clar însă că influențele – multe, poate, involuntare – sînt puternice și tind mai mult să apropie decît să facă diferența. Trebuie să citești atent volumele precedente ale poetei pentru a-i decela vocea în această nouă carte prea puțin închegată, scrisă la răscruce de cenacluri și întîlniri literare, cu versuri cel puțin onorabile dar comune (în sensul poezicii colective) și, deci, previzibile.

Cînd își lasă exuberanța pe mîna răbdării, Elena Vlădăreanu trece dincolo de orice generație, singură cu sine și cu ce are de spus. Sînt cîteva astfel de momente care însuflețesc lectura și te lasă să întrevezi ce ar fi putut ieși dacă poeta ar fi luat puțină distanță. La polul opus toate versurile sanguine, ale simbolismului visceral, în general, cu vomă și menstruație țintesc deja un efect banal (cum e și folosirea în exces a cuvîntului „șobolan”) și nu cred că mai impresionează pe nimeni dispus deja să deschidă o carte a unui tînăr poet. Limbajul tare s-a cam trezit și nu mai face decît să mimeze fronda, căci repetiția oricărui nonconformism produce saturație, se clișeizează și creează imunitate.

În concluzie, poezia Elenei Vlădăreanu nu excelează prin mărci distincte și merge pe drumuri prea la vedere, lăsîndu-ți cumva impresia unui remix de generație, totuși, nu vreau să se înțeleagă că, abordată cu o privire mai puțin contextualizată, ar dezamăgi și că nu e nimic de citit aici: sînt destule momente de poezie bună în această carte, tensionată temperat cu cîteva imagini puternice și nu doar prin aportul limbajului. E sigur că cei mai mulți vor citi cu plăcere *europa. zece cîntece funerare*, dar nu știu cît îi vor rămîne și fideli.

Copilării erotice

Ultima năzbîtie literară a lui Robert Șerban, *Barzaconiile*, e o suită de întîmplări ca niște anecdote din vremea în care cei mari cuvîntau lucruri greu de înțeles, iar copilul Robert se confrunta cu sentimentele bizare ale inimii și corpului. Fetele de la grădiniță, tovarășii de joacă, părinții, prietenii sau vecinii, iată o lume plină de vorbe, gesturi și manifestări ambigue care îi produce copilului mirare și îl acaparează într-o fascinantă confruntare. Copilul sărută fetițele la grădiniță, dar se teme de ele, îi ascultă pe cei mari discutînd una-alta, dar nu pricepe aluziile și subtextul, se joacă cu prietenii de vîrsta lui, dar nu se împacă întotdeauna cu comportamentul lor, are instincte și începe să simtă diverse lucruri, dar nu înțelege cu adevărat ce i se întîmplă. Copilul e naiv și curios, iar lumea din jurul lui, cu personajele, întîmplările și poveștile ei de toată mîna, își urmează imperturbabil un curs firesc, fără să-l dumirească, fără să-l aștepte să priceapă rostrurile, lăsîndu-l să se împace singur cu micile lui perplexități sentimentale și erotice. „Cînd am fost la mare, mie mi-au luat ai mei tot ce am

Robert Șerban, Barzaconiile/ Anus dazumal, ilustrații de Ana Adam, traducere în limba germană de Diana Iliescu și Anita Niederkorn, Editura Hartmann, Arad, 2005, 68 p.

vrut eu... După ce am făcut poze, mama a vrut să-mi dea slipul jos, dar eu m-am ținut de el și am plîns, că n-am vrut să mi-l dea. Mama m-a întrebat că anul trecut de ce-am vrut, dar tata i-a zis să mă lase în pace și să nu mă mai smiorcăie atîta. Mama i-a spus că unde mai vede el alți copii cu slipul pe ei, dar tata s-a pus pe burtă și a început să citească dintr-o carte. Eu am alergat la apă și am adunat scoici și m-am uitat la o fetiță care nu avea nimic pe ea. Cînd m-am uitat mai bine, am văzut că fundul ei era pînă la buric. Dup-aia am văzut că toate fetițele au așa.”

Cele mai mari nedumeriri sînt, firesc, de natură erotică. Diferențele percepute la fete îl sperie și îl atrag în egală măsură. Reacționează imprevizibil pentru că, deși nu și-l poate explica, are sentimentul lucrului interzis: „Eu știu ce are Diana acolo, pentru că mi-a arătat-o. A zis că întîi să i-o arăt eu. I-am zis că ea trebuie mai întîi, că e mai mică, dar n-a vrut. Am rugat-o să mi-o arate numai puțin, dar tot n-a vrut, decît dacă ghicesc în ce mîna are banu’. Am ghicit, pentru că ținea pumnul mai strîns decît celălalt. A zis că trebuie să ghicesc de trei ori. M-am supărat și am vrut să plec acasă, dar ea s-a pus în fața ușii și mi-a spus să stau, că mi-o arată. S-a dus repede în bucătărie să vadă dacă bunica ei e acolo sau e în sufragerie, apoi s-a întors...”

Prea multe nu ar mai fi de spus despre această carticică frivolă plină de hazul candorii, al cărui singur și fatal cusur e că se termină prea repede. E însă perfectă pentru un drum cu tramvaiul pînă la serviciu pentru a începe ziua cu zîmbetul pe buze, înduioșat de aceste micro-amintiri din copilăria (erotică) izbitor de asemănătoare cu a fiecăruia dintre noi. ■

l i t e r a t u r ă

CORNELIA MARIA SAVU

în spatele casei. „apă și scrum cît vezi cu ochii“ au povestit despre noi îngerii păzitori înainte de naștere.

3
abia se luminează prin lăstărișul bețiilor de noapte. doi morți în viață clinică ascunși în odaia cu ierburi aromatice atîmate de grinda tavanului. între tîmpla mea dreaptă și tîmpla ta stîngă un cuțit negru. singurul drum din orașul acesta pe care trece un călău obosit „vărul ghilotinei“ spui tu „un contabil care-și ascunde chitanțierul sub redîngota“ spun eu. dispăre în singura casă neagră de la capătul drumului și abia se luminează prin lăstărișul bețiilor de noapte. „cînd amesteci poezia cu moartea scoți la vînzare bunurile mîntuirii și nebunia-i monedă de schimb“ spui și deschizi poarta singurei case negre din orașul acesta. „să dăm foc ghildei noastre să-i sfidăm letargia“. două grămajoare de oase în odaia cu ierburi aromatice. deasupra lor moartea se face ghem ca un ciine de pază.

4
doamna O e vîrfurile triunghiului pe care-l îmbrăcăm în rochie otrăvită. îți mîngieie fruntea ca o piatră umedă. ar arunca-o în geamul ospiciului să respire în voie nebunia. cînd îmi citește scrisorile mila din ochii ei ar putea hrăni un orfelinat întreg. „rău mai trăiți domnilor“ i se pare că aude în somn, departe de coapsele sulamitei și

de producție și se literaturizează (crezi tu). așa cum stau acum la o masă joasă-n localul plin cu picturi de gang și metri de sticle în rafturi. fac propoziții „vreau o pizza cu ciuperci și-un pahar cu vin roșu.“ instinctul de conservare se strînge dulceamar pe cerul gurii ca o bomboană după mult timp dezlipită de stofa prăfoasă a buzunarului. faci propoziții. fata regelui nebun își țese pînza deasupra ta. în prag, păianjenul urzește fire pentru cumplitele întreceri. iei creierul în palme, obiectul perfect în care-și descarcă dumnezeu minia și scrii....

7
pentru morții în viață clinică, dialectica devine melancolică dimineața. alb de plumb sub pleoape și negru de fildeş în cerul gurii. între giardini și arsenale (ziua-noaptea) cerul e-o burtă vînată în care bolborosește rugăciunea dublă a scrisului nostru. o femeie al cărei neam se pricepea să cheme, la drumul mare, năpîrcile și să arunce cu piatra în geamuri luminate. un bărbat care-ar fi putut să vîndă luminări, rachiu și mătani în prăvălia tatălui, așteptînd să-i fie purtat cadavrul într-un vagon plin cu stridii spre ținutul barbarilor. stau lingă mangelul stins și privesc cerul ca o burtă vînată în care bolborosește rugăciunea dublă a scrisului lor: „despre oameni știm că se nasc, le este frică și mor“.

Ingeborg și Paul

de părul cînepiu al margarethei revărsat peste caseta cu bijuterii mincinoase. ar spala cu leșie alămurile unei vieți liniștite să nu te mai lege nimeni ca pe-un tîlhar de codru dacă duci o piesă la teatrul din mannheim. „nu mie nici nepot nici ciine așa că n-am o fotografie de-a lui“ strigă prin ușa întredeschisă fată-n casă la porția de tabac și cafea, la sticla cu vin de lingă pat, „girbov e timpul, ține-ți mîntea în iad și nu deznădăjdui“. doamna O e vîrfurile triunghiului pe care-l îmbrăcăm în rochie otrăvită în fiecare dimineață.

5
singele băiatului are gust de portocale amare. asta dacă-l ronțai vîrsat în zăpada pe care-o faci bulgăr în palmele fierbinți. cum ți s-a întîmplat pe treptele măcelăriei lui potszudek într-o zi de iarnă grozavă. seara aveau să te cuprindă apele galbene ale primului leșin, așezat între genunchii părinților în sala de concert. ca într-un bot de miel hăcuit. măcelarul potszudek trecea arcușul peste gitul viorii tăindu-i carotida cu scrișnet înghețat. își afunda mîinile pînă la coate în hălci de muzică zdrențuite, dezghioaca din carnea aburindă ochii albi cu miez vinețiu în care mai pilpîia spaima vitei înjunghiate improșcînd cu spumă roșu sîdefie partiturile și primele rînduri. bemolii însingerați clipeau în vaielele orchestrei peste care cădeau încet bucăți de viscere din tavanul boltit. ai țipat și pereții s-au apropiat amenințător strivindu-ți pieptul cînd botul mielului hăcuit s-a închis prinzîndu-te în întunericul lui umed. te-ai trezit întins pe zăpadă. aproape de urletul galben, în valuri, al unui ciine de pripas și ai spus „îngerii păzitori au îmbrîncit un diavol în pielea ciinelui“.

6
„ești fata unui rege nebun, țese pînza în atelierul de ceață cînd bufnița așezată pe umăr hipnotizează întîmplarea.....“ și cînd ai pus punct ți se spune „toate astea-s literatură“ și realitatea suride în treningul ei esoteric prevăzut pentru saltul în gol. cine/ce face acțiunea și cine/ce o suportă. după o zi de muncă stelele reci se uită fix la mijloacele

8
ne culcăm în poeme ca-n odaia cu ierburi aromatice atîmate de grindă. puterea putrezește în brațele femeii, bărbatul adulecă mirosul de pînză jilavă al morții. ne-am culcat în scrisul nostru ca-ntr-un sicriu de plop, ușor, pornit în derivă pe riul amniotic.

9
ți-ai pus ochelarii pe prima treaptă a scării care duc la apa indiguită. cu ochii larg deschiși ai început să cobori după ce ți-ai scos pantofii. știai că drumul va fi ușor, legănat de alge și pînza broaștei. ai prins cu mîna dreaptă lanțul balustradă rece și umed. înaintai cu ochii larg deschiși ca două globuri de gheață în care au și început să lucească valurile verzi, îndemnînd la călătorie printre lucruri opuse și fără urmări. degetele ți s-au încălestat pe balustradă cînd apa ți-a trecut peste frunte și-ai văzut cîmpia neagră cu orizontul înfipt în ochii încă larg deschiși. atît. din camera de hotel făcută scrum ar trebui să te vad cum înaintezi pe cîmpia pe care-am pășit și eu cînd m-am trezit din rufele somnului în prima dimineață după. cum ne-am închipuit în scrisul nostru și cum nu se-ntîmplă. cînd amesteci poezia cu moartea scoți la vînzare bunurile mîntuirii și nebunia-i monedă de schimb....

10 (epilog)
să nu trăiești ușor să nu scrii ușor să nu mori ușor. dumnezeu este indescifrabil. apă și scrum cît vezi cu ochii au povestit despre noi îngerii păzitori înainte de naștere. două grămajoare de oase în odaia cu ierburi aromatice. deasupra lor moartea se face ghem ca un ciine de pază. doamna O e vîrfurile triunghiului pe care-l îmbrăcăm în rochie otrăvită în fiecare dimineață, ai spus îngerii păzitori au îmbrîncit un diavol în pielea ciinelui. iei creierul în palme, obiectul perfect în care-și descarcă dumnezeu minia și scrii. despre oameni știm că se nasc, le este frică și mor. ne-am culcat în scrisul nostru ca-ntr-un sicriu de plop, ușor, pornit în derivă pe riul amniotic. ■

1
sticlă ferestrei a plesnit ultima ca o țeastă rasă lovită pe la spate. flăcările s-au ridicat deasupra zoriilor spălăciți salutîndu-mi plecarea într-o călătorie printre lucruri opuse și fără urmări (țigara aprinsă și-a făcut datoria). cu-n fir de fum în colțul buzelor m-am trezit din rufele somnului în prima dimineață după moarte amintindu-mi că la ultima întîlnire mi-ai spus „să nu trăiești ușor să nu scrii ușor să nu mori ușor. dumnezeu este indescifrabil“.

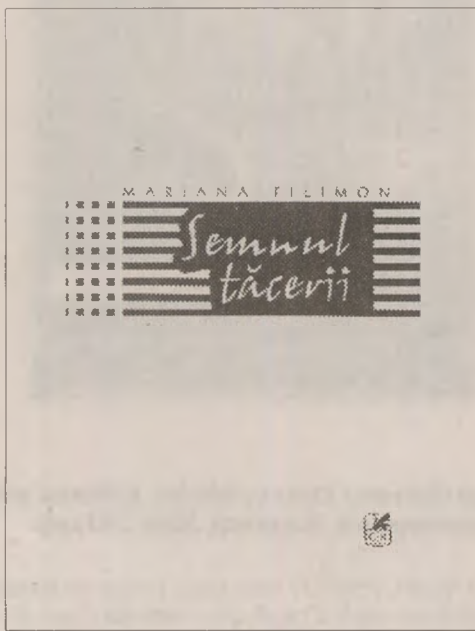
2
înainte de naștere pe noi ne-au scaldat apele morții. flăcările morții ne-au ademenit în groapa roșie pregătită pentru arderea de tot înainte de naștere. din gîrliciul spaimii ne-am potolit setea și de trei ori pe zi în fața barbarilor am înghițit dumaticatul de spaimă. îmbrăcați în hainele pestrițe ale risipitorilor n-am înfulecat din vițelul cel gras tăiat pentru întoarcere – am fost jertfiți cu lovituri de satir bont

L i t e r a t u r ă

Lecturi

Caligrafie de iarnă

Mariana Filimon, *Semnul tăcerii*, Ed. Cartea Românească, 2004.

Într-o vreme când situarea generaționistă naște patimi și confruntări acerbe, nimic mai reconfortant decât literatura nepreocupată de manifeste, programe, sloganuri, vârste. Printre acești scriitori, nu atemporalii, ci de o fidelitate naturală față de sinele propriu, ca și față de o condiție ideală, ori imaginată ca atare, a omului, se numără și Mariana Filimon. Ultimul său volum, *Semnul tăcerii*, o antologie de autor, stă măturie pentru coerența unui destin poetic.

Poemele Mariane Filimon, concepute în regim „minimalist”, de maximă parcimonie a mijloacelor de expresie, cu apel la sintagme scurte, nervoase, aparent lăsate într-o perpetuă suspensie, mărturisesc un vechi și temeinic tabiet meditativ, o propensiune spre marile (încă) întrebări ale ființei: „pe Olimp/ tronul lui Zeus mai adevărat/ decât orice așezare omenească” (*Note de drum*). Solilocvii dramatice, dacă nu tragice, ele se alcătuiesc plasmatic, de regulă, la țărnul mării, în decor cosmic, țesând cu o voce mică, sfielnică, friabilă, broderii vocale în jurul spaimelor singurătății, dar și al transparenței, al principiului, deopotrivă luminos și numinos, al existenței. Aparțin gândirii „slabe”, părții de umbră a ființei, feminității, domeniului *vin* al ontologiei. De aici, omniprezența mărcilor imponderabilității: fluturii, marea, aerul, șoapta, blândețea, somnul, paloarea, absența, albul – avalanșă a elementelor soft, inclinate mai degrabă spre fragmentare și risipire, spre vis, iluzie și imaginar, pe care poeta tinde totuși să le grupeze sub blazonul unui *sens*: „fragment ce se destramă/ cerșind îndurarea întregului” (*Puzzle*); „Într-un întreg/ se adună miniaturile clipei” (*Pânza de păianjen*). Semnificația aceasta scapă însă mereu, de unde senzația de lax, de indeterminare, iar atingerea sa (privilegiu arareori experimentat) ține de zonele impalpabile ale spiritului, situate dincolo de formă, de febrilitatea gesticulației, de orice ostentație: „Prea multă rostire/ vorbe sălbatice culori la care/ nu ajung nici văzul/ nici timpanele șubrede// ochii adulmecă/ alte înțelesuri// vocale pun o peliculă peste lucruri/ și taine/ adulmecă miezul ființei/ dar nu îl ating/ o, nu îl ating niciodată// luminos ca zăpada/ doar semnul tăcerii

(*Tăcerea semnului*)”. Poezia se constituie, așadar, în viziunea Mariane Filimon, ca un *semn al tăcerii*, de unde, inspirat, titlul cărții, ca și prezența în volum a două piese cu titlul paradigmatic *Semnul tăcerii*. Dacă, în genere, idealul este *pagina albă, cerneala albă sau caligrafia de iarnă*, iar eul poetic se află în căutarea acelor vorbe ce știu „să se lepede cu adevărat” (ce frumos spus!), *semn al tăcerii* este însuși imboldul spre totalitate, spre zona de confuzie și interferență a tuturor regnurilor, spre atingerea limitei, a inexprimabilului (posibila similaritate cu *necuvintele* nichitastănesciene), a unui înalt nivel al conștiinței: „până departe/ încât pot vedea marginea marginei/ adâncul de acolo/ de sus/ lacrimos și nesigur” (*Dincolo*) sau „incredibile forme/ mai adevărate decât ceea ce/ se poate rosti// nimic privirea nu poate surprinde/ nimic nu se lasă înșelătoarelor simțuri deschis// o șansă cât o boare de vânt:/ poarta neagră/ cu mânere de aur străvechi/ poarta hăului lumii” (*Poarta*).

Simplitatea și esențializarea conlucrează, în poezia Mariane Filimon, cu precizia detaliilor, cu tăietura fină și sigură a versului, ce proclamă fără ascunzișuri vraja miniaturalului: „Mici animale și păsări/ alcătuiesc lumea/ sarea cu diamantele-i reci/ aminte aduce de un fel de copilărie a visării (*Exil*)”, vădind rafinate de *haijin*: „Lângă tâmplă și file/ respiră un măr// cu un cuțit neascuțit/ (cuțit de femeie singură)/ îl tai în felii// seva răcoroasă/ are gustul soarelui vechi// semințele scapără/ pe pagina oarbă/ ochi mărunți și neștiutori// noaptea lor cafenie/ mă tulbură” (*Mărul*). Astfel de instantanee denotă o mare sensibilitate, precum și o adevărată știință a amănuntului semnificativ (nimic nu e întâmplător, totul se află în legătură și interdependență, părțile își aduc aminte că există un centru, în această poezie discret mistică și vizionară).

Lumea miniaturală nu este, de fapt, una mărunță, ci un ansamblu de forțe, cuante, energii, care încearcă să transgreseze nivelul grosier al realului, printr-un elan ascensional: „mila de toate/ plutește în aer/ pata ei argintie răsfrânge/ sigla unor mai vechi/ și mai noi întâmplări” (*Emblemă*); „rezonanțe și raze o lume/ care compune o altă ființă” (*Lecția de psihologie*). Culturalul, ghicit prin fine aluzii sau răsfrânt prin elemente picturale, reprezintă un mod firesc de a fi pe coordonatele elegantei lăuntrice. Culorile preferate sunt auriul, movul, galbenul, albastrul, rozul, purpuriul, scânteieri, fugitive totuși pe nemșcarea albului fundamental, care transmută simpla viață în destin, suferința în rugăciune, privirea în vedere. Există un patos abstract, abia ghicit printre rânduri, care înalță alaiul de „palide mici întâmplări” într-un roșt senin, într-o basilică bine construită, de unde pasiunea pentru formele geometrice, cristaline: ”Eram chiar acolo/ în locul unde cristalele serii/ în flăcări se sparg” (*Amfiteatrul din nori*). Durerea, fragilitatea, nelipsite dintr-un destin asumat, sunt răscumpărate de o artă a scrisului vecină cu rugăciunea, deoarece nu orice scris e mântuitor, ci doar acela demn de o fiică a Nordului: „când sloiuri/ deschid o silabă de argint/ jertfindu-se timpului/ aș scrie o carte/ cerneala ei albă/ pieirii m-ar smulge” (*Caligrafie de iarnă*), asimilabil frigului metafizic „fără de iarnă”, nopții „fără urmă de stea”, porții „fără urmă de casă” și poemului fără cuvinte, menționate în acea profesiune de credință care este *Semnul tăcerii* (p. 53).

Poezia Mariane Filimon demonstrează cât de adânc poate mișca o rostire părelnic albă și descărnată, cât de multă viață se ascunde în detaliile umile ale existenței și cât de convingător poate suna un glas „mic”, adică șoptit, pe deasupra multiplicității și fragmentarului lucrurilor: „după spulberate liniști/ mai rămâne totuși ceva/ un adevăr simplu ca pâinea/ ca apa/ ca duhul cuvintelor prins/ în singurătatea rostirii/ după ce a sângerat indeajuns” (*Lumină albă*).

Simona-Grazia DIMA

Emil Brumar

CERȘETORUL DE CAFEA

De-aici începe...

Piatra pe care o arunc spre tine se preface în fluturi
Fluturii care năvălesc spre tine dispar în lumină
Lumina care trece prin tine se transformă în îngeri
Îngerii ce să facă și ei li-e teamă să se prefacă

Rămân fără aripi își scapă-n bălți nimbul cald
Vine un soarece plin de făină și-i îmbrânțește
Se trezesc iar adorm se trezesc iar adorm
Tu le pari o fintină despicată de-un crim enorm

De-aici începe poezia scrisă anume ca s-o citești
Pentru-a putea să străbați c-o vergea de cleștar
În mână printre ciuperci otrăvite nesfirșite povești...

www.polirom.ro

Adrian Marino Libertate și cenzură în România Începuturi

Cel din urmă volum al regretatului cărturar

Pentru prima dată, întreaga literatură pre-pășoptistă e citită din perspectiva istoriei ideilor, pentru care autorul și-a revendicat vocația, iar textele cronicarilor moldoveni sau munteni și mai ales ale Școlii Ardelene dezvăluie laturi ignorate sau expediate în grabă de o judecată estetică.

Suplimentul
CULTURA

Un săptămânal realizat în colaborare cu Ziarul de Iași

critică literară

Simona Vasilache

LECTURĂ LA ZI

Cal de poștă

C e era dacă-și dădeau binețe, pe drum, undeva, le Facteur Cheval și ticălosul lui Balzac, nutrind față de semeni gânduri de geambaș – „les harcelers comme des chevaux de poste, et puis les laisser crever au milieu du chemin...”?

Ne-alegeam, pesemne, cu filozofia practică a unei utopii. Aruncă-i pe oameni, adică viața, dar amintirile lor pune-le bine. Nu s-au întâlnit, firește, niciodată, dar imposibila lor însoțire e jucată, să zic așa, de două personaje, Comisionarul și Arhivarul, din reeditarea recentă, la Cartea Românească, a romanului *Cutia cu bătrâni*, de Andrei Oișteanu.

Augurii unui timp ciudat (e, în seria de proză de la întinerita Carte Românească, și ceva de ranforsare a unor pariuri vechi care – chestie de vremuri... – prima dată n-au ținut) fac din textul de eseu vătuit cu poveste un fel de *marteau de porte* ce-a prins patină. Să nu atingi clinchenitoarea de metal, gura de leu cu delicată zăbală a ușilor în vîrstă și înalte, că nici nu bănuiești ce te așteaptă dincolo. Totuși, Comisionarul și Arhivarul o fac, din patima poștașului ducace, obișnuit să ciocăne totdeauna o singură dată. Și se deschide. Peste prag, ca-n toate istoriile cu farmece de odaie, cu oameni demult ieșiți din lume, vrăjindu-și soarta-ntr-un perete, încetează viața prezentă, bună-rea, cum a fost, și-n carapacea ei intră, enorm, delicat, scenariul de mister medieval. Bunăoară, Filip. Înainte, e un comisionar de flori, într-un port balcanic. Funcționar cu oarece ștaif, într-o mahala colorată, intersectează întâmplător destine care nu-l privesc, mai trage cu urechea, primește confidențe, scapă repede de tot balastul unor daraveri în care, la urma urmei, nu se bagă. Un intrus protocolar și discret.

Pînă bate la ușa nepotrivită. Doamna K., femeie dintr-o bucată, proaspătă mamă părăsită de domnul D., care vrea s-o împace trimițindu-i buchete, îl tocmește pe Filip să-i poarte de grijă tatălui ei, Carol, gîndind de-o vreme la sinucidere. Lîngă bătrînul stafidit de nelumire, supărat ca un pustnic pe ispitele viului, fostul comisionar („zugrav de biserică, corector într-o redacție, negustor de mărunțișuri, contabil, îngrijitor la cimitir chiar și cîte și mai cîte...”, om umblat, nu glumă) face o cură de tăcere. O cură cadaverică, aproape, într-un sanatoriu cît o cameră închisă. Un iad de buzunar, în care ghiujul dedat la neputincioase, însă de temut blăstămății îl afumă cu pucioasă. Cînd, în fine, încetează și-ntr-un ei prinde cheag o relație ca de la satană îndărătnică la năpăstuit înger păzitor, pun de-un dialog filozofic din cale-afară, prea de viață și de moarte pentru roman. În rama pe care Andrei Oișteanu o așază, domol, bine-ar fi să se discute puțin. Să se întîmple, mai degrabă, lucruri mici, mirosind necurat, scrise frumos, a mister, ca iubirea dintre grec și baba fermecătoare care-i luase mințile, apărîndu-i puberă: „Toti mahalagiii ieșeau în stradă să urmărească acest început de ritual de împerechere între Dimitrios, veneticul cu apucături și gusturi de calif și Felicia, tainica lui amantă, pe care n-o văzuse nimeni vreodată, dar despre care se spunea că ar fi avut numai treisprezece ani și că ar fi fost frumoasă ca o zîna. Locul ei era în iatac – în spatele mai multor rînduri de perdele de mătase – ca acela al unei

flori rare pe care soarele prea puternic, vîntul schimbător, praful ridicat de trăsuri și privirile curioase ale mîrlanilor ar fi putut s-o ofilească.” Amintirea aceasta, strecurată într-o birjă care străbate cartierul oriental, unde-l dusesse de-atîtea ori pe Filip, cu florile lui, trece în visul lui Carol, care parcă vede aievea năruita casă de plăceri, cu grecul omorît în torturi de foștii-efebi, arzînd în fumuri pestilențiale, duhori de roze descompuse. Un tablou post-simbolist, de exotism răvășit de-o stranie morbidețe.

Scene de port, lumi amestecate, sub aceeași „învățatură” a valsului cu moartea, din nou explicit, din nou supărător. Din nou discuții. Și ieșirea mortului din ladă, un leu împaiat colonizat de molii, fostul *gadget* al fostului fotograf Carol. O cutie, un bătrîn. Și-o manivelă care, prinsă în dagherotip, îi învîrte și pe una, și pe altul. E începutul unei fascinații de novice față cu blițul, care-l ține pe Filip lîngă Leo cel vechi și pleșuv, „cadavrul unui om peste cadavrul unui leu”, făcîndu-l să-și scape „prada” din cătare. Carol pleacă să se sinucidă, nu reușește, ajunge să creadă (iarăși, prea „problematizant”) că Filip n-a fost decît o păcătoasă conștiință, cum aveau, cîteodată, suprarealiștii, un copil inert prăvălit pe o ladă. *Phil-hip* – iubitorul de cai...

Dacă, în privința primei părți a unui roman de vieți în cartotecă, aveam a amenda felul în care-și vorbesc doi inși părtași ai cine știe cărei alergări cu lampă, citind continuarea, îmi mai trece. *Arhivarul* chiar e poveste în toată legea, așa nelegată cum pare, o cronică de burg decadent, în care un bătrîn bate (același motiv...) la o ușă – ușa unui ghișeu de mică publicitate – și anunță că primește „obiecte străni”. Pe (simboluri, simboluri...) Intrarea Labirintului. A fost, la viața lui, un om de labirint, care-a cunoscut lumea din amintiri puse la poprire. Un poștaș surreal, refăcînd, în căutare de cioburi, subteranele unui palat. În micul lui imperiu de hîrtie mucedă, ca și în călătoriile pe care le face, fără planuri, de parcă s-ar teme, după curiozitățile rîvnite, hazardul obiectiv își desfășoară plasele. Niște *Wunderkammer* întunecate și pustii, unde înflorește o proză cu obiecte și cu frisonantele lor legende. Un cult de vrăjitor, obișnuit să descînte fiecare mîrgică în care lucește o forță care nu-i a sticlei și nu-i a luminii, pune Andrei Oișteanu în descrierea unui bestiariu de fiare împietrite. Fierătani care deodată se mișcă singure, deși n-au viață de la Dumnezeu, aducînd necaz pe generațiile dintr-o casă. Instalații de care oamenii fug cît pot, obiecte aruncate ca să se rupă zale de blestem. Pe ele, toate, le-adună, ca un colecționar de groază (și nu mă gîndesc numaidcît la Fowles, mai întîi la Poe...), solomonarul de-o seamă cu vremea care s-a amuzat să le nască. El știe să le dea preț maiestruoaselor inutilități cu puteri de noctambul, puterile vieții ce le-a amprentat. Și recunoști, în adăpostul lui, atmosfera simbolistă, din ulița nemților cu coadă, unde galantare de vechituri se destramă sub desuete aduceri aminte, îmbogățită cu floare de sulf din „oculta” suprarealiștilor.

Ritualuri de vinătoare, implorări de ploaie, prostul satului, și el un strîngător de alte ciurucuri. Un hoț de icoane, pescar, pe gîrlă, de sfinți trimiși în procesiune, să facă să-nceteze seceta. Planete de papagal: „Bătrînul intrase după o țigancă cu galbeni în păr și lulea în gură, care îi îmbia pe cheflii să-și afle viitorul în «planete de tînăr». Dar cui îi păsă de rostul stelelor, cu parale în chimir și vin în mațe? Bătrînul îi cumpără toate «planetele», cu lădiță și papagal cu tot. Îl fascina posesia unui astfel de obiect în care stăteau înghesuite, ca-ntr-o stranie arhivă, destine de un ban bucată.” Așa sînt toate. Chilipiruri, vieți ieftine povestite scump. Imagini definitiv pierdute într-o oglindă uitucă, într-o pasiență de om răbdător. E, în felul cum le inventează, grav, fără să se joace, Andrei Oișteanu, un amestec de magie neagră și albă nostalgic. Un dor fără vise și fără memorie.

Andrei Oișteanu, *Cutia cu bătrâni*, Editura Cartea Românească, București, 2005, 253 pag.

Sau, poate, reveriile unui cinic învins de fantasmă. Viața (și al său *mode d'emploi*) nu contează cîtuși de puțin – Carol vrea să-și ia zilele, Bătrînul renunță fără regret la toate „utilitățile”, pe măsură ce nu mai are loc – și totuși, pe ea, imprezibilă, fastuoasă, tragică, o varsă, prin gurile lor amuțite, atîtea și atîtea hîrburi moarte. Un fotograf și-un arhivar, oameni care ogoiesc pierderile de timp, și-un comisionar care-l risipește. De unde se vede că viața nu e timpul, ci ravagiile lui, în carnea (de lemn, de jad, de alpaca) a unor companioni la nesfîrșit schimbați. Și că, dacă, cine știe, poștașul Cal l-ar fi întâlnit pe Vautrin, compromisul lor ar fi fost o sfidare suavă, „ideală”, dar nu mai puțin sfidare. Așa cum o găsești într-un roman în care cîta poveste, atîta eseu. Și cît eseu, atîta poveste.

Societatea Română de Radiodifuziune
RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Joi, 24 noiembrie, ora 15.00

Identitatea spirituală românească
prin cuvintele ei fundamentale
„Român, românește”

în emisiunea
„Essentialia”

Realizator: Oana Georgiana Enăchescu

fm

Arad 106,8	Craiova 101,1	Ploiești 104,1
București 101,3	Deva 105	Rm. Vâlcea 102,5
Bacău 101,8	Galați 101,6	Satu Mare 96,1
Baia Mare 100,1	Iași 103,1	Sibiu 103,7
Brașov 105	Oradea 96,1	Suceava 101,6
Buzău 103,7	P. Neamț 100,3	Tg. Jiu 89,5

critică literară

În ultimii ani, Bucureștiul vechi, neatins de planurile cincinale ale comunismului și răsfațându-se cu o denotație măgulitoare (*micul Paris*), a devenit o temă de studiu, de amplă cercetare. Volume atât de diferite în formula și structura lor precum cele scrise de Ioana Pârvulescu, Adrian Majuru și Dan C. Mihăilescu împart un același personaj de aer și pavaj, analizându-l din multiple perspective și prezentându-l cu considerația pe care o merită. Dacă Orașul lui Adrian Majuru e unul al întâlnirii dintre Orient și Occident și al contrastelor violente, speculate masiv de autor, cel conturat de Ioana Pârvulescu „foșnește din centru până la mahala”, ca o ediție de lux a unui tom plin de surprize. *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* iese dintr-un impresionant efort documentar de critic și istoric literar, pentru care aspectul sociologic e secundar. Miza cărții este aceea de a desface societatea românească interbelică în articulațiile sale, pornind de la centrul ei trepidant și expresiv. Zumzetul viu al epocii apare printr-o desfoliere răbdătoare a ziarelor și revistelor interbelice (gazetăria oferind, cum scrie Mihail Sebastian, „un contact direct, amplu și ascuțit, cu viața, cotidianul și psihologia”), dar și a jurnalelor și memoriilor, cărților de interviuri și anchete literare, la care se adaugă albume foto și almanahuri, conferințe radiofonice și casete cu înregistrări, anuare statistice (...) Prin consultarea tuturor acestor surse, autoarea se adâncește voit într-o experiență a detaliului semnificativ și evadează din prezentul metropolei noastre într-un trecut al ei mai bun. Diferențele frapante între *ieri* și *azi* o fac să vorbească despre „străinătatea aceluiași oraș”: sentimentul străniului că te afli într-o lume românească, dar străină, cu reguli complet diferite și un alt cod socio-cultural. (Pentru cel ce a vizitat, în străinătate, orașe după care Bucureștiul s-a inspirat arhitectonic, senzația e și mai curioasă: te simți acasă și totuși nu, bați cu pasul bulevardelor familiare, de negasit în urbea natală, extensii, vai!, ipotetice ale unei istorii contrafactice.) Și mai interesant este că mersul înapoi, în timp, nu proiectează o peliculă ștearsă, veche, care să ne dea prin contrast confortul interior al progresului. Civilizația și cultura, în sens larg, se dispun mai degrabă pe celălalt talger al balanței bucurestene și românești, în dreptul unui deceniu (1925-1935) aproape neverosimil prin viteza edificării și modernizării societății autohtone. Nici o inflexiune sămănătorist-tradiționalistă, cu perceperea Capitalei ca o Sodoma înghițind și batjocorind destine, nu apare în desenul pe cât de curat, pe atât de coerent al Ioanei Pârvulescu. Dimpotrivă, orașul „răsfoit” cu dragoste și atenție distributivă are un avânt al dezvoltării cuceritor la propriu și la figurat. Surpriza este de a vedea, într-o carte centrată pe un subiect interbelic, cât de avansate sunt în anii '30 structurile și obiectivele lumii urbane, cât de rapid e ritmul în care vechii București, scufundați în noroaie și gunoaie ancestrale, se înalță pe schelele unei metropole – pe atunci – futuriste.

Este epoca unei aproape depline sincronizări cu Occidentul: sincronizare în instituții și în idei, în industrii și în arte, în mentalități și în aspirații, din care E. Lovinescu face axa întregului său sistem critic. Autoarea volumului de față se înscrie, la rândul ei, pe acest vector „ofensiv”, civilizator, scoțând în prim-plan figuri și voci ale Noului, scriitori, arhitecți, ingineri și edili mergând în sensul progresului. Nu întâmplător, creatorii cel mai frecvent întâlniți în această originală *Întoarcere...* sunt Argezi, Camil Petrescu, Felix Aderca și Mihail Sebastian, Lovinescu însuși, adică tot atâția exponenți ai modernismului și oponenți virulenți ai tradiționalismului. Mai rar apar avangardiștii (cu excepția lui Geo Bogza), poate pentru că excesele lor debordează din cadrul unui liberalism consistent, dar moderat, democratic. Soliditatea instituțiilor și exhibițiile rebelilor merg mai greu împreună. Cât despre punctele de vedere și argumentele partidei „reacționare” (cu N. Iorga și Nichifor Crainic în poziții dominante), acestea se pierd cu totul în frenezia cu care lumea veche, antebelică, *la belle époque*, e substituită și topită în amintire de *les années folles* interbelice. În 1920 urmele secolului 19 sunt încă adânci. Peste numai un deceniu, situația este radical diferită: „Urmele secolului al XIX-lea sunt încă puternice la 1920. La începutul interbelicului, Iacob Negruzzi, secretarul *Junimii*, este încă martor al

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Tren de plăcere

Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, Editura Humanitas, București, 2003, 348 p.

schimbărilor literare și apucă, la bătrânețe, mai bine de jumătate din perioadă, după ce prinsese, în fragedă tinerețe, pașoptismul, iar la maturitate junimismul. Este aproape neverosimil că ochii lui, de om născut în 1842, au parcurs pe viu cele mai importante etape ale literaturii române, strângând anii și evenimentele ca o istorie literară și că în anii '30 ai secolului al XX-lea răspundea încă la anchete literare. Dintre cei pe care i-ar fi numit contemporanii săi nu mai trăia decât Slavici, dar oamenii din generațiile mai noi le păstrau amintirea și dădeau interviuri în care îi pomeneau. În 1920 Coșbuc murise de numai doi ani, Titu Maiorescu de trei și Caragiale de opt. Este și anul morții lui Macedonski, eveniment de toamnă târzie, ieșit parcă din *Noaptea* sa de noiembrie. (...) În 1930 cele mai multe dintre numele pe care numai inițiații le știau cu zece ani în urmă sunt cunoscute, editate, eventual clasicizate. Mai e puțin până la cel mai fertil an al romanului, 1933, iar scriitorii sunt mai activi ca oricând. Mai toți fac și publicistică, sunt citați, desenați și pozați în revistele literare, pe scurt, sunt cunoscuți. Generația nouă se strânge la București și se afirmă zgomotos. Adolescenții din 1920 [Anton Holban, Șerban Cioculescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, M. Blecher, Geo Bogza, Octav Șuluțiu, Eugen

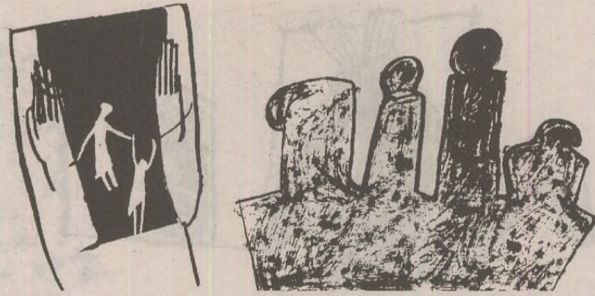
Ionescu, Constantin Noica...] scriu deja toți, în 1930, unii au debutat cu cărți, alții sunt gazetari sau își pregătesc intrarea în viața literară. Secolul al XIX-lea, atât de vizibil și de prezent la 1920, nu mai există decât ca material didactic. Cu excepția lui Iacob Negruzzi, care se încapațânează, încă, să fie viu, figurile literare ale secolului al XIX-lea sunt statui, străzi și tomuri legate, în bibliotecă.” (pp. 318-319). Rămâne așadar bătrânul fost secretar al „Junimii” să măsoare, prin propria experiență, amplitudinea schimbărilor petrecute. O evoluție rapidă, în jurul lui, un *salt revoluționar* (în termeni lovinescieni) ce precipită și ecranează, totodată, pulbera veacului anterior.

atâta efectul paradoxal, la lectură, al acestei cărți deosebit de frumoase. Filigranul său nu e unul *retro*, iar trenul de plăcere pe care îl luăm, cu ea, spre anii interbelici nu ne duce înspre o epocă a domnișorului Ionel Georgescu, aflat sub oblăduirea unei *gramamă*, „mamița mamițichii puiului”. Plecăm de pe o altă linie – chiar dacă în aceeași direcție –, cu un tren de mare viteză, contemporan cu Ford; asistăm la meciuri de *foot-ball*, la partide de box, la câte un *dancing* îndrăcit, întretăiat de conversații existențialiste; contemplăm eforturile „primarului Târnăcop”, infatigabilul Dem I. Dobrescu, de a face din București o Capitală realmente europeană; și ne uimim de prestidigitațiile lui Argezi, care „transformă în literatură tot ce atinge”. La autorul *cuvintelor potrivite*, contorsionate până scot scânteie, arta și tehnica nu se mai exclud: sunt fețe ale aceleiași monede, una suportul celeilalte, ambele, expresii ale spiritului creator: „Scânteia, ca un punct de myosotis, aprinzând amestecul gazos, va determina detunătura în tempo alternativ, calculat, a exploziei motrice. (...) În sala de ajustaj, mii de curele, de transmisii, sute de strunguri și de mașini fantastice, pentru lucrat orizontal, oblic, vertical și circular materia diamantină, dau atelierului fără margini aspectul unui parlament al industriilor universale”. Ioana Pârvulescu știe să caute și să găsească asemenea „detalii”, făcând dintr-o cantitate brută de informație oferită de bibliotecă și arhive o lume vie, aproape stranie, veche și nouă în același timp, cunoscută în datele istorice, mai puțin captată, de obicei, în vibrația ei. Paginile cărții sunt pline de fragmente și scene scuturate de praful timpului și rotite într-un carusel strălucitor, aflat în plină activitate înveselitoare. De altfel, în cadrul fiecărui capitol (*Politice, Amor, Timp liber, Tehnica și orașul, Cărți și gazete, O zi ca oricare alta, Un chip ca oricare altul*), începutul unei secvențe reia sfârșitul celei precedente, într-o continuă mișcare ondulatorie, cu schimbări inteligente de perspectivă. Odată ce prindem jocul serios al autoarei, nu ne mai surprinde atât de mult translarea celor două elemente, vechi și modern, pe care o realizează. Ritmul sincopat al *jazz*-ului interbelic împinge „menuetul lui Pederaski” în literatură, nostalgică sau comică, după caz.

O carte care se citește cu delectare și profit intelectual, datorată uneia dintre cele mai oneste și mai pregnante voci ale generației critice intermediare. ■

Duminica ninsoare
S-a așezat pe buturuga
Marți
*
Cu ochelarii aburiți
Cu-n ochi ceacăr amurgul
Luna
*
Plăți zăpada
Un galben sărutul meu
Floarea soarelui

Grigore FĂRTĂȚESCU

literatură

Se află în circulație două sintagme doar iluzoriu simetrice: poezia de critic și critica de poet. În realitate, ele poartă sarcini axiologice eterogene. Pe când cea dintâi (atunci când e aplicată corect!) este vădit expresia unei insuficiențe, a unei vocații lirice atît de firave încît se lasă copleșită de abstracțiunea cogitativă și de aerul de „făcătură” epigonă, a doua poate fi omologată în intrariparea-i specifică, în maniera sa imaginativ-metaforizantă. Dar nu e... obligatoriu ca un poet să scrie mereu ca un poet, iar un critic să scrie mereu ca un critic! Există destule cazuri în care una și aceeași persoană scrie disociativ, atingînd autonomia genurilor pe care le cultivă. Prejudecata încă, *hélas*, îndeajuns de înrădăcinată conform căreia un autor e fixat într-un unic domeniu, celelalte pe care le-ar aborda neîngăduindu-i decît mediocritatea irelevantă, pornește fie din comoditatea (lenevirea) unei categorii de comentatori, fie din frigiditatea estetica a celor care „înteleg” creația din exterior, printr-o grilă culturală, învățată, iar nu prin sensibilă aderență efectivă. Care e situația d-lui Ilie Constantin? Poet de seamă, d-sa *nu* scrie despre alți scriitori precum, bunăoară, Arghezi sau Nichita Stănescu, ci într-un plan propriu-zis critic, precum, bunăoară, Ion Pillat, Alexandru Philippide sau Ștefan Aug. Doinaș. Paginile d-sale de comentariu invederează prin urmare acea plinătate a sunetului intrinsec pe care auzul nostru îl percepe fără aprehensiunea că semnatarul lor e și un producător liric, ultimul departe de-a „bruia” discursul critic, nici măcar la modul sublim al interceptării imaginii prin imagine, rămînînd doar o prezență discretă în culisele reprezentăției textuale. O muzică de fond, am zice. Fapt ce-i conferă neîndoios d-lui Ilie Constantin un loc în clasa criticilor ca atare.

Nu neapărat ca poet, ci în simpla, fundamentala calitate de cititor avizat, confratele nostru se străduiește a intra în rezonanță cu scriitorii (mai cu seamă cu poezii) pe care-i șupune analizei printr-o postură de apropiere, de intimizare. Într-un fel, încearcă a reconstitui starea de spirit creatoare, a o dubla printr-o gesticulație interioară proprie, a se pune cumva în locul autorilor. A le intui intențiile ori, dacă vrei, a devina precum un haruspiciu în viscerele plămuii lor literare: „Comentatorul poemelor lui Șerban Foartă (născut în 1942) trăiește un fel de nerăbdare la gîndul că mai are de așternut, el însuși, oarecari băgări de seamă, în ciuda dorinței resimțite de a se mulțumi să citeze, cu nesăț: Fiindu-mi drag să scriu despre poezi, cu iluzia de a-i înțelege binișor, nu mi-a trecut niciodată prin gînd să mă mulțumesc cu ceea ce găseam eu a cogita despre ei, ci m-am sprijinit cu sîrg pe propria lor exprimare”. Dorința criticului e de-a restitui obiectului său aura emoțională ce-l însoțește, adică de-a actualiza virtualitățile empatice care zac în adîncul scriiturii, particularizînd-o nu doar ca real ireal, ci și, complementar, ca ireal real: „Petre Stoica a ales drept titlu pentru cele mai frumoase poezii ale sale un substantiv foarte nimerit: *Suvenir*. Cuvîntul își compensează relativa lipsă de vigoare printr-o aură de afectivitate și prin sugestia unui anumit trecut... La scara temporală umană, epoca dintre cele două războaie mondiale s-a îndepărtat grozav; la scara istoriei, totul s-a petrecut abia ieri. Poetul n-a încetat să revină și să întîrzie în acel timp suspendat – într-un mic oraș bănățean, conținînd în el esențialul existenței”. De asemenea, în legătură cu același poet întîlnim o interpretare a uneia din poeziile sale în care detaliile fizice, de ordin optic și cinetic, par a deschide drumul unei perspective morale, unei viziuni așadar de adîncime, care, aidoma unei elegiace acolade, îmbrățișează cvasiintegralitatea operei în cauză: „Bărbatul din această *Elegie*, pe care Eul liric îl contemplă cum înaintează pe trotuar înaintea sa, pare aieva, deși el este doar o proiecție a propriei imagini. Cum nimeni nu se poate privi din spate, putem interpreta altfel ceea ce este povestit: subiectul nu dorește (în acel moment) să se privească, sau să se arate *din față*, și de aceea își expediază imaginea proprie la câțiva pași înaintea

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Un exemplu de obiectivitate

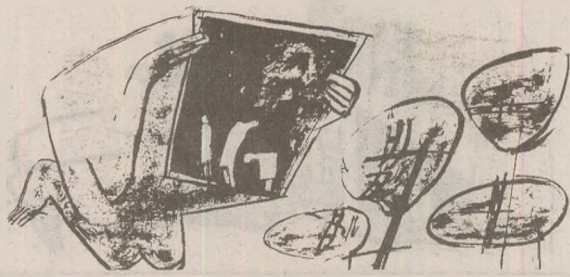
sa; e și un mod de a spune că acel El/ Eu înaintează spre anonim, în care va și dispărea la un colț de stradă. Despre necunoscutul înaintînd se spune că «are umerii străpuși de săgeți» (o aluzie la martirul Sfințului Ștefan sau, mai simplu, săgețile sînt grijile insului, întrebările dramatice pe care tocmai și le pune?), de aceea poate «are un mers clătinat» – aidoma ultimilor pași ai cuiva care se va prăbuși”.

Cu toate că nu încodirea generalității, a categoriei lejere și eventual laxe alcătuieste preocuparea de căpetenie a d-lui Ilie Constantin. Nu o dată, cu o grațioasă pedanterie (spunînd așa sperăm că inoportuna aci sicitate a substantivului e neutralizată de adjectivul ce i-l aninăm), d-sa caută a explica particularul, a deluși amănuntul, operație ce, evident, pînă la urmă trimite luminile necesare asupra ansamblului descompus și recompus astfel în mod salutar. Nu stufoasa producție îl atrage (în desigururile ei te poți lesne rătăci), ci pasajele reprezentative, astfel selectate încît să poată avea palpitul orientativ al unui ac de busolă: „Orice poet, de la cei mai modești pînă la cei mai de seamă, poate fi comentat pe temeiul cîtorva din poemele sale. Nu-l micșorăm pe nici unul procedînd astfel; chiar scriînd despre autor după ce am reparcurs toată opera poetică a fiecăruia, tipul de prezentare căruia îi rămîn fidel imi impune să examinez mai îndelung un număr redus de poezii, în speranța că voi spune esențialul despre poetul întreg”. Un punct de plecare: titlul amplu al unui faimos poem al lui Mihai Ursachi, compus din numai două versuri, asemenea acelor caricaturi în vogă în jurul anului 1900, înfățișînd omuleți cu un trup mic și un cap uriaș: „*Post scriptum. Transversaliile mării sau cele patru estetici. Poezie pe care a scris-o magistrul Ursachi pe cînd se credea pelican*”; piesa cu pricina este alcătuită din numai două versuri: «Un om din Tecuci avea un motor/ dar nu i-a folosit la nimic». Dincolo de ironie, în ansamblul prea întinsului titlu și abia enunțatelor versuri, iute rețezate – parcă izbîndu-se de zidul tăcerii –, se află, învăluite în enigmă, *Transversaliile mari sau cele patru estetici*, cu tot ce vor fi avînd ele a transmite ca științe. (...) A doua parte a titlului completează explicit instituția magisteriului pe care autorul se consideră apt să și-o asume, ca în momentul scrierii acestei poezii «pe cînd se credea pelican». Simbolul pelicanului nu e doar o imagine a paternității ce-și sfișie pieptul pentru a-și hrăni progenerura; pe lîngă conotația cristică, se poate vedea aici și sfișierea fără durere a magistrului care transmite elevilor destoinic cunoștințe atît de aprofundate încît fac parte din ființa sa”. Nu o dată o figură de stil, ba chiar un singur verb scapără în conștiința exegetului

în așa chip încît dezvăluie o trăsătură a creației în speță, îi aproximează o dimensiune. Sub unghiul ritmului generic și al impresiei auditive, viziunea lui Nichita Stănescu îi apare *statică*, întrucît „finalurile de versuri întăresc senzația de încremenire prin căderea «cite unul», geometrică, a animalelor înghețate”. Dimpotrivă, viziunea lui Ioan Alexandru ar fi *dinamică*, asemănătoare unui galop de cai care „scapă” în spațiul liric, îndreptîndu-se, himeric avîntat, spre lună. Verbul „a bubui”, prezent sub pana ambilor barzi șazecești, ar funcționa așijderea ca un reactiv al diferențierii lor: „caii lui Nichita Stănescu bubuie pe «toba de piatră» a cîmpului înghețat, apoi rămîn încremeniți geometric, cu picioarele paralele. La Ioan Alexandru, în goana lor expresionistă, caii dispar în cer, și doar urmele lor mai bubuie, «desfășurate»”. Unui poem intitulat *Trib I*, al lui Ion Caraion (din volumul *Cimitirul din stele*), la prima vedere un soi de pastel expresionist, penetrat de solitudine, i se descifrează subtextul politic, atît de legitim în scrisul unui fost deținut de conștiință și, mai mult decît atît, martir al Gulagului indigen unde a fost supus unor suferințe atroce din care i s-a tras și moartea: „Frapează mai întîi impresia de claustrare sub cer. Nu există decît pămînt, cer, păsări și stele; dar un spațiu în care păsările trec fără să fie zărite și fără cîntec, în care stelele se tulbură pe traseele lor «fără lumină», poate fi altceva decît o vastă temniță? O a doua sugestie concentraționară e de constatat în reluarea cuvîntului luni: «și mereu a fost ziua întîia/ și mereu luni și mereu luni și mereu luni». Obsedanta propagandă era sistematic contrazisă de realitate, viitorul fericit neconținut promis se îndepărta o dată cu linia orizontului. («Stăpînul ne gonește cu biciu'n paradis», scria mai tînărul Dan Laurențiu.)”

Fără să fi trecut prin temnițele comuniste, dl Ilie Constantin s-a manifestat la rîndu-i ca un adversar al regimului comunist pe care l-a sfidat exilîndu-se în Franța unde a petrecut aproape trei decenii. Incontestabil o traumă precum orice exil, această îndelungată etapă a existenței d-sale, nescutită de tribulații, s-a agravat și prin măsura punitivă pe care cîrmuirea samavolnică o lua în toate cazurile similare, aceea a interzicerii autorului, a radierii, în țară, a numelui său. S-a înstrăinat oare, în timp, scriitorul cu reputație de exponent al „renașterii” poeziei de după 1965, de literatura română, s-a mai putut reintegra în structurile ei, din care s-a văzut silnic dislocat, după întoarcerea sa în patrie? Deși am întîlnit și o astfel de opinie, credem că adevărul e altul. Cărțile pe care le-a publicat în România după 1989, prezența d-sale în presa literară atestă continuitatea unei cariere, organicitatea autohtonă a unei opere. Și nu doar atît. Departe de a-și fi alterat umoarea, de a se fi „înăcrît” ca efect al surghiunului (se mai întîmplă!), dl Ilie Constantin face dovada unei deschideri senine către confrăți, de-o marcată generozitate în recepția lor explicită. Valoarea, acolo unde socotește a o întîlni, îi smulge elogiul nedramuie. Șerban Foartă „intră într-o fantastică rezonanță cu cuvintele, participă intim la jocuri de viziuni și de semnificații conținute de ele. Este un prodigios Proteu luînd forme multiple, de peisaj, ființă vie, obiecte ale civilizației și vieții de toate zilele, mii de lucruri care ar trebui să sufocă pagina – dar ea rămîne aerisită, netă, plină de viață!”. Sau: „Asupra poemelor Constanței Buzea, comentariul critic, oricît de abundant, pare mereu abia început” sau: „Unul dintre poemele lui Cezar Ivănescu, *Jeu d'amour* (cu subtitlul: *Amintirea Paradisului*) îmi apare ca o capodoperă de o armonie unică”. Cu adevărat magnanim se arată criticul în raport cu Victor Felea, al cărui *Jurnal* publicat postum conține mai multe pasaje ce-i dau acestuia impresia că-l „detestă din toată inima”. „Vindicta” celui „detestat”? Nu reprezintă decît o sumă de aprecieri pe cit de favorabile pe atît de corecte și din punctul nostru de vedere: „Elanuri de cugetare inspirată și sensibilă”, „luciditatea în fața realităților politice și sociale, curajos exprimată – căci au fost ani cînd a șușoti pentru sine prin sertare era un act de curaj”, o „retractilitate” ce amplifică benign „impresia (...) de rezervă și enigmă”, în acest registru, autorul clujean fiind „neconținut interesant și bogat”. Ceea ce nu e decît un exemplu, remarcabil, de obiectivitate. ■

Ilie Constantin. Eseul critic. Ed. Muzeul Literaturii Române, 340 pag., pret neprecizat.

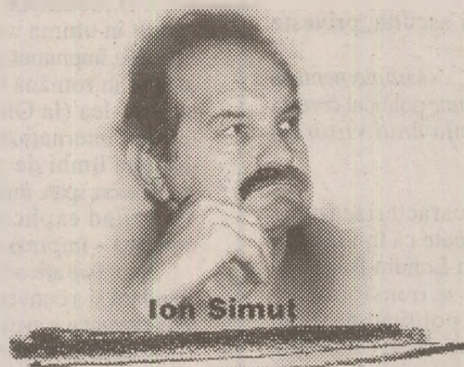
sadoveanu 125

Aniversările clasicilor par să fi ieșit din datoria actualității literare. Nu mai creează un eveniment cultural, cât de mic, de publicistică literară. Pentru asta ar fi nevoie de o minimă voință de respect al mării tradiții. Nu aș zice că ea nu există, dar ea se manifestă local și formal – pe meleagurile de origine ale clasicului aniversat. E treaba istoriei literare vigilente și pioase să atragă atenția și să acopere o lacună. În 5 noiembrie 2005 s-au împlinit 125 de ani de la nașterea lui Mihail Sadoveanu. La Iași, pe unde am trecut nu de mult, evenimentul a fost sărbătorit cum se cuvine prin grija Muzeului Literaturii Române de acolo, datorită inițiativei lui Lucian Vasiliu și a altora. Casa Sadoveanu, de pe Copou, pe care am revizitat-o cu multă plăcere, sărbătorea 25 de ani de când s-a deschis ca muzeu. La Chișinău, am asistat la două manifestări: o ședință a Academiei de Științe din Republica Moldova, consacrată lui Mihail Sadoveanu, și dezvelirea unei plăci comemorative la sediul Uniunii Scriitorilor, la 85 de ani de când același scriitor a întemeiat prima Societate a Scriitorilor Români din Basarabia. Deci, nu se poate spune că Mihail Sadoveanu e uitat. Ne trezește interesul unei explorări noi. M-am întrebat dacă e momentul unei noi etape în receptarea operei sadoveniene. Nu sunt semnele unei înnoiri considerabile a exegezei. Am rămas la nivelul (foarte bun) al deceniului opt, reprezentat de interpretările lui Nicolae Manolescu și Alexandru Paleologu. Pe tărâmul istoriei literare ar fi însă multe lucruri noi de spus. Biografia lui Sadoveanu trebuie rescrisă și completată, mai ales la episodul participării sale la francmasonerie și la capitoulul consimțirii sale la regimul comunist. Alte detalii solicită și ele o reconsiderare.

Mihail Sadoveanu părea să nu fi lăsat mărturia unui laborator de creație, comparabil cu cel al lui Liviu Rebreanu, din două motive: primul, pentru că scria foarte ușor și fără multe preparative, fără proiecte și variante (mentale, existau fără îndoială, dar nu scriptice); al doilea, pentru că, după o mărturisire proprie din 1937, el însuși și-a propus să ștergă urmele căutărilor și să lase suveran rezultatul final al efortului creator: „Am obiceiu – se confesa el – să distrug scrisorile, ciornele și notele”. Ceea ce nu înseamnă, totuși, că nu putem reconstitui un Sadoveanu prin el însuși, recompus din propriile mărturisiri. Cel puțin trei volume pot fi surse documentare sigure pentru reconstituirea subiectivă a unei biografii și pentru analizarea unui proces de creație pus în raport cu secretele și resursele intime, profunde: *Cele mai vechi amintiri* (1935), *Anii de ucenicie* (1944) și *Mărturisiri* (1960). O interesantă dezvaluire postumă a fost *Correspondența debutului (1894-1904)*, publicată în 1977. Mihail Sadoveanu este un confesiv în întreaga lui operă. Și totuși, simțim nevoia să-l cunoaștem și să-l interpretăm prin prisma unor texte nedestinate publicării, sustrate unui anumit convenționalism al mărturisirii: pagini de jurnal sau altfel de confesiuni intime. Un mare scriitor e inepuizabil. În sertarele unui clasic se găsește întotdeauna ceva nou, revelator. O asemenea curiozitate ne satisface volumul recent *Pagini de jurnal și documente inedite*, apărut la Editura Junimea de la Iași, în această toamnă – aniversară pentru posteritatea lui Mihail Sadoveanu. Dactilografierea manuscriselor, aflate în fondul B.C.U. București, o făcuse Constantin Mitru (decedat între timp), cumnatul și secretarul particular al scriitorului. Îngrijirea textelor a fost preluată de Maia Mitru și de Olga Rusu, iar prezentarea lor este făcută de Constantin Ciopraga.

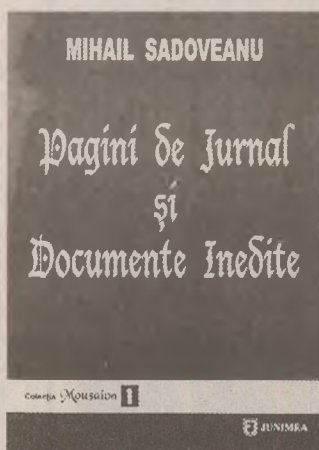
Volumul cuprinde însemnări cu un conținut foarte divers, dintr-o perioadă foarte întinsă, începând cu 1906 și terminând în 1956. Avem informații disparate dintr-o jumătate de secol de laborator de creație și de gândire sadoveniene. Editorii au organizat cele 30 de caiete sau caiete în cinci secvențe temporale, nu tematice – și cred că au procedat bine. În prima parte, au grupat reflecții și impresii din anii 1906-1913, cuprinzând însemnări despre oameni și locuri (excursii la mănăstirile moldovene), subiecte și personaje, lecturi, citate și conspecte, listă de cărți împrumutate sau de cumpărat, experiența unei chinuitoare concentrări în armată în august-septembrie 1906, note despre starea țărânimii în 1907, impresii dintr-o călătorie în Dobrogea și în Delta, însemnări despre lumea bordeienilor, un jurnal al mobilizării în Bulgaria, în 1913 („O îlnără și nefericită Bulgaria!”- exclamă

militarul, p. 100). Partea a doua cuprinde însemnări din anii 1919-1927. Subiectele cele mai fierbinți sunt înnoirea Basarabiei, în a cărei viață culturală Mihail Sadoveanu se implică, și cunoașterea Transilvaniei (în august 1926 face o vizită în sate din Bihor, fiind deputat al zonei, de unde culege observații de vocabular, p. 161-164). Vizitează entuziast Balciul. Scriitorul meditează foarte încrezător la viitorul României reîntregite (p. 172). Adună posibile nucleee epice sau detalii de viață concretă de peste tot, chiar de la curtea cu juri (p. 145). La Iași se gândește în 1921 la proza din *Venea o moară pe Siret* și din *Hanu-Ancuței*. Ajunge la Pașcani, din nou în Dobrogea, la cafeneaua Capșa, la Cheile Bicazului, la Blaj, în Polonia și Germania. În 1926 face o călătorie la Berlin cu Liviu

Sertarele unui clasic

Mihail Sadoveanu, Pagini de Jurnal și documente inedite, transpunere dactilografică a manuscriselor, ordonare cronologică de Constantin Mitru, Maia Mitru, Olga Rusu; măchetă, Introducere și note de Constantin Ciopraga, Editura Junimea, Iași, 2005, 474 p.

Rebreanu (despre care nu spune nimic), unde în centrul orașului aude „un mierloi, care cântă moldovenește, ca-n grădina la noi, la Iași” (p. 149). În 1927 face însemnări din Olanda. Spectacolul lumii văzute îi cultivă percepția în sensul cunoscut din proza sa naturistă: „Toate din lumea asta sunt interesante – și dacă știi să le vezi – găsești în ele minunea. În toate este fulgerul Dumnezeirii” (p. 179). Se desprinde o filosofie tolstoiană a vieții: „Rostul nostru este să mergem armonios în direcția fatalității divine care ne pretinde tot mai multă nobleță”, depășită însă pentru că nu respinge civilizația, ci propune „dezvoltarea depozitului minunat pe care-l avem în noi, acel fior care a tresărit în monadă și care vibrează astăzi în manifestări de civilizație” (tot p. 179). E intrigat de revoluția literară promovată de Tristan Tzara, aflată clar la antipodul

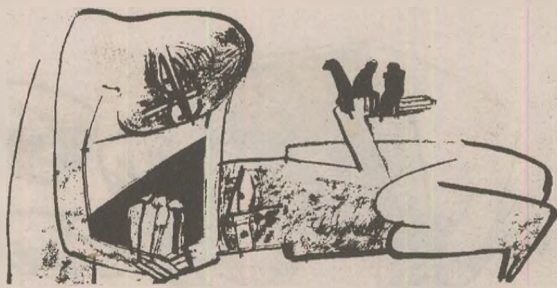
mentalității sale artistice (p. 183-186). Nu uită de Basarabia (p. 189-192), revenită periodic în reflecțiile sale politice și culturale. Partea a treia din volumul de restituiri sadoveniene, datând din anii 1932-1936, cuprinde documentarea istorică despre epoca lui Ștefan cel Mare, șantier al romanului *Frații Ideri*. Sunt pagini ce în viitor, într-o ediție critică, trebuie atașate acestui roman în dosarul de istorie literară al aparatului critic.

Partea a patra, axată pe însemnări din anii 1937-1944, e singurul loc unde, pe lângă un jurnal de călătorie la Karlsbad, din 1937, avem un jurnal propriu-zis din viața culturală a Iașilor și a Bucureștilor în 1939-1940. Mihail Sadoveanu apără aici masoneria de învinuirile lui A. C. Cuza, întâlnit întâmplător în trenul spre Iași (p. 273), relatează despre preocupările sale pentru adoptarea normelor ortografice la Academie și despre implicațiile involuntar anecdotice în comitetul de direcție al Teatrului Național. Cel mai tare îl supără zarva scriitorilor pentru acordarea unor pensii, întotdeauna nemulțumiți: „E de mirare lipsa de înțelegere și de inteligență a acestor breslași. Nemulțămirea lor e aproape tragică, dacă n-ar fi ridicolă. Pretenția de a fi categorisiți conform judecății lor despre valoarea proprie încununează totul: și lipsa de demnitate, și de conștiință, și de omenie și tot” (p. 276 și 278). Iubitor de ceremonii și onoruri, Mihail Sadoveanu consemnează, în 16 februarie 1940, de la Academie, „prima ședință în uniformă. Ședință solemnă, prezidată de Rege” (p. 278). Mai are însă suficiență detașare pentru a observa conformismele: „Se întrec oamenii în respect și stimă – ceea ce mă face să cred: 1) că n-am făcut rău nerăspunzând la felurile atacuri de acum trei ani; 2) că încep a îmbătrâni” (p. 283). În 1940, Mihail Sadoveanu nu avea, totuși, decât 60 de ani. Lamentații în legătură cu vârsta lipsesc din însemnările sale. Multe pagini sunt ocupate și acum, ca în prima tinerețe, de observații, aforisme, maxime și proverbe, culese din cărți.

În partea a cincea (1944-1956), avem însemnările scriitorului din mai multe călătorii la Moscova și în Uniunea Sovietică: prima dată în 1945, cu ecouri ce se vor răsfrânge în 1949 în *Nada Florilor*, apoi în 1950, 1952, 1953, 1954 – mereu mai impresionat de viața politică și colhoznică a sovietelor: „Se găsește undeva în această stepă înfățișând liniștea și puterea poporului rus, caracter pe care îl are și statua de 60 m înălțime a lui Iosif Visarionovici, dominând Volga la deschiderea canalului, se găsește un colhoz de 70.000 ha” (p. 374). E un Sadoveanu pierdut în stepa propagandei sovietice, regăsindu-se uneori, pentru o clipă, ca atunci când, aflat în lunca Donului, aude cucul cântând ca pe Siret (p. 375). Ar mai fi de relevat și alte documente excepționale din acest volum, cum este cuvântarea lui Mihail Sadoveanu ca Mare Maestru al Francmasoneriei Române Unite, rostită la Conventul Federal din 15 aprilie 1934, unde se vad foarte clar opțiunile sale în cadrul acestei organizații (p. 432-437), în favoarea religiei, a regelui și a intereselor naționale.

M-au mirat rezolvările neprofesioniste în editarea acestor texte. Constantin Mitru a lăsat dactilografierea după manuscrisele aceste pagini, fără a fi apucat însă să ia o decizie în legătură cu principiile filologice ale editării. Constantin Ciopraga, într-un scurt cuvânt despre ediție, certifică faptul că textele au fost lăsate intacte, așa cum au fost transcrise, cu toate fonetismele și variantele lexicale. Dacă menținerea unora, ca particularități, se justifică („pâne, căne, sară, bielșug, barbat, pârche, prietin” etc.), pentru altele trebuia adoptată o actualizare ortografică. De ce este păstrat u final în cuvinte ca „întăiu, vechiu, oveiru, războiu”? De ce „însfârșit, pela, dela, pentruca, ceiace, nicio” sunt păstrate după ortografia veche? De ce „eri, es, epure, trebue, bae”, în loc de „ieri, ies, iepure” etc.? De ce „creiază” sau „ideia”, în loc de „crează” și „ideea”? Sunt convins că Sadoveanu însuși ar fi actualizat ortografia, după cum o dovedesc numeroasele sale preocupări academice în acest domeniu. Există însă o soluție foarte la îndemână pentru editori: să adopte principiile filologice de transcriere a textului sadovenian, enunțate de Cornel Simionescu în prefața ediției sale critice.

Altfel, în ciuda acestor imperfecțiuni de editare, volumul de texte inedite este o încântare pentru sadovenienii obișnuiți (din păcate, din ce în ce mai puțini) și o mină de aur pentru sadovenologii (și ei foarte rari). ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Alt soi de tâlhărie (reluare)

Nu puțin după dobândirea libertății noastre, s-a petrecut un lucru neprevăzut, contrar celui pe care și l-ar fi închipuit o fire binevoitoare, optimistă și inteligentă...

În loc să se lepede de rău și de toate ororile și aberațiile regimului trecut, în scurt timp apărură rele și mai întinse în raport cu cele pe care libertatea abia câștigată nici n-ar fi putut face să ni le imaginăm înainte de așa-numita eliberare...

Am fost și suntem martorii unei perversiuni morale, accelerate, cu acte în bună regulă. Martorii unor caciălmale economice, bancare, juridice, ai unor contrabande de tot felul.

Nu fără o oarecare îndreptățire, unii, vrăjmași ai vremurilor de odinioară au început să le regrete. Măcar atunci, răul era la el acasă. Măcar atunci era ca un cutremur - o dărâmare totală a bunului-simt.

Triumfătoare, în acest fel, strâns legate de cercurile politice, preocupate numai de câștigurile și de interesele lor, lichelele acestui început de nou secol, lichelele române, va să zică, avansează.

Intrucât au și ele o meserie a lor, un scop al lor, o țintă a lor, o veritabilă profesiune, de a răstălmăci totul și de a-l reduce la poftele lor personale. Astăzi, nu mai trebuie să calculezi prea mult riscurile, ca în anii dictaturii, când lichelele, timorate, se drapau în principiile țepene ale marxism-leninismului. Astăzi e voie, pentru toată lumea. Voie, cu un avocat bun alături și cu un cinism și o ticăloșie fără margini.

E clar că nu firea românului este păcătoasă. Păcătoasă este autoritatea politicianistă, în cap cu... se știe prea bine.

Ca și cum atâta ticăloșie nu ar fi fost de ajuns, acest regim de foști activiști, îngrășați și etalându-și cu atât cinism parvenirea socială, vrea să pună botnița opiniei populare, oamenilor onești, care mai cred în bine. Sigur, or fi fost niște abuzuri ale unor ziare, se întâmplă. Dar, vorba aceea, nu arunci, odată cu apa din albie, și copilul spălat...

Ca scriitor, nu pot să-mi explic abuzurile financiare, sofisticate, ascunse, sub legi. Pot înțelege, perfect, abuzul, răul, stălcirea limbii române... Ca un reflex al degradării fizice, materiale.

E un alt soi de jaf. O altă tâlhărie. Dar limba în care ne dăm bună ziua și în care ne arătăm iubirea noastră, speranța noastră, dorința noastră, credința noastră în dreptatea cea de pe urmă, nimeni nu ne-o va lua.

Un alt geniu național, un alt Caragiale,

poate, stă la pândă și ascultă, privește înregistrează...

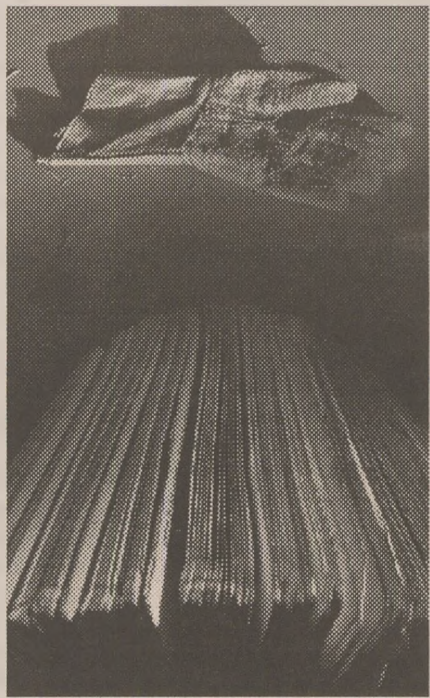
Unul care va trebui... să implementeze în spațiul indigen o viziune political corectă și să acceseze speranța unui viitor nu valetudinar...

Învârteala ce ne caracterizează de câteva secole bune, poate că în viitor va face ca axa Washington-Londra-București născută din flori, să se transforme cu timpul (care nu face politică) așezând lucrurile pe alte temeuri decât cele visate de mintea umană supusă amăgirilor de tot felul...

S-ar putea... s-ar putea... ca odată intrați în Nato, România bizantină să fie, de fapt, calul ei troian...

Înaintând în acest mirobolant mileniu 3, nu ar fi exclus, ca treptat-treptat, cele mai puternice inamice ale istoriei omenesci, Moscova și Berlinul, având fiecare la maximum ce nu deține cealaltă, și datorită unei logici cu neputință de priceput de cei ce gândesc numai în imediat; ...s-ar putea, prin urmare să se întemeieze o axă nouă, între nemți și ruși, întinsă până la Vladivostok, și în care Franța, Italia vor rămâne ca niște muzee călcate de hoardele hiper-tehnicizate ale noilor barbari la apogeul antantei lor milenare, pe bune!...

Iar Calul troian..., fascinată România bizantină, bastarda aluilalt imperiu, roman, mutat provizoriu la răsărit, devenind agentul de legătură, măruntul, dar agerul ministru de Externe al marilor împărății în fine reunite, în Orientul fabulos. ■

Devierile de sens pe care le suferă cuvintele din sfera culturală, împrumuturile din perioada modernă a evoluției limbii române (așa-zisele neologisme) atunci când sînt preluate de limbajul familiar și argotic prezintă adesea aspecte surprinzătoare. Introduse în contexte noi, în construcții expresive cu verbe populare sau pur și simplu în combinații atipice, cuvinte precum *figuri, faze, talente, manevre, texte* devin termeni generici pentru tot soiul de acțiuni și atitudini cotidiene ("face figuri", "are faze", "îi arde talente", "bagă texte..." etc.). O modificare semantică notabilă a apărut în ultima vreme și la substantivul *impresie*, împrumut din franceză (*impression*) atestat în română la jumătatea secolului al XIX-lea (la Ghica, Negruzzi ș.a.) și termen internațional, echivalentele sale din alte limbi de mare circulație (engl. *impression*, span. *impresión*, germ. *Impression* etc.) fiind explicabile prin sursa latină comună - *impressio* ("întipărire").

Impresie are o frecvență mare în limba standard și a conversației curente, mai ales în construcția *a avea impresia (că)*, sinonimă contextual cu verbele de opinie și atitudine *a crede, a i se părea*: "am impresia că o să plouă". Mai mult, sintagma *a avea impresia* tinde să fie folosită ca formulă de atenuare, politicoasă sau ironică, în actul de a adresa o observație, o critică, un reproș: "am impresia că ai greșit". Varianta de construcție în care substantivul e însoțit de articolul nehotărît e și mai evazivă - populară și glumeață: "Am așa o impresie că majoritatea acestor cumpărători de plante ornamentale și gazon de import sînt tot cei care intră și ies pe porțile Casei Popului" (V.M., în *Dilema*, 73, 2005).

Dicționarele de argou recente înregistrează efectele extreme ale transformării semantice, decupînd adesea incomplet referința termenului și generalizînd sensuri contextuale; astfel, *impresii* (s.f. plural) ar fi "deținuți ce vor să pară șmecheri dar în realitate nu sînt" (Nina Croitoru Bobârniche, *Dicționar de argou al limbii române*, Arnina, 2003); iar *impresie* sau *impresar* sînt definite ca "minor internat într-un centru de reeducare, cu un comportament teribilist, care nu se supune minorilor cu vechime mai mare în institut" (A. Volceanov, G. Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, Livpress, 1998). Desigur, termenul *impresie* nu poate avea un sens limitat la deținuți sau minori din centrele de reeducare; definițiile incomplete surprind, doar, un efect îndepărtat al evoluției cuvîntului în mediul argotic: individul care "are impresii" este desemnat, metonimic, prin trăsătura sa caracteristică, sau printr-un joc de cuvinte care remotivează etimologic termenul *impresar*, legîndu-l de noul sens al lui *impresie*.

Pentru că intră în expresiile *a da impresia, a lăsa impresia, a face impresie*, cuvîntul *impresie* apare ca legat de aparență și de efectul ei șocant, exprimat de alți termeni ai aceleiași familii lexicale: *a impresiona, impresionant*. De aceea, *impresia* creată este identificată cu autoaprecierea exagerată și cu intenția de epatare, exprimate și de formulele *a-și da aere, a-și da importanță, a se da mare, a avea fițe* etc. Lumea argotizantilor este - ca multe altele - una a competiției simbolice între imagini și

reprezentări ale indivizilor; dar - în mai mare măsură decît alte zone sociale - este o comunitate neipocrită, ba chiar excesiv de suspicioasă și de distructivă: aproapele este în permanență acuzat că își asumă mai multă superioritate decît cea la care ar avea dreptul. În forumuri și jurnale din Internet, în textele muzicii rap, acest nou sens - atribuit exclusiv pluralului *impresii* - apare destul de frecvent. Cele mai apropiate sinonime îi sînt termenii "pretenții", "aere" sau (mai nou, familiar-argotic) "fițe": "este loc de *impresii* și

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Impresii

în alte baruri, cui nu îi place să nu vină" (sapteseri.ro); "au fost prea umbriți de băutura și de *impresii*" (ib.); "își permite niște *impresii* de zici că e vreun șmecher cu 500 euro pe zi" (resitaonline.ro); "eu cred că ai *impresii* cam multe...!" (fanclub.ro); "să îi mai scutur mintea *de impresii*" (motocicism.ro) etc.

Adesea sintagma "cu impresii" este folosită pentru a caracteriza ironic anumite persoane; expresia e dublu interpretabilă, ca "impresie a cuiva despre sine", sau ca "impresie pe care cineva vrea să o producă asupra altora; oricum, cele două sensuri sînt convergente: "Oameni cu *impresii*" găsiți din ambele sexe" (roportal.ro); "fetele frumoase cu sau fără *impresii*" (indebara.ro); "pentru cei cu prea multe *impresii* sînt și astfel de localuri" (sapteseri.ro). O intensificare a evaluării negative, tipică pentru limbajul popular, se obține prin precizarea anatomică: "Mai ai *impresii* în cap?" (bugmafia); "numai fufe cu *impresii-n cap*" (sapteseri.ro); "ehe, așa pățești cînd ai *impresii în cap*" (autoshow.ro).

De multe ori este specificată natura pretențiilor ironizate; există *impresii de scriitor*: ("mă cred puțin miezul pămîntului și am impresii de scriitor"; weblog.ro), *de vedetă* ("mai știu eu ce «lălăitor» cu impresii de mare vedetă", muzicabuna.ro); *de gentleman* ("Ai impresii de gentleman, ai, dar creier n-ai", Paraziții); locul însuși se transformă în calitate, în cazul unei duble pretenții: *de jucător și de București* ("ai impresii de București de mare jucător... dar lași mult de dorit", counter-strike.ro). Evident, există și *impresii de intelectual*: "ai impresii de intelectual. O să-ți treacă" (forum.pixelrage.ro). ■

critică literară

Reflecțiile unui sceptic

George Bălăiță, Câinele în lesă, opt interviuri și un appendix, Editura Viitorul Românesc, București, 2004. 208 pag.

termină niciodată și vine din toate părțile este Silviu Brucan. Aerul de misit de casă mare și «nu-i așa-ul» repetat bătrânește de la o frază la alta îl situează performant între Căcioc și Ostap Bender. Restul e literatură! Brucan e autorul unei vieți ieșite din comun și al unei importante opere scrise care nu mai folosește la nimic. Marxist absolut, dar fără nostalgie. Stalinist declarat, însă revizuit. Lucid, cinic, pățimas, abil. Uns cu toate alifiile, dar niciodată trivial. Un mic campion al bunului simț (...). Când e vorba de S.B. totul pare posibil și nimic nu e sigur. Se spune. Se presupune. S-ar putea crede. E de bănuit că. Simultan, Brucan există și nu există. Aparențele duc spre Ilf și Petrov, dar fundalul e gogolian».

Din mulțimea temelor, subiectelor, problemelor supuse discuției în carte desprindem câteva asupra cărora se insistă în chip special. Astfel, ar fi chestiunea relației lui G. Bălăiță cu scrisul, cu scrisul propriu și cu scrisul (cu scrierile) altora. El se consideră „un rob al cuvântului scris”, un „bun profesionist”, stăpân pe „himerale” sale, dar și, în aceeași măsură, „digerat” de acestea. Altă mărturisire: „Când scriu, conțez mai degrabă pe persoana a treia. E mai onestă, îmi dă mai multă libertate de mișcare, imaginația mea lucrează mai bine cu *el* sau cu *ea*, *ei*, decât cu *eu*!”. Opțiune de creator epic obiectiv, încrezător, asemenea romancierilor clasici, în virtuțile și „onestitatea” persoanei a treia. Un principiu „trădat”, totuși, în operă, în nuvele și în cele două mari romane, unde Bălăiță demonstrează de câtă mobilitate a perspectivelor este în stare și ce efecte sugestive poate să obțină tocmai din utilizarea expertă a tuturor per-soanelor verbului. Altfel, ca „simplu” cititor, e un nostalgic al secolului XIX, „secolul romanului” și al marilor personaje care „dau nume și eternitate romanului”.

Altă chestiune preocupantă: situația reală a literaturii române postbelice, pusă în relație cu aceea a altor literaturi din Est, expuse unor constrângeri ideologice de aceeași factură, dar, la noi, crede Bălăiță, parcă și mai dure. În 1991, în discuția cu C. Stănescu, observa că, până în acel moment, nu apăruseră semne despre marile sau micile cărți scrise „pe întuneric”, adică pentru sertar, în anii comunismului. „Avem în schimb, constată prozatorul, câteva romane remarcabile cu nimic sub ce s-a scris în același timp în lume, apărute în ciuda cenzurii și a unor baraje kafkiene, iarăși numai la noi posibile”. Așa stau lucrurile, voi spune la rândul meu, adăugând că dacă este să ilustrăm teza de mai sus cu titluri de romane sau românești „remarcabile”, rezistente în timp, *Lumea în două zile* este printre primele care ne-ar veni sub condei. Această singură carte să fi produs epoca literară postbelică și tot ar fi fost de ajuns pentru a respinge teza „Siberiei spiritului”. Dar mai sunt și altele.

Din nefericire, constată sceptic-amar G. Bălăiță, bunurile spirituale cucerite ieri, în ciuda represiunii și cu atâtea sacrificii, pot fi pierdute azi, sub alte amenințări, după cum se poate vedea privind în jur. „Este de neînțeles, în cele din urmă, câte lucruri s-au pastrat și acum se distrug, cu sau fără știință, sub ochii noștri neputincioși, indiferenți, plini de lehamite și silă. S-au câștigat în robie. Se pierd în libertate”.

Cititorul a înțeles, desigur, că aici nu este vorba numai despre literatură. Sunt debusolările din planul mai larg al existenței actuale și nu doar de la noi. Ce se petrece cu noi, în epoca postdecembristă, se petrece și cu alții, din alte părți, unde la fel se viețuiește în libertate, ce e drept, dar tot sub imperiul proceselor dezaxatoare, al mecanicizării, al golirii trăirilor de sensuri mai înalte și chiar de sentimente. „Multă poftă de viață. Nu și de iubire. Tragedia este mereu prezentă în cotidian. Tragicul însă se stinge în grotesc”. Reapare atunci, compensatoare, nostalgia pentru secolul XIX, care nu doar că a fost al romanului cu personaje conturate puternic, dar și al unei vieți așezate și raționale, în care „indicele de rezistență” al omului era caracterul și capacitatea de a reacționa afectiv. „Omul secolului XIX, nota Bălăiță în 2001, este rațional și sentimental, indicele lui de rezistență era caracterul. Astăzi, omul de caracter este mai degrabă un dur. Sentimentul pare abolit în favoarea emoției crispate...”

Reflecțiile și nostalgiile unui sceptic.

Gabriel DIMISIANU

Concurs de poezie

Programul *Poezie în viață. Atelier de Creație* se relansează cu ediția a IV-a a *Concursului de Poezie pentru tinerii elevi și studenți din București*. Cel interesați pot trimite 10 poeme până la data de 12 decembrie 2005, însoțite de datele de identificare – nume, liceu, facultate, telefon – la următoarea adresă: Biblioteca Metropolitană, Str. Christian Tell, nr. 10, sector I, București, pentru Nina Vasile, sau e-mail: nina_berta2004@yahoo.com. Cei premiați, ca și toți cei participanți la festivitate vor constitui nucleul-pilot de lucru în *Atelierul de Creație* din acest an.

Tinerii sunt așteptați pentru a experimenta, pentru a exersa cele mai performante tehnici de scriere, dar și cele mai interesante modalități de creativitate poetică sau existențială. Vor putea cunoaște noile generații de poeți, personalități culturale din literatură, muzică, teatru, pictură.

La începutul lunii octombrie m-am aflat la Onești, ca invitat la „Zilele Călinescu”, ajunse la a 37-a ediție. Mă număr printre veteranii acestor întâlniri anuale, inițiate și organizate de confratele Constantin Th. Ciobanu. Am mai vorbit despre ele. Mai vechi participant decât mine probabil că este George Bălăiță, fiu al Bacaului învecinat. Nu-i exclus să fi fost de față și la ediția inaugurală, de acum aproape patruzeci de ani.

A fost și acum prezent nu doar ca unul dintre invitați, ci și în calitate de laureat al Marelui Premiu „G. Călinescu”, atribuit în fiecare an unei personalități. Ca președinte al juriului, mi-a revenit plăcută îndatorire de a i-l înmâna. Am rostit și cuvântul *laudatio*, făcând trimitere și la faptul că premiul acordat la Onești nu este chiar fără legătură cu aniversarea din acest an a importantului prozator, născut, așa cum atestă documentele, în 1935. Spre deosebire de alți contemporani, aflați în aceeași situație, însetați de firitisiri, el a ținut să se treacă peste eveniment cu discreție. Și a reușit. Faptele rămân totuși fapte: în 17 aprilie George Bălăiță a împlinit, oricât ar părea de straniu, 70 de ani. Din acest colț de pagină îl felicit, cu impardonabilă întârziere, și în numele **României literare**.

Am în față o carte relativ recentă a lui George Bălăiță, care nu știu să fi fost comentată până de curând, când a scris ceva despre ea, în „Gândul”, C. Stănescu. Criticul este de altfel, în parte, implicat în compunerea ei. Apărută în 2004, nu pot să o pun în relație cu aniversarea lui Bălăiță din 2005, deși, astfel cum este întocmită, pare să fi vrut a-i veni în întâmpinare. Deschide o perspectivă asupra drumului întreg străbătut de scriitor, îi sintetizează felul de a vedea literatura și lumea.

Este vorba, anume, de volumul, îndeajuns de suplu, *Câinele în lesă* (206 p.), tipărit de Editura „Viitorul românesc”. Cuprinde, în prima secțiune, opt interviuri, iar în a doua, intitulată *Appendix*, un grupaj de texte publicistice reprezentând mărturisiri de credință artistică și reflecții despre lumea de azi.

Interviurile nu sunt de ultimă oră. Primul datează din 1973, iar ultimul din 2003. Un interval îndeajuns de bogat, pentru G. Bălăiță și pentru generația sa, în fapte literare și în fapte de existență. Sunt anii care îl impun în conștiința publică drept mare prozator, în primul rând prin romanul *Lumea în două zile*, din 1975. Sunt anii mutării de la Bacău la București, unde G. Macoveșcu îi încredințează o funcție la Uniunea Scriitorilor, ai directoratului de la „Cartea Românească”, în urma morții neașteptate a lui Marin Preda, ai așa-zisei cariere politice, propulsat în C.C. prin ceea ce prozatorul numește o „farsă”. Sunt apoi anii de agravare a crizei vechiului regim, până la „ruptura” istorică de la sfârșitul lui 1989, urmată de noi crize, de noi convulsioni ale societății românești și de multă incertitudine, în era nebuloasei tranziții în care „nu mai poți construi nicio ipoteză până la capăt”.

Partenerii de dialog ai lui G. Bălăiță (printre ei: N. Prelipceanu, Ion Simuț, C. Stănescu, Ștefan Agopian) sunt iscoditori și stăruitori, nu totdeauna amabili, convenționali niciodată. Pun întrebări inconfortabile, atacă, astfel zicând, din toate direcțiile, interesați atât de poziția interlocutorului în chestiunile mari, sociale, politice sau literare, cât și de amănunte biografice, iar câteodată chiar de anecdotică, de zvonurile care circula în mediile scriitoricești pe seama lui. Cât adevăr e în ele? Ștefan Agopian e curios să știe, printre multe altele, dacă Bălăiță a avut în perioada comunistă rude sus puse, care i-au sprijinit ascensiunea. Sau dacă nu este cumva evreu, cum susțin unii din cauza prietenii sale notorii cu scriitorii evrei. Bălăiță nu evită să dea răspunsuri întrebărilor, oricât de indiscrete sau de incomode, chiar dacă unele ar fi putut să-l scoată din răbdări, mai ales acelea care pornesc de la pure speculații sau preiau erori. „– Informație de tot greșită!”, ripostează cu aplomb în astfel de cazuri, venind apoi cu versiunea reală, repunând adevărul în drepturile lui. Sunt și întrebări cărora Bălăiță le răspunde indirect, recurgând la o fabulă, la o istorioară pilduitoare. Vocația naratorului nu se dezmente. Nu se dezmente nici atunci când schițează portrete, dintre care unele pline de savoare, mai ales când sunt și sarcastice. Voi exemplifica doar cu acela pe care i-l face unui personaj faimos postdecembrist: „Un personaj care nu se

12 martie 1995

În „Rom. Liberă“ de ieri am citit un articol despre preotul S. Mehedintu, de la biserica Coltea: ar exista documente care-l acuza de colaborare cu securitatea („Informatorul Moise“).

Conducerea Asoc. „21 decembrie“ are și alte documente în acest sens. Ziarul promite să publice o declarație a preotului într-un număr viitor.

În paginile jurnalului publicat ridicam în slăvi curajul preotului și al bis. Coltea, singura care rămăsese deschisă în noaptea de 21/22 dec., singura la care au bătut clopotele. Dacă se dovedește că și acest preot era un informator al securității, așa cum și László Töckes a fost învinuit și nici nu a negat, doar a minimalizat importanța informațiilor lui, înseamnă că nu mai rămâne nimic adevărat, miraculos din „revoluție“. Înseamnă că totul a fost lucrătură, complicitate, scenariu, chiar și clopotul care a vegheat cu noi, în noaptea Bucureștiului, singura noapte pe care o crezusem pură, eroică, se dovedește a fi tot omandat, încât te apucă disperarea și sila de tot... Măcar o parte, măcar noaptea aceea să fi rămas curată, să reziste murdăririi generale... Doamne, chiar totul a fost fasl, minciuna, chiar nimic să nu mai rămână sfânt, din tot ce am crezut atunci?

Am găsit notate într-un caiet vechi, de prin '87, două versuri din Hölderlin:

„Și ce să faci în așteptare și ce să spui? Nu știu –

Și de ce să fii poet într-un timp netrebnic?“

...Ecurile din ultima vreme, ale celor ce au citit *Zidul martor*: li se pare prea dens, dur, de o sinceritate grea, rea (chiar cu autoarea) insuportabil de real...; dar nu l-am lucrat atunci. Acum am mai retezat din așa-zisele „răutăți“ – consemnate „la zi“ renunțând la însemnările sentimentale – sau aprind pentru cine știe când (sau niciodată) răfuielele... Din acest jurnal care a apărut într-un tiraj de numai 3000 exemplare.

*

24 martie '95

Aseară – târziu – a fost transmisă la emisiunea „Simpozion“ convorbirea mea cu Letiția Guran (despre *Zidul martor*). Când a venit echipa t.v. aici – țineau să filmeze și... *Zidul* cu vecinătățile. Dar eu eram oboșită (întârziaseră) nu mai aveam nici un chef să mai răspund întrebărilor care mă agasau: întrebări tendențioase, uscate, enervante – prea vădit politice, prea politizat felul în care conducea discuția... Aproape că mă moraliza: de ce sunt așa de sumbră în ceea ce scriu; cred că se puteau drege lucrurile după 1989, într-un timp de 5 ani ș.a.m.d.

Atunci am izbucnit spunând că totul este la fel, că nu s-a făcut nimic pentru sate, nici pentru orașul mizer, haotic, dărâmat; și nici pentru cultura în care se dau verdicte, clică incredibil cocoțată la putere etc. Dar din tot ce am spus – abia dacă a scăpat ceva... rețezărilor cenzoritei... Tristețea, frustrarea îmi rămân; mi-au fost filmate vecinătățile de sus... Dar culmea – în Ziua aceea vecinătățile mele bucureștene, unele chiar radioase în lumina de amiază, nu-și arătau urâtul... Azi sunt, ca-ntotdeauna după – nemulțumită de felul cum a ieșit – emisiunea...

De o vreme m-am înstrăinat și de jurnal – mi-au rămas anonimul și înstrăinarea de ei toți.

Iar de când merg foarte rar la redacție, sentimentul îngropatului de viu este și mai chinuitor.

*

Mai 1995

Azi – o întâlnire cu dl. Poghirc – distins universitar în Franța și Germania. El m-a recunoscut – mă știa din facultate – sunteți Florența Albu, nu? La un seminar, în străinătate, am predat studenților mei o lecție despre colinde – printre care și un colind din *Poem în Utopia* – și mi-a recitat câteva versuri. I-am mulțumit că și le mai amintește; m-a emoționat – dar, ah, cât de bleagă am fost că nu i-am spus nimic despre cărțile mele apărute după 19...; i-aș fi putut oferi nu numai *Zidul martor* – dar și reeditarea din *Poeți români contemporani*... La fel de modestă și stupidă – chiar față de oameni care mă știu și mă apreciază...

*

Sunt cărți etalate pe toate tarabele, pe care tânjesc să le am, dar sunt un lux prea mare pentru mine.

A apărut și *Dicționarul scriitorilor români* al lui M. Zăciu. Nu l-am văzut încă dar am aflat prețul... Împreună cu alte volume din jurnalul meu ar însemna vreo 50.000 lei. Iar eu am primit pentru jurnal, în aprilie – 500.000 lei minus impozitul – 350.000 lei, din care trebuie să mai plătesc cca 100.000 lei pentru volumele cumpărate de la editură... Acestea sunt „faimoasele drepturi de autor“. Din care se mai rețin 2% pentru premii, asig. sociale; Ori, noi am fost svârliți la Stat (Min. Muncii) de unde primim o pensie uniformizatoare comunistă, după vechime și salariul din ultimii 5 ani... (noi

având la reviste salarii mici), fără a se ține seama, de-a lungul celor 35 ani (vechimea mea) că la fiecare carte am cotizat la fondul literar – tocmai pentru acest fond de pensii – (normal ar fi fost ca Uniunea Scriitorilor să stabilească o pensie după activitatea fiecăruia). Dar am oboșit să tot țin în deșert...

Sunt oboșită să tot fac socoteli. În această vară aș vrea să merg la Călimănești – dar și la mare.

Inima mea cere...

*

8 mai 1995

Dicționarul scriitorilor români (Zăciu) înseamnă o altă înfrângere pentru mine. „Fișa“ mea a fost alcătuită de Petru Poantă – care scrisese cândva la „Steaua“, caracterizările lui se opresc la acea etapă – la propriile păreri. În bibliografia dată nu specifică nici cronicile lui N. Manolescu, nici Grigurcu, nici măcar pe ale lui V. Felea... A luat ce a vrut, ce îi convenea – pentru o „judecată de valoare“ minoră... Cum dracu de nu s-a găsit pentru mine, un altul, dintre toți criticii care au colaborat la dicționar? Probabil că el s-a oferit... Nici măcar succesele înregistrate de vol. *Epitaf* (1981) nu se simt în „rezumatul“ lui – și nici opiniile unor critici importanți, la ultimele mele volume, deși dicționarul înregistrează activitatea onora până în 1990, el s-a oprit pe la 1976 sau '78; nu și-a dat osteneala să aducă fișa la zi.

Sunt profund scârbită de această lume literară în care sunt catalogată de acum după minijudecata lui P. P... Mă așteptam să găsesc un punct de vedere judicios, obiectiv, sobru – și nu sunt adunate decât niște fișe lacunare, după judecata celor ce l-au alcătuit – după lunga gestație a acestui dicționar – după norocul pe care l-a avut – să „pice“ la un critic serios sau... În redacție mai erau nemulțumiți, iritați: Cezar Baltag și mai ales V. Andru – M. Zăciu ar fi trebuit să-și mobilizeze colectivul (după bătălia cu regimul comunist) să aducă fișele al zi, să dea afară textierii festiviști impuși de regimul anterior... A ieșit un dicționar căznit, perimat, aproape inutil. Și cât l-am așteptat... Un rateu care nemulțumește pe mulți – nu numai pe mine.

*

19 mai 1995

Astăzi, lansarea la librăria Eminescu (lângă Universitate) a „Zidului“...; jurnalul meu de deținut al „obsedantelor decenii“, al „epocii de aur“, al Zidurilor martore bucureștene; „fericirea mea personală“ de când mă știu...

Au vorbit cu o extraordinară căldură și înțelegere a „blândeții cu ghimpi“ (cum mă vedea Dana Dumitriu): Geo Șerban, Cezar Baltag și Magdalena Bedrosian (în calitate de director al editurii și redactor de carte).

Puțini m-au înconjurat, dintre cunoscuți și confrăți – la această lansare întârziată – dar toți, atât de apropiați acum și întotdeauna. Lipseau plecații și – morții. M-am gândit la Mirel, cel ce a trudit la mașina de scris – cu inima lui bolnavă – și ce minunat ar fi fost dacă Dana era aici, în absența lui N. M., prea ocupat; la Oana, Rodica și la mama Oanei care mi-a dactilografiat primele pagini din acest jurnal care nu putea fi dat unei dactilografe... Ea și Mirel – tânăr pensionar... Cred că a fost prima dar și ultima adevărată lansare a unei cărți la care țin și care mă reprezintă. Ziua de azi se încheie cu această recunoștință și comunicare posibilă, ne (mai) sperată în ultima vreme – dacă nu ar fi fost colegii de redacție, prieteni literați și cunoscuți ai familiei.

Astă seară la o emisiune t.v. – aflu vestea morții lui Paul Anghel. Și mă doare – mai mult decât aș fi crezut. În ultimii ani, nu numai de când era în P.S.M. (fostul partid comunist), mai dinainte de când intrase în grupul protocroniștilor de la „Luceafărul“ și era atât de agreat de putere.

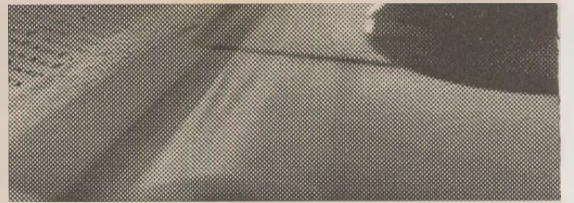
El – intelectualul elitist (cum mi se păruse la un moment dat, îngroșând rândurile lăudătorilor și lăudaților stăpânirii. După decembrie '89 apărea la întâlniri și congresele pesemiștilor (comuniști revigorați de regimul Iliescu), el tăcut, dar acolo (țir afumat, uscat, înnegrit), în rândul „revoluționarilor de profesie“. Ce au avut (în comun) P. A. – cel cunoscut mie și apropiat – de prin 1958 până în 1977/80 – cu cei care au distrus țara?

Începuse o Istorie a literaturii române: poate de atunci încolțise protocronismul lui; nu realizam atunci proporțiile schimbării – mai ales după călătoria în China... Și totuși, cândva ne apropiam ura și revolta (pe drumurile colectivizării, în zona Bacăului) și l-am admirat pentru scrisul lui. Prea mare fusese dezamăgirea, prea grosolană schimbarea... Abia ne mai salutăm în ultimii ani. Îl evitam chiar. Îl iert dar tot cu nedumerirea și sila din ultimii ani.

*

26 mai '95

Pare că totul se repetă - ca într-un coșmar al realității noastre... Din nou tulburări în Polonia. Îi crezusem niște

i n

învingători. Ei și Solidaritatea. Astă-seară văd la reprimarea unui mitig al silezienilor. Exact ca la noi: Universității (uite, va fi în curând aniversarea sau comemorarea reprimării. Coșmarul comunist – de tranziție spre ce?)) păreau mai maturi decât noi, în lagărul socialist.

Numai viețile noastre nu mai pot fi date înănumăru numai destinele noastre nu pot fi schimbate. În politică, este posibilă anomalia, aberația.

*

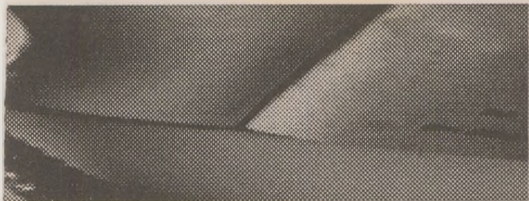
2 iunie '95

Azi a fost împărțirea premiilor pentru 1994 (nu decernarea – cuvânt care implică o decentă și o nobilitate a distingerii, distincției); la noi sunt tabere care susțin unul sau pe altul, sunt *pacturi* și încaierări...

La sărbătorirea Gabrielei Melinescu de la reședința ambasadorului Suediei, Mircea Angheliescu, întâlnit aceluși mi spuse că am fost nominalizată pentru premiul memorialistic. Începusem să sper (*Zidul martor* are însă data apariției 1994, în ciuda faptului că a apărut în 1995); gândeam că nu pot intra în competiție cu N. Breban (la proză uitasem cu totul, de alt „monstru sacru“ Virgil Nemoiu cu *Arhipelagul*... Dar și de un jurnal palid ca cel de la Teșeu al lui Andrei Pelșu. Azi mă resemnez: n-am să fiu nicio printre aleși, mai ales că la premiile de-aici concurează acum și „exilul“, cărțile apărute în țară.

V. Nemoianu îmi este antipatic (nu știu de ce, mai demult dar trebuie să recunosc că volumul lui a stârnit mai mult vâlvă decât bietul meu jurnal *trăit* în țară. De ce m-am lăsat înșelată, dusă de val? Iar cad din cer, iar bușesc de pământ iar înțeleg că nu sunt – nu voi fi niciodată printre aleșii soarelui sau ai sorților scriitoricești.

Peste două zile plec la Neptun, la nu știu ce întâlnire dispută cu scriitorii români din diaspora... Oana și Rodica au vrut să participe – și bine au făcut, totul se anunță amestecat (se face această întâlnire pentru cosmetizarea imaginii României în afară). Nici Aurora nu vine – soțul ei a murit de câțiva zile. Cu cine mă voi întâlni acolo? Cu basarabeni (aucvin vreo 30, din cei 80, câți ar fi cu toții, cei invitați din părți). Cu cine să comunic? Cu Leonida Lari sau Grig Vieru? Dacă n-ar fi vorba de o ieșire-fugă din capitala insuportabilă (deja toridă) și dacă nu ar fi aceste 5 zile cheltuiala Uniunii, nici nu m-aș duce. Deci, o vacanță grație și numai pentru 5 zile, dar ce binecuvântare! Dacă acolo vor fi chefuri și certuri, iar chefuri și – în fine – pupat piața independenței.

t

Florența Albu

Umbră negației Fragmente de jurnal -

12 oct. 1995

Am plecat în vacanță (și) vacanțele voastre sunt stresante (cum a fost și vacanța mea minusculă, la Neptun).

Am trăit viața de anul trecut (aproape anul de-atunci!) în cele 4 zile „în Alpi“ (Annecy și împrejurimile), drumurile lungi,urate cu mașina, mesele (cinele) prelungite la familia și tot tipicul meselor; apoi, masa câinilor, chinul de a scrie și dez-ambalării bagajelor; și întoarcerea acasă, pe o vreme toridă, defectiunea mașinii, chinul câinilor și al meu, și al mașinii... Sigur, am văzut Alpii și ghețarul (Maire) și ceva de-a lungul drumului, dar câte îmi imaginamem că să vadă acolo, tot buchisind harta rutei de la Annecy în Picardia (Avignon, Aix-en-Provence, Bordeaux...) și, când am ajuns la Annecy, aproape de granița cu Franța străbătând o parte din Franța cu trenul) și când le-am vădit și peptându-mă pe peron, cum ne înțelesesem (ele veneau din Franța); când am realizat că totul este posibil deși și ne-am îmbrățișat, am fost atât de emoționate, fericite! Rezultatul vacanței abia începea.

În timpul alt iunie 1995 – a fost întâlnirea de la Neptun, cu prietenii români din lumea întreagă – parcă așa scria, în revista de la Club-Bazin, sub cartea deschisă, cu solare roșii și roșii... O întâlnire cu exilații mai de demult sau mai recent. Amicalele nu au venit și au avut dreptate – ceea ce presupuneau chiar s-a întâmplat, *capcana* destul de grosolană a autorului – stăpânirii (cu I. Iliescu, în chip de „dictator” și primindu-și oaspeții la Cotroceni). Da, și am cunoscut și lumea, și chiar persoane agreabile, și chiar traducători curtați de toți: Sanda Stolojan, Marco Cugno, Victor Iovici, Michel W. Am dat și cărți: *Zidul martor* și volumul *Anno Domini*. M-am integrat, cât de cât, în obștea de aici și din „întreaga lume” – dar nu știu dacă întâlnirea asta va avea ecou, va avea și urmări benefice pentru dezvoltarea literaturii noastre peste hotare. Pentru mine doar a că am fost luată în seamă de câțiva traducători și de mâna de vacanță pe banii Uniunii – de fapt, pe banii din anul – banii pe care mi-i datorează Uniunea. Au fost călătoria la Constanța și în Delta – dacă așa fi notat în raport, impresiile călătoriei ar fi fost mai bogate: azi, după săptămâni de-atunci, totul apare palid și îngălțat de tamplărie oficială, nimicul oficializat.

8 iulie '95

Număr zilele până la primirea pensiei – de fapt, un fel de ajutor social sau ajutor de șomaj, după 33 de ani de muncă redacțională (de constrângeri oficiale-cenzoriale) și după 28 de cărți apărute, prost plătite și mai de mult ca și azi, dar pentru fiecare carte sau colaborare, am dat obol Uniunii și statului.

Azi, când primesc 145.535 lei (minus bacșișul pentru poștaș) mă simt umilită, mă cuprinde sila ori disperarea: baniiăștia nu sunt răsplată pentru o viață de muncă, sunt o pomană josnică, din partea statului.

Cam după două săptămâni, încep să fac economii la sânge, iar după trei recurg la bruma de economii de la CEC. Și nici colaborările nu sunt o soluție. Am publicat de aproape 3 luni, un articol la „Cotidianul” și nici azi nu am primit banii. „România literară” și-a redus numărul de pagini, de la 32 la 16, din lipsă de fonduri. Am grupaje de poezii la „Steaua”, „Familia”, „Lucefărul” – am publicat recenzii și articole în „Viața românească” dar și apariția revistelor și plata drepturilor de autor întârzie.

Nu știam în anii de început – acei 6 ani și ceva de șomaj – că îmi voi sfârși viața tot într-un fel de șomaj. Dar atunci scriam mult, chiar dacă publicam puțin – și scrisul îmi da încredere în mine, în viitor.

Astăzi, ne-scrisul sau inutilitatea scrisului înseamnă moarte – ca și moarte. Și-mi aminteam mai ales, ultimul septembrie, 1989, și ceea ce notasem din vacanța de-atunci: casta lor închisă, zăvorâtă și tabăra cealaltă – cei câțiva dizidenți rătașiți la vilă (și cei mai mulți dintre noi, solidari mai ales cu ei, punând țara la cale până târziu, pe terasă). Dar lumea care s-a adunat la vilă, toamna asta – foști importanți sau singuratici ca mine, sau mijlocii de totdeauna, marginalizații, săracii, abia putând să-și permită câteva zile la mare, par să fi îmbătrânit la fel: *toți* de viață, incolțiți de lipsuri, sceptici, îngrijorați de toate, scriitorii umiliți de chiar rostul-inutilitatea profesiei, bătăind în același crepuscul.

Între timp, revista de la Chișinău, „Contrafort”, a publicat o cronică la *Zidul martor*. În general bună, scrisă cu multă căldură – înțeleg că cel care a scris-o este un critic tânăr care se confruntă cu istoria, prin paginile jurnalului meu. Cam încălzită căutarea unei idei, cam stufoase argumentările acestor ziduri – ziduri concentrice, în fundătura istorică (și mă gândesc la cronică la Cornel Mihai Ionescu, scrisă pentru „Viața românească”, la ideile sale și la eleganța impresiilor de lectură!).

Dar rețin, din cronică revistei de la Chișinău (Mariana Codruț mi-a spus că semnatarul este un tânăr critic din Iași) opinia exprimată în încheiere: *că jurnalul celor două decenii va fi adăugat poate, trebuie continuat într-un alt volum care se scrie acum - în care autoarea trebuie să continue cronică acestui timp – istoria nu a dat încă verdictele așteptate... (Dar ceea ce adaug acum, nu este decât oboseala, refuzul istoriei – iată, aceste pagini!)*

Mi-a dat telefon Rodica. A terminat de citit *Zidul...* (Oana a ajuns la jumătate și nu-l mai poate lăsa din mână, mi-a spus). Rodica m-a felicitat zicându-mi că totul este formidabil, monumental (chiar că acest *monumental* mă face să mă jenez, să nu cumva să audă și alții!); se citește, nu precum un jurnal, ci ca un roman biografic... Impresionată, emoționată, convinsă că am scris o carte importantă etc. Ar vrea să scrie o cronică dar cum să scrie ea – ele care sunt (aproape) personaje ale cărții? I-am spus că așa fi fericită să-mi facă o cronică – văd eu aici, pe unde ar putea fi publicată...

De fapt, această confruntare cu ele, prietenele mereu invocate și iubite și înjurate, și luate martore în atâtea din momentele grele, insuportabile ale acestor decenii – impresiile lor de cititori și de „personaje” ale autobiografiei mele este tot ce mai așteptam. Uneori îmi era chiar teamă: că unele însemnări le vor supăra, doar nu totdeauna le-am invocat prezența-absența obsedantă cu înțelegere, cu puterea de-a le ierta fuga, exilul, singurătatea pe care mi-au lăsat-o (pe care am simțit-o, după plecarea lor, insuportabilă, monstruoasă). Destinul ne-a însemnat altfel, dar nu ne-a putut despărți – și asta-i important.

Rodica spunea că azi, 20 septembrie, va merge la Paris și le va da cartea Monicăi L. și lui Virgil Ierunca. Mai au un exemplar pentru Paul Goma – dar am impresia că Rodica amână, evită întâlnirea cu el (izbucnirile și răfuielele lui au devenit inacceptabile și pentru cei mai apropiați lui, de acolo); de fapt, și eu mă tem de furia de judecata lui, când va citi acest jurnal în care și el este un *personaj*. Are dreptul să mă întrebe cu ce am contribuit eu la *procesul* generației noastre, cu ce drept mă fac partașa întâmplărilor vieții lui și ale altora – eu care am scris și publicat aici, slavă domnului,

și am mai mâncat și din rahatul oficial?! Da, mă tem de judecata lui Paul Goma, degeaba mă dau drept aliata lui, omul apropiat lui, martorul care nu a depus mărturie la proces, în apărarea lui...

Și nu pot să uit despărțirea noastră, într-o stație de metrou parizian (în 1991, pentru că anul trecut nu l-am mai căutat); el pornea într-o direcție, eu în alta, așa că ne-am îmbrățișat de despărțire, înainte de a porni, fiecare, prin alte coridoare ale metroului; dar, fiind aceeași linie, l-am văzut în stație: el era pe peronul opus, la vreo cincizeci de metri de mine – ne mai puteam face măcar un semn cu mâna, îmi mai putea zice adio sau du-te dracului! Nici nu s-a uitat spre peronul opus, nu a vrut să mă mai recunoască parcă – eram ca doi străini, fiecare pornind în altă direcție (dar aceeași linie, traseu – puncte finale opuse, dar același traseu!) Și, ca un făcut, trenurile – și al meu, și al lui – întârziu, așa că l-am tot privit cum umblă, într-o parte și alta a peronului ca o fiară închisă – m-a obsedat mereu, de atunci, vizaviul nostru și refuzul (lui) al oricărei comunicări.

12 oct. 1995

Vin de la ultima întâlnire cu Aurora Cornu – va pleca din țară peste două zile. Totdeauna își întâlnește prietenii – (de fapt, datornicii, pentru că ne ajută pe toți, în toate felurile, în Franța sau aici!); ne dă întâlnire și tot ea ne plătește consumația, la cafeneaua din grădinița Muzeului de literatură. De la Tita Chiper la actrița Ioana Bulcă, de la T. Pamfil pictor-critic de artă ratat, la Geta Dimisianu (și, bineînțeles, O. Paler); de la Ileana Mălăncioiu la Adi Fianu și nepotul Aurorei (geologul fost, cu mașina pentru Aurora); și mulți alții, ocazionali, scriitori, trespăduși flatând-o, bând ceva pe banii Aurorei. Ceea ce la Paris se face cu firesc și grație (vorbesc de ajutoare) aici seamănă a pomană și umilire – și e jenant.

Am mai gândit și altădată, la vizitele ei după 1990: darurile ei, strecurate în plasele sau gențile noastre (cred că ale fiecăruia, nu numai ale mele), au ceva umilitor pentru mine – nu știu dacă și pentru ceilalți; dar poate că aici, mai ales aici, împrumută ceva din spiritul locului, devenind un fel de mită, nu miluire. Dar pentru ce?

Totdeauna, primind pliculețul cu bani (ceva valută!) mă gândesc la *Vizita bătrânei doamne* a lui Dürrenmatt. De curând, de câteva luni, a murit soțul ei, Aurel Cornea; l-am pomenit, între pahare cu vin și colivă.

Azi, întâlnirea de-amiază, tot acolo (după întâlnirea de-aici, de la mine, cu o duduie de la Tele 7 abc, care i-a luat un interviu); Aurora a dat „de pomană” ceasuri bărbătești, în amintirea lui Aurel; unul din ceasuri i-a fost oferit sculptorului.

Rodica și Oana mi-au scris (după telefon) impresiile de lectură la *Zidul martor* (Rodica a scris și o recenzie pe care am trimis-o la revista „Apostrof”). Părerile lor mi-au mers la inimă, mai mult decât opiniile criticilor care au scris până acum (de fapt, confruntarea cu ele mă interesa cel mai mult, după judecata mea cu mine însămi). Sunt bucuroasă că am trecut acest examen (eu îmi dau, totuși, o notă mai mică decât mi-au dat ele.) Este o carte care s-a bucurat de succes, de aprecierile unor critici importanți: Geo Șerban, Cezar Baltag și Magdalena Bedrosian (la lansare), Ioana Părvulescu, Cornel Mihai Ionescu, Const. Cubleşan („Steaua”), Ion Simuț (care mi-a publicat fragmentele, mai multe numere la rând, în „Familia”) și Grigurcu care promite să scrie pentru „Contemporanul”; adăugându-li-se acestora, părerile bune ale unor confrăți și ale unor cititori care-mi transmit prin familie sau cunoștințe...

În ultima vreme, Cornel Mihai Ionescu și Geo Șerban m-au întrebat la ce lucrez acum, ce mai scriu. De parcă ar fi îngrijorați pentru mine, pensionara, că m-am lăsat pe tânjală. De fapt, chiar m-am lăsat lenei, nu mă mai sperie crizele de ne-scris. Îmi tot spun că trebuie să reiau jurnalul – paginile – care nu au intrat în primul volum, pentru un volum doi. Sau prozele – ar trebui tăiat în carne vie (mai ales carnea sentimentală. Îmi place mai puțin acum *Umbră arsă*) și ceva mai mult *Ursoaica*; ar trebui să revăd *Scara care nu duce nicăieri* și *Timp fără eroi...* Mereu îmi spun: la iarnă. Iarna asta. Dar tot jurnalul parcă mă atrage mai mult (un vol. II – după sfârșitul meu și al altora – cei despre care scriu).

Am dat 50 de poeme – scris anul acesta – la dactilografiat. Dacă așa lua premiul (măcar al Asociației scriitorilor, pentru *Jurnal*), poate mi-aș îngădui să merg la Cumpătul, măcar pentru 2 săptămâni. Aș putea lucra.

Revenim cu fragmente din jurnalul înedit al Florenței Albu, comunicate de dna Victoria Radu, sora poetei, care a transcris o parte dintre ele.

L i t e r a t u r ă

Protejată de situarea sa ambiguă, deopotrivă înăuntru și în afară, privirea lui Caragiale, este a unui hedonist: materia îi apare ca un spectacol fascinant – și nu înspăimântător – de forme, ipostaze, culori, un spectacol al faptelor greu de așezat în modele raționale sau raționabile.

Totul se desfășoară ca într-un gen de echilibrată sofisticată în care nici un fel de interpretare nu e decisiv motivată. Or, pe Caragiale nu-l alienează o astfel de indecizie și nici desfășurarea labirintică de spații. Un epicureu nu găsește aici decât prilejul uimirii: viața însăși e un spectacol și Caragiale e atras ca de o flacără de taina ei, de abisul „construcțiilor” care sfarmă orice așteptare și logica bunului simț. Paradoxul și surpriza, duse pînă la absurd, cu consecința de-realizării concretului, sînt construite de Caragiale în virtutea repetării unei ecuații descifrate de el în lumea reală. Fascinat de lume, vrea, la rîndu-i, să poată uimi. Și o face ca și cum faptele de genul acesta nu ar fi niște excepții, situații margine și periferice, ci exemplare.

Să nu uităm că volumul de *Note și schițe* din 1892 debutează cu textul *În Nirvana*. Or, iată aici, în Eminescu, într-un zig-zag la care Caragiale a fost în permanență sensibil, imaginea monadică a lumii: „Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas pînă în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz; blînd și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate; aci de o abținere de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieții; fugind de oameni și căutîndu-i; nepăsător ca un bătrîn stoic și iritabil ca o fată frumoasă. Ciudată amestecătură! – fericită pentru artist, nenorocită pentru om!”. De nu va fi fiind acesta mai degrabă un autoportret, nu-i nici o îndoială că, în cazul particular care-l tulbură, Caragiale identifică ceva din legea de nepătruns a vieții. O sumă de paradoxuri – chiar și cu interstițiile retorice de care nu se poate elibera – și consecința unei „voinețe oarbe de a fi”: „În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență – cel mai mîhnit suflet, în trupul cel mai trudit! Și dacă am plîns cînd l-au așezat prietenii și vrăjmașii, admiratorii și invidioșii sub «teiu sfînt», n-am plîns de moartea lui; am plîns de truda vieții, de cîte suferise această natură iritabilă de la împrejurări, de la oameni, de la ea însăși”.

De altfel, textul imediat următor al volumului (*Ironie*) așează viața poetului în aceiași termeni. Avid de detalii pe care le articulează cu voluptate într-o construcție, Caragiale e neutru sub aspect moral. Oricum, îndurerarea lasă loc unei teribile forțe admirative care are ca obiect atît lumea, cît și propria-i forță constructivă. Asemenea situații, paradoxale, asemenea unei rupturi în firesc, (pre)tind să condenseze miezul lumii, altfel inaccesibil. Poate tocmai de aceea Caragiale alege periferia (de nu cumva este ales de ea) drept spațiu al explorărilor sale. Aici, în margine, funcționarul are mai acut sentimentul neantului, pe care-l trăiește instinctiv, chiar dacă lumea căreia îi aparține se află într-o mișcare ascendentă. E un fel de a spune că periferia nu ucide, ci întemeiază.

Așadar, viața ca o mașinărie, ca succesiune de fapte paradoxale, ca mecanism secret în care granița dintre hazard și destin – sau fatalitate – este mai mult decât fragilă. E ca și cum totul s-ar desfășura după un plan, pentru a fi, în același timp, o nesfîrșită improvizatie. Ciudat cum el transferă asupra realului o observație făcută explicit asupra artei. Ce este arta? O spune Caragiale în *O conferință*: „încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc”. Or, în lume, Caragiale vede aceeași „gratuitate”: identitatea ei, fără vreun înțeles; singuru-i rost, bucuria. Oricum, căderea în materie oferă prilejul unui sens, fie el și de grad secund. Se-ntreabă într-un loc Caragiale: „Dar e oare un mijloc mai puternic ca să scăpăm de toată haotica năvalire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divină muzică? – vagă și vastă ca și lumea, ca și această nepătrunsă și fără înțeles decât înțelesul cel mare și singurul – armonia...” (*Un artist*). Armonia, sigiliu al vieții intrate în tiparul unui mecanism, pe care Caragiale încearcă nu o dată să-l înțeleagă și să-l exploreze, cu „nava” ficțiunii. De data aceasta, nu e nici umbră de cinism la mijloc, ci doar o fascinație îndurerată: „Cînd era în culmea funcționării, mașina cea admirabilă s-a stricat: regulatorul, care avea de la început în aliajul său un punct ticnit, s-a frînt în toiul mișcării: «organele erau sfărîmate și maestrul nebun!»”. Finalmente, „moartea – ea a desăvîrșit opera

nebungiei”.

Insulară în mijloc unor ironii care glisează ușor în gravitate, afirmația referitoare la armonie sugerează măcar existența și-n lume, nu numai în operă, a unei rigori de ordin „subtextual”. O astfel de rigoare, devenită sens, e singura care justifică, printr-o transcendență care nu are, propriu-zis, nimic transcendent, existența și care, mai mult, o și poate salva. E, oricum, formulată aici ipoteza unei ecuații, ale cărei necunoscute sînt *lumea și arta*. Adică, aglomerarea de forme și sensul. Ce le unește este structura lor care nu exclude *vagul*, ca dat fundamental ce explică fascinația. De n-ar fi el și de n-ar fi fundamentul edificat în fascinație (nu în vreun alt fel de utilitarism), lumea ar

I.L. Caragiale, un hedonist în labirint

fi cu adevărat plictisitoare. Așa, rămasă în permanență în stadiul ipoteticului, desfășurîndu-se ca actualizări accidentale, dînd impresia fatalității, ea lasă măcar impresia contribuției, chiar și fără nici un fel de deliberare, a individului. Întrucît fie zis, cum să ne explicăm altfel

amestecul ciudat – firesc să-i mire pe mulți – dintre pasiuni muzicale ale lui Caragiale și voluptatea coborîrii în element în Berlin, concertele din Beethoven și icrele, ca să vorbim metonimic, sînt obsesii complementare. Ambele dau sear despre nevoi elementare. Sau poate că lucrurile sînt întrucîtva diferite: deoparte lumea, care-i satisface nevoi de a percepe materia cu simțurile; de cealaltă, arhitectul unui sens și iluzia articulării ei după legi neștiute...

Poate că și în sensul acesta, nu numai în acela al ezitării între ironie și gravitate ori între retorică și stil, „schiță” cu care se deschide volumul de *Notițe și fragmente literare* este elocventă. *Între două povești...* instituie spațiul ezitării tocmai ca pe o nișă în care sinele se poate manifesta liber. O nișă a creativității, atît în planul limitat lingvistic al jocurilor de cuvinte și calambururilor, cît și în acela lumii pe care cuvintele o întemeiază. De fapt, în treacăt fie zis, nu există nici o ruptură aici, ci numai o diferență de intensitate. Este ceea ce explică întrucîtva replica finală a povestitorului din *Broasca minunată* (după Mark Twain). Atras într-un vertij de „ficțiuni”, el replică: „– Ei, ta, Simion, ia mai scutește-mă pe ziua de azi măcar o vacă ciudată. Ce vrei, să-ți înghit toate minunile într-zi? Mai păstrează-mi și p-altă dată”. Saltul de la *minciuni* la *minuni* e, astfel, nu doar dovada unui gratuit joc de cuvinte, ci și dovada nevoii de a rămîne încă în ambiguitate, chiar citind totul în cheie ironică. E ca cum teritoriile acestea ale invenției n-ar trebui nicicîr denunțate ca false.

Să revenim, însă, la *poveștile* celor „doi consilieri intimi”: „Îi cunosc bine pe amîndoi, mai bine de curmă cunosc ei pe mine. Eu sînt sigur de caracterul lor; ei nu se pot niciodată bizui pe al meu. De cîte ori nu i-am amăgit, urmînd, cu-toată poava stăruitoare a unuia – pe care mă prefăceam că o ascult cu tot interesul – îndemnul celuilalt. Dar e și vina lor: unul mă trage la dreapta, altul la stînga; cînd unul îmi zice da, altul îmi zice ba, așa că eu, sau trebuie să stau pe loc, așteptînd în zadar o împăcare a lor imposibilă, sau trebuie numaidecît să urmez pe unul și astfel să contrarez pe celălalt. Însă ce e regretabil pentru mine e că totdeauna, după ce am urmat pe unul departe pe o cărare, cînd mă uit înapoi, mă căiesc, că n-am urmat poava celuilalt”.

Refuz să citesc astfel de texte de parcă ar fi programatice. Nu vād în ele nici alegorii de un adevărat didacticism. Totuși sînt tentat să vād în cei doi consilieri, pe lîngă tot felul de zig-zag-uri structurale, și ruptura (ruptura ca dependență complementară) dintre lume și sens, dintre pitorescul vieții și armonia unei înțelegeri monadice. Este echilibrul, fragilitatea, într-adevăr, în care se înscrie un hedonist. De fapt, tocmai fragilitatea dă forță, aici, echilibrului. La drept vorbind, dincolo de prologul acesta cumva didactic, *Între două povești...* chiar este o schiță despre fragilitate: Nina, poate întruchiparea unui Mefisto cu aer de nimfetă, delicată și stranie, provocatoare și grațioasă, cochetă și dominatoare prin ezitare, azi doar un abur de tristețe coborît prin paginile de început și de sfîrșit în ușoară ironie. Să mai spună cineva că I.L. Caragiale nu va fi știut să prinda în expresie meandrele fine ale sufletului feminin! Și aici, însă, ironia – semn al diabolicului – pentru a evita sentimentalismul; pentru a rămîne, fie și ca într-o iluzie, în afară. Ba chiar trimiterea la satanism nu-i altceva decât un artificiu. Firește că tot pentru a atenua din efect, Caragiale apelează la rama celor doi sfinți de taină.

Altfel, de reținut convingerea, cu caracter deopotrivă autoreferențial, că „un dracușor se poate strecura prin cea mai îngustă crăpătură”. Căci, de va fi să vorbim despre demonismul lui Caragiale, al lui și abia apoi al lumii create, atunci va trebui să invocăm tocmai această opțiune a sa pentru ezitare, pentru periferia ca loc al ezitării, pentru acele nișe prin care nici o realitate nu se instituționalizează pentru a depăși stadiul aproximării. Chiar și aici, Nina rămîne un vis. A pătrunde prin astfel de crăpături înseamnă a explora în ipotetic. Or, ipoteticul, creat cu finețe prin procedee de sofisticată inginerie textuală, uneori prea la vedere, este chiar teritoriul scrisului caragialean unde totul e posibil ca și cum nimic nu ar fi real. Și asta, nu-i așa?, într-un spațiu al explorării realului! Ipoteticul, ca manifestare a unor nesfîrșite posibilități de a fi ale ființei și ca permanență sursă de interpretare a lumii.

Mircea A. DIACONU

L i t e r a t u r ă

Centenar Petru Comarnescu

Petru Comarnescu (23 nov. 1905, Iași-27 nov. 1970, București) nota, la 2 iulie 1962, în jurnalul său: „Nu am avut un destin tragic, ci un destin dramatic, plin de contradicții, ciocniri, căderi, răniri, suferinți, dar și de satisfacții morale și intelectuale“. A avut parte de acest cortegiu de insatisfacții și până la instalarea comunismului în România, jumalul său și corespondența (cu deosebire aceea cu Anton Golopenția) abundând în consemnări de această natură: că este obosit și sceptic, că se teme că nu realizează nimic de seamă, că are mulți neprieteni și negatori, că este stăpânit de dezgust, că-l intristează evenimentele politice, revistele care propagă naționalismul hitlerist și cuzist, că îl deprimă mediul „josnic și anihilator“, că are complicații materiale, sentimentale (o căsătorie ratată) și morale, că lucrează în afara vocației și idealurilor sale, că generația sa „s-a răvășit, din egoisme individuale sau de gașcă“, că au separat-o diferende de ideologie politică, că, chiar el se află în conflict cu sine însuși. Mărturisește că în altă țară s-ar fi putut afirma plener: „Dacă aș trăi în America sau în Franța, de mult aș fi fost șef de curent sau de școală, director de revistă cu prestigiu. Aici sunt lucrat de mediocri“. O convingere care ne-o amintește pe aceea a lui Eugen Ionescu care spunea în 1934: „Dacă aș fi francez, aș fi genial“. Că a avut neprieteni și negatori este adevărat, însă tot așa de adevărat este că nu puțini scriitori i-au recunoscut meritele: Camil Petrescu îl considera „șef al generației noastre“, Barbu Brezianu spunea că a fost „heraldul“ acelei generații; Mircea Eliade că a fost „magul“ ei, Constantin Noica i-a laudat polivalența și generozitatea, iar Arșavir Aterian, darul de animator și organizator al asociației „Criterion“.

Toate insatisfacțiile sale au fost reale, însă periplul său, ca și al altor, numeroși, intelectuali de seamă, va deveni cu adevărat dramatic odată cu instalarea comunismului, cu deosebire după 1948. Dar primește lovituri și în anii de relativă libertate 1944-1947. Încă de acum, i se instalează sentimentul de frică, de insecuritate: „Trăiesc cu frica în sân, neadăpostit de nevoi și teamă, deși nu sunt un răufăcător și deși muncesc din răspuțeri și am făcut ceva în cultura românească. Uneori mă simt un nimic, gata să fie suflat de vânt și toată încrederea în artă, ardoarea de expresie, speranța într-o lume mai luminoasă mi se năruie“. Deși lucrează în trei locuri, la Fundațiile Regale, la „Timpul“ și la Direcția Generală a Teatrelor, nu-i ajung banii și mereu se împrumută. În 1947 apare ultimul număr din publicația la care ținea foarte mult, „Revista româno-americană“, atacat de „Scânțea“, „România liberă“ și „Contemporanul“. În curând nu vor mai apărea „Timpul“, „Națiunea“, „Revista Fundațiilor Regale“, la care a fost fervent colaborator. El, care, avea, ca primă și ultimă vocație, scrisul, scrisul liber, este împresurat tot mai apăsător de disperare, îngrijorare, însingurare, îi dispare acea *joie de vivre*, înlocuită fiind de presiunea, atroce, a noii ideologii, comuniste. Constată îndată, iarăși și iarăși, că nu mai poate să fie reprezentat prin scris, că este silit să scrie pe teme comandate, pe teme la ordinea zilei: în „Națiunea“ scrie despre lupta de clasă, despre Comuna din Paris, despre naționalizarea din 1948, recenzează cartea lui Horia Deleanu, *Impresii literare sovietice*, în „Flacăra“ își arată adeviziunea la „cauza muncitorimii“ și la „poziția progresistă“, în „Timpul“ scrie despre munca voluntară.

Și lui, ca și atâtor intelectuali autentici, i se secționează viața în două: „din care prima moare încet, iar a doua acum se formează în spiritul vremii“. Trăiește cel mai profund impact al comunismului asupra sa: scindarea personalității. Spre deosebire de alții, el avea, în concepția politrucilor din literatura vremii, o culpă specială, aceea de „occidental humanist“ (cum se autocaracteriza), de autor al unei opere de americanolog, al unor cărți precum: *Homo americanus* (1933), *Zgârie-norii New York-ului* (1933), *America văzută de un tânăr de azi* (1934), *Chipurile și priveliștile Americii* (1946), la care se adăugau traduceri din literatura americană. Unii politrucci nu doar gândeau că scriitorul este un trădător, ci nu se sfiau să-l acuze direct. Într-o ședință de la Uniunea Scriitorilor, menită să demaște cosmopolitismul, Mihail Davidoglu și-a pus cenușă în cap spunând autocritic că citise și-i plăcuseră scrieri ale lui Eugene O'Neill, traduse de Comarnescu. Atunci, Traian Șelmaru a arătat cu degetul spre traducător: „Dușmanul e aici, printre noi!“ În alt context, Zaharia Stancu îl

Desen de Vlad Ciobanu

atacă pentru poziția lui estetică în propunerile de a fi jucate piese de O'Neill și Synge.

Avea să constate, cu prisosință, că unele idei pe care le susținuse, în cadrul noii sale publicistici, erau profunde erori. Astfel, avea să se convingă că speranțele sale de a sluji valorile culturale erau utopii, așa cum utopie era speranța sa că afirmarea convingerilor sale de stânga, convingeri sincere, îi va facilita colaborarea sinceră și eficientă cu noii conducători. I se îngustează câmpul de acțiune, nu-și mai poate exercita enciclopedismul, polivalența din timpul asociației „Criterion“. Teama de a i se refuza singurul mijloc de existență, scrisul, de a fi la cheremul unor neaveniți, este mereu prezentă. Sunt prețioase documente însemnările sale despre teroarea pe care o răspândeau înși ca Nicolae Moraru și Traian Șelmaru, despre examenul despre istoria P.M.R., susținut cu Constanța Crăciun. Este constrâns să-și ajusteze unele pagini ale publicisticii și studiilor la noile slogane: în 1948 scrie despre Ștefan Luchian „într-o formă nouă, cu referințe sociale mai accentuate și cu mai puține considerente formale“, în 1959 despre *Pictura noastră pe drumul realismului socialist*. Pentru ca să nu fie marginalizat, face o serie de compromisuri: citește, la cererea lui Al. Rosetti, ca un cenzor, volume de Galaction și Sadoveanu și semnalează „probleme“, face, împreună cu Nina Cassian, „modificări serioase“ în piesa de teatru *Pomanagii*, de Eduardo de Filippo „relativismul“ pe care-l propaga aceasta devenind atunci „incompatibil“ cu poziția realismului socialist. Și toate aceste cedări, mai mici sau mai mari, nu i-au ajutat, la mijlocul anilor '50 fiindu-i retras dreptul la semnătură, astfel încât a fost constrâns să semneze cu pseudonim.

Multe planuri ale sale, multe aspirații se năruiesc rând pe rând: nu-i apare studiul *Om, natură și Dumnezeu în arta românească*, nici studiul *O'Neill și renașterea tragediei*, nu reușește să scrie romanul generației sale; nu poate să publice studii de filosofie, nici să tipărească o revistă internațională de filosofie și cultură generală, intitulată „Distinguo“, i se refuză crearea unei catedre de civilizație americană la Universitate. Ca traducător, este constrâns să treacă dincolo de spațiul său predilect, literatura americană,

și să traducă, în colaborare, și din A.I. Herzen, M.M. Gorciakov, N. Albaki, O. Cemij, N. Cemisevski, I. Ehrenburg, G.I. Uspenski.

Eseistul din interbelic, care aborda, cu egală disponibilitate și fervoare, probleme de filosofie, literatură, artă, muzică, film, coregrafie, se vede brusc limitat să publice, cu unele excepții, monografiile de pictori și sculptori; *Octav Băncilă* (1954), *A. Baltazar* (1956), *Viața și opera lui Rembrandt van Rijn* (1957), *Nicolae Grigorescu* (1959), *Ștefan Luchian* (1960), *Îndreptar artistic al monumentelor din nordul Moldovei* (1961), *Ion Jalea* (1962), *N. N. Tonitza* (1962), *Ion Țuculescu* (1967), *Témoignages sur Brancusi* (1967, în colaborare cu Mircea Eliade, Ionel Jianu), *Deineka* (1968), *Lascăr Viorel* (1968), *The Romanian and the Universal in Brancusi's Work* (1970).

Dar chiar în domeniul criticii de artă are numeroase neplăceri, în sensul că i se fac puține și nesigure comenzi, că articolele îi apar cu mare întârziere. În 1960, o carte, tipărită în 1959 și nedifuzată, la care a colaborat, va fi topită. *Îndreptarul artistic al monumentelor din nordul Moldovei* apare după multe tergiversări unii referenți considerându-l pe autorul cărții publicist... amator. Cu adevărat dramatic a fost pentru el momentul din 1961, când înși ignari, primitivi voiau să nu-i acorde calitatea de membru definitiv al Uniunii Artiștilor Plastici. L-au susținut Al. Rosetti, Tudor Vianu, Ion Frunzetti și Vlaicu Bârna, astfel că mișelia n-a avut loc.

Între preocupările care i-au displăcut a fost și aceea de a lua, la cei 56 de ani ai săi, interviuri, să scrie despre „limitele oamenilor talentați, despre proștii geniali“, să realizeze numeroase interviuri, în unele el fiind și cel care chestiona și cel care răspundea, ca în cazul interviului cu sculptorul Cornel Medrea, căruia i-a atribuit „idei la care (acesta) nu s-ar fi putut gândi niciodată“. Tot între muncile pe care le-a făcut pentru subzistență a fost și aceea de stilizator al unor volume de Niculescu-Buzău și George Niculescu-Basu.

Jurnalul lui Petru Comarnescu, din care Victor Dumea a tipărit, în 1994, anii 1931-1937, iar Traian Filip, Mircea Filip și Adrian Munțiu, sub titlul *Pagini de jurnal*, în trei volume, anii 1923-1968, este un document al periplului autorului lui, dar și o imagine, fatalmente subiectivă, a lumii literare și artistice prin care a trecut. Aminteam, mai sus, că diaristul a fost contrariat de derapajele ori orientările unor colegi de generație. Nu se identifică deloc cu teoriile „primitiviste“ ale lui Mircea Eliade și Mircea Vulcănescu, la acesta, pe care, de altfel, îl socotește „o mină de inteligență și genial într-unele sclipiri“, îl supără „țărănișmul idealizant, cu pretenții de realism sociologic“, Mihail Sebastian îi apare „prezumțios și îngâmfat...“, care face pe pontiful ajuns la definitivă înțelepciune“, Mihail Polihroniade este „mediocru și fudul“, C. Fântâneru, „un om ciudat, imposibil, care are ceva de smintit și iluminat din romanele rusești“, Petru Manoliu, un „farsor“. În schimb, întreaga lui admirație se îndreaptă către Anton Golopenția, căruia îi laudă, la superlativ, valoarea, judecata, cinstea, sinceritatea, ținuta morală. Pe E. Lovinescu îl laudă în postura lui de conducător de cenaclu, oficiu care a făcut din el „un martir de speță nobilă“, însă nu află la el „orizonturi largi, umaniste“, pe G. Călinescu îl citește cu interes, dar îl detesta ca om. Mai caldă și mai nedrămuțată este admirația lui pentru o serie de scriitori din generații mai tinere: Ion Negoieșcu, „un băiat serios, cu vocația certă de critic literar, care judecă pe plan european valorile românești“ (apreciere din 1947); soția Ileana și Romulus Vulpescu sunt „culti, iubesc muzica și poezia, sunt sinceri și deschiși în conversație, cu gust“, Mircea Cojocaru, „talent cert, pe linia liricii românești, actualizată pe alocuri“, Traian Filip, „om fin, cult, deștept, care va fi un mare scriitor“, acesta fiindu-i probabil cel mai bun prieten; Titus Popovici, Dan Hăulică, Valeriu Râpeanu ș.a.

Jurnalul lui Petru Comarnescu, pe care autorul l-a conceput ca un *aide-memoire*, și despre care credea, în mod exagerat, că este „legat de fapte mărunte și de altele mai importante, dar importante pentru mine și mai puțin pentru alții“, este realment important, de aceea în opera de restituire a autorului lui, trebuie să fie tipărit integral, așa cum trebuie să vadă lumina tiparului memoriile sale și opera sa de critic literar.

Iordan DATCU

RADIO GUERRILLA
ELIBERADIO

CLUBUL PROMETHEVS

23.11.2005
19:00 CENACLU LITERAR
cu
BOGDAN PERDIVARA

24.11.2005
20:30 Seara de CINEMA
FIX ALERT
de
FLORIN PIERSIC JR

25.11.2005
21:30 Concertele GuerriLIVE
MIHAI IORDACHE
DISSIPATIN'

26.11.2005
PETRECERE PRIVATA

27.11.2005
21:30 LIVE NIGHT JAZZ
Mircea Tiberian & friends

28.11.2005
INCHIS

29.11.2005
20:00 Sa ascultam impreuna
RADIO GUERRILLA

Te astept la cafeneaua literara.
Primesti o carte cadou.
Zilnic de la ora 11:00, in Piata Natunilor Unite, nr. 3-5
- intrarea libera -
informatii si rezervari la
tel. 33.666.38 , 33.666.78 si 0723.323.333

URSUS 3 trel hectare™

Din toamna aceasta, s-a relansat

CR CARTEA ROMANEASCA

- Alexandru Paleologu - le...
Bunul-simt ca paradox
- Alexandru George
Marele Alpha
- Mircea Mihaies
De veghe in oglinda

Au mai apărut (proză):
Castel Babos, Ay crede in Dumnezeu
Liliana Carolca, Un an in Paradis
Florina Iliu, Cruciada copiilor
Anufel Oisteanu, Cutia cu batrini
Cristian Teodorescu, „Tainele inimii”
Florin Toma, Moștenirea Familiei Bildungsroman

Au mai apărut (poezie):
Limă Bramaru, Submarinul erouie
Daa Sociu, Cantece excesive
Claudia Krasaru, Circul domestic
Răzvan Tigău, corpuri românești
Elena Vlădirescu, eunpa, zece cantece funerare

www.carte-romaneasca.ro

www.polirom.ro

- H.-R. Patapievici
Cerul văzut prin lentilă
Ediția a V-a
- Alexandru Ecovoiu
Sigma
- Elfriede Jelinek
Excluzii
- Anna Gavalda
Împreună

Suplimentul
de CULTURA
Un săptămânal realizat
in colaborare cu Ziarul de lași

Editura AULA

Garanția succesului la „Bacalaureatul din 2005”

Anton Nicolae
Literatura română
pregătire completă
13/20 cm, 384 p. 109.000 (10,9) lei

Naomi Ionică Zach
Concepte operaționale
pentru literatura română
10/14 cm, 224 p. 49.000 (4,9) lei

G. Angelescu, A. Bota, A. Bărbat
Limbă și comunicare
(cu aplicații)
10/14 cm, 160 p. 49.000 (4,9) lei

Cărțile pot fi comandate la:
Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro
Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

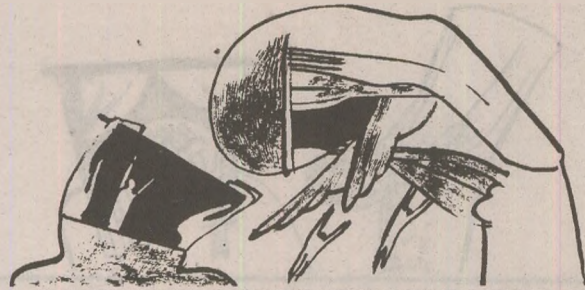
DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM - BUCUREȘTI
Programul DW în limba română:
13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni - vineri)
Știri în germană și engleză - zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună - pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

literatură

O ciudațenie a memoriei mele este că pune bine datele de naștere ale prietenilor și cunoscuților, pe care, măcar în gând, îi felicit în fiecare an, la soroc, în schimb șterge imediat din minte datele ieșirii din scenă. Mai mult, adesea uit pentru câteva minute că nu mai e posibilă întâlnirea pe stradă, la redacție sau la vreun eveniment monden cu cei aflați acum „în ulise”. Poate că niște atomi rebeli din personalitatea lor se vor fi cuibărit undeva, în peisajul familiar în care s-au aflat odinioară și astfel câte o amintire densă și plină de viață se ivește te miri când, fără o cauză determinabilă. Și nu e vorba neapărat de oameni care mi-au fost foarte proape, ci de simpli cunoscuți, prieteni mai degrabă eoretici, care făceau ca lumea să mi se pară veselă prin implinirea lor existentă. Știam că sunt, iar asta era suficient. Dacă îi evoc acum fără nici un motiv conjunctural (comemorare, placă memorială sau editare de opere postume) este de dragul *vieții* lor, pentru a prelungi senzația efemeră că sunt încă printre noi.

Cel mai ușor mi-este să-l cred încă pe-aici, prin lumea literaților, pe Z. Ornea, pentru că prezența lui discretă era firescul însuși al vieții de redacție. În zilele de „predare” se aseamăna la **România literară**, pe la prânz și găseam biroul „nostru”, la fel cum se întâmplă și azi, plin de lume și de vorbe (bune). O funcție bineștiută a redacțiilor sudate este că te fac să uiți de propriile griji. Ușa de la biroul directorului și al „ședințelor de număr” săptămânale era întredeschisă. La masa lungă se zărea un singur om, aplecat bine deasupra unui manuscris pe care îl ocrotea cu trupul lui: Zigu Ornea. Îl corecta cu cea mai mare atenție, operație care dura destul de mult. Noi ne antrenam în câte o conversație de actualitate sau de istorie literară, elogiam sau criticam sau aflam noutăți și, la un moment dat, când uitaserăm cu toții de el, Zigu Ornea se întrupea din camera de alături drept în mijlocul subiectului nostru de discuție, punând cu vocea lui domoală câte un accent glumeț, dezvoltând o temă sau aducând precizări de om care cunoaște viața literară de la Adam și Eva și până la zi. Văzuse multe la viața lui și știa să înțeleagă. Ochelarii lui de cititor se întâlneau în scripuri cu ai lui Mihai Pascu, secretarul nostru de redacție din anii '90. Întotdeauna l-am văzut ca pe un gazetar interbelic, rătăcit, cu statura lui impunătoare, între noi, pigmeii.

Tot de la *Dilema* venea în redacția noastră Tita Chiper, prietenă bună cu Adi Fianu și mă mir uneori că nu le găsesc așezate la un microcolocvii la secretariat sau la Adi în birou. Aveau ceva în comun: știau povești lungi și destul de încălcate cu personaje care păreau inventate, deși erau pescuite din viețile lor. Cele două vechi prietene aveau temperamente diferite: Tita era subtilă și aluzivă, uneori criptică de-a dreptul, cu rafinate de limbaj sadoveniene (puțini îl înțeleg și cunosc și admiră pe Sadoveanu cum o făcea ea) și te uimea uneori cu câte o frază melancolică în care era concentrată o destul de amară filozofie a vieții. Adi, Andriana Fianu, era vitală, băiețoasă (îi stătea bine să trântască pe neașteptate, când se supăra, câte o apostrofă-sudalmă și în asemenea momente avea ceva de copil care face *cu plăcere lucruri interzise*), era energică și prietenoasă. Dintr-o privire sărbătorească și cu scripuri de mândrie îți arăta că prețuiește cutare sau cutare fleac pe care-l scriseseși și asta era extrem de reconfortant. Alteori îți împărțea câte ceva din comorile trecutului ei, într-un aparté care dădea informației o și mai apăsată greutate.

Pe Costache Olăreanu îl întâlneam numai întâmplător. Părea proaspăt scos dintr-un roman scris de un autor senin, personaj decent, inocent, plăcut, cu o gentilețe gravă, definitivă, pe chip și în gesturi. Nu mi l-aș putea, nu mi l-aș fi putut închipui nici în cele mai crunte situații făcând vreun rău cuiva, îi lipsea cu totul „basseța” din alcătuirea sufletiească. Mi-l puteam însă imagina foarte bine strivit sau înșelat sau oropsit de inși care erau, în toate, opusul lui. A-l întâlni era ca un talisman, îți aducea noroc toată ziua și faptul că nu-l mai zăresc pe la Târgurile de Carte mi se pare aproape de neînțeles. Tot un om de lume desăvârșit era Părintele Scrima. Numai că pe el nu-l vedeam să ajungă *Ta dupe de personne*, părea, dimpotrivă, o misterioasă prezență de departe, un om care a avut și are acces la cele mai tainice fire ale vieții, un fel de Kesarion Breb

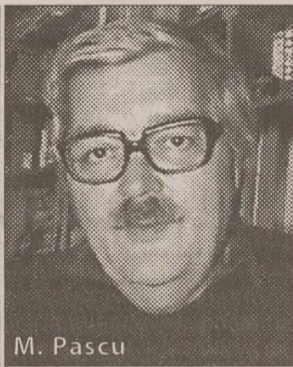
Ioana Pârvolescu

CRONICA PESIMISTEI

Oameni care lipsesc

Z. Ornea

M. Pascu

A. Scrima

C. Olăreanu

T. Chiper

I. Naum

I. Stratan

M. Marin

M. Nedelciu

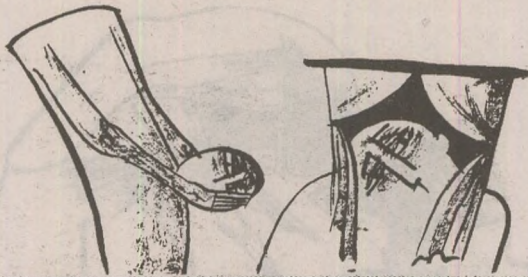
obligat să trăiască în cine știe ce lume profană și păgână. Îl sunam uneori cu câte o întrebare și primul lucru pe care-l spunea (sunt convinsă, celor mai mulți), cu accentul lui franțuzesc, era: „Ce plăcerreee să vă aud!”, de parcă numai telefonul acesta îl așteptase. Asta te făcea să te simți de la început în largul tău și, datorită inteligenței lui (inclusiv una a situațiilor), comunicarea aluneca pe făgașuri propice până la sfârșit. Întâmplarea face ca, dintre toți, numai el să fie cel pe la al cărui mormânt trec uneori.

Cele mai multe întâlniri cu Liggya Naum au fost tot pe fir, de aceea soneria telefonului meu n-a uitat încă posibilitatea ca la celălalt capăt să se afle ea. Vocea avea o direcție și o prietenie care interzicea orice separare pe ani. Deși pentru mine ea era o *dumneavoastră*, conversațiile dintre noi erau chiar mai calde și mai deschise decât între mulți *tu*, cum se întâmplă uneori când diferența de ani apropie, nu separă. Și, dacă mă gândesc bine, nu cred că s-a întâmplat nici măcar o dată să nu-l aducă în discuție și pe Gellu Naum, de parcă falia între lumile în care ne aflăm, pe de o parte noi, pe de alta el, nu ar fi existat.

Și, mai ales, îmi e greu să cred că nu-i mai pot întâlni pe cei din generația cenaclurilor, pe Madi Marin, pe Nino Stratan, pe Mircea Nedelciu, altfel decât în cărțile lor. Mircea, „marele Mircea”, cum l-a numit celălalt Mircea, nici el mai mic, Cărtărescu, în *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*, era pentru noi – pe-atunci studenți, în timp ce el era deja scriitor – un personaj charismatic, făcut din materia aceea ciudată din care sunt alcătuiți liderii naturali, nu cei investiți de cineva. Unde apărea printre noi, cei de vârsta lui sau cu vreo zece ani mai mici, se simțea o ducindere (a venit!) și o așteptare nedefinită (să ia el lucrurile în mână!). Mi s-a părut mereu, deși ulterior pe seama lui au început să apară zvonuri dintre cele care umbresc totul, mi s-a părut că are un simț al dreptății ca personajele pozitive din romanele pentru copii. Când era el prin preajmă te simțea la adăpost. La o petrecere de Revelion, cred că la Brașov, când fiecare a rostit o dorință pentru anul viitor (unul voia să-și cumpere mașină, altul voia să se însoare sau să termine cu naveta), Mircea Nedelciu a făcut o afirmație care m-a urmărit ani de zile: „În anul 198... îmi doresc să nu fac rău nimănui”. Cum pe vremea aceea nu înțelegeam prea multe din ce mă înconjura, am fost impresionată că Nedelciu, care părea deseori un cinic, se poate gândi în felul acesta hieratic la viitor și asta m-a făcut să-l admir și mai mult. Ce remușcări dure îl vor fi măcinat în acele clipe nu-mi puteam închipui, cu mintea mea copilăroasă și cam înceată în a se dezmetici din acei ani.

Pe Madi sau pe Nino îi întâlneam mai ales la redacția primei „noastre” reviste, *Contrapunct*, după 1990. Aveau ceva în comun: o intuiție redutabilă. Le ajungea osciorul ca să refacă dintr-o ochire dinozaurul și nu făceau caz de asta. Ținea de fibra lor de poeți pursânge. Madi era *fair play*, calitate feminină pe care am socotit-o întotdeauna esențială. Deși generoasă și veselă în public, i-am simțit întotdeauna în priviri o tristețe care-mi strângea inima. Trăirile ei erau periculoase, pe buza prăpastiei. N-am fost prietene, nu mi-a făcut confesiuni, nu-i știam povestea, dar făptura ei era deschisă față de toată lumea, te făcea să te simți bine. Cât despre Nino Stratan, fusese în ochii mei un personaj mitic. Alexandru Mușină ne povestea adesea vorbele lui de scăpător spirit care ne făceau să râdem în hohote, chiar dacă le auzeam a zecea oară. Când l-am cunoscut, când citeam și corectam cu el articolele sosite la *Contrapunct* (el, angajat acolo, eu, ajutor benevol, în entuziasmul începutului), mi-am dat seama că faima care-l precedase nu avea nimic exagerat. M-am împrietenit cu Nino, care mă vizita de la redacția *Contrapunctului* cu un etaj mai sus, unde lucram, la Editura Litera, îmi aducea câte o floare, și nu mi-aș putea închipui începutul anilor '90 fără prezența lui bună și voitoare de bine. Apoi nu l-am mai văzut ani mulți. Probabil că, în sensibilitatea lui poetică, a trăit lumea ca orfanul din *The Wall* și a ajuns la capătul filmului la fel: „Iar după ce-au dat tot ce-au avut/ Unii se împiedică și cad / Căci nu-i ușor să te izbești direct cu inima / De zidul unor căpății!”

Toți acești oameni lipsesc acum din lume. Îmi lipsesc.

calendar

Noiembrie

„Vizionar estetic al existenței”, un Odobescu mai palid în oglinda veacului de hotar, Petru Comarnescu (23 nov. 1905 – 27 nov. 1970) punctează temeinic, dar fără anvergura capodoperei în mai toate domeniile culturii: eseu, critică literară și de artă, filozofie, estetică, teatru (prin anii '30 este inspector general la Direcția teatrelor), traduceri și, în sensul cel mai grav al efemerului, publicistică. Din paginile sale de jurnalist conștiincios – se estimează că acestea ar fi în jur de cinci mii – se conturează o personalitate cu vădit spirit organizatoric (întemeiază reviste, se ocupă de conferințe – dezbatere, conduce, ca lider de generație, gruparea „Criterion”, organizează, pînă spre sfîrșitul vieții, importante expoziții de artă), dar și un gînditor neoclasic care tinde, cel puțin declarativ, spre „academismul” de tip Tudor Vianu. Interesant mi se pare, din toate punctele de vedere, *Jurnalul* dintre anii 1931 și 1937, o mărturie a neașezării valorilor spirituale din interbelic, dar și un *Bildungsroman* de ocazie, cu „personaje” extrem de vii în evocare și tot atît de active în faptul de cultură: Mircea Eliade, Eugen Lovinescu, Mihail Sebastian, Constantin Noica sau Mircea Vulcănescu. Generația aceasta alît de dotată intelectual, „cu merite și infamii pe măsură”, nu reușește coagularea ideologică, ci dimpotrivă: zgîndără orgoliile „bătrînilor” (Iorga, Ibrăileanu, Lovinescu), negîndu-le capacitatea de adaptare la vremurile noi, retează „mijlocașilor” elanul eroic de combatanți într-o conflagrație mondială (lui L. Blaga, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Perpessicius și alții alții le este demolată credința în „sensul” războiului, în evident paralelism cu „valorile pur spirituale”), considerîndu-se doar pe ei, tinerii, un fel de „apostoli” ai purificării moravurilor, gata să deschidă un nou capitol în istoria țării. Studiul lui Z. Ornea *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea* ține cu greu balanța obiectivismului necesar, lucru cu folos și pentru amatorii de memorialistică și adevăruri „la cald”. *Oceanografia* lui M. Eliade, acel *Nu* răsplat al lui E. Ionescu, *Jurnalul* propriu-zis al lui M. Sebastian demonstrează, o dată în plus, că generația

lui Petru Comarnescu trăiește sub apăsarea ideii de ratare, sub imperiul unui *distinguo* obligatoriu, fapt ce duce la serioase dereglări de comunicare între turnuri de fildeş cu podurile de acces veșnic ridicite. Notele fînărului Comarnescu pentru un ațit de dorit, dar nerealizat „roman” al generației sale conțin microportrete lămuritoare: „Cioran e inteligent, dar suferă și e fatalist istoricist”, T. Vianu apare ca „bine informat, bun gînditor, deși puțin greoi prin vroitul său academism”, E. Ionescu este bănuț de a fi apucat drumul „lichelei talentate”, zeflemeaua acestuia la adresa lui Arghezi fiind împănată cu „figănisme românești”, în timp ce Dinu Noica, bunul său prieten, își dovedise cu prisosință maturitatea în gîndire, avînd la 18 ani mîntea unuia de 40. Cu Dan Botta înoată la „Lido” sau la ștrandul Kiseleff și discută filosofie, pe Emil Botta îl consideră „excepțional” ca actor, dar și ca om și îi va prefața, prin anii '60, volumul intitulat *Poezii*. Este prins, la rîndu-i, în păienjenisul de impresii, nu întotdeauna favorabile, al celorlalți: M. Eliade îi reproșează „sentimentalismul moldovenesc”, M. Polihroniade îl numește, într-o polemică, „bacil cultural”, iar G. Calinescu apostrofează întregul grup de tineri insurgenți că iscă scandal și „conturba seninătatea literelor românești”. Pe Comarnescu îl găsește „inteligent și simpatic”, dar îi displace profund rolul lui de „organizator al celei mai detestabile insurecții de colegieni”. Rolul reputatului publicist interbelic nu este de neglijat în orice act de promovare culturală și este bine subliniat în *Nu-ul* lui E. Ionescu, chiar dacă acesta adoptă stilul ironistului incurabil: „Aspirantul literar trebuie să fie calm, răbdător, supus și ascultător. Trebuie să asiste în primele bănci, la conferințele hebdomadare organizate

de societatea „Criterion” și să-l aplaude pe d. Petru Comarnescu. Va face în așa fel încît să aplaude ultim în picioare, pînă se va enerva sala, pînă va observa și va bucura d. Petru Comarnescu și se va irita d. Paul Steri: Pe Calea Victoriei, la „Capșa” unde, în mod inevitabil, avea o regulată frecvență, la „Corso”, trebuie din nou să-l salute pe d. Petru Comarnescu, chiar și mai al dacă nu îl cunoaște personal. D. Petru Comarnescu îi răspunde, la început, aferat, dar amabil și, odată odată, se va opri și-i va adresa cuvîntul. Aspirantul trebuie să-i răspundă cuviincios, admirativ și (...) m ales să-l asculte, în tăcere, cu capul gol, pe d. Petru Comarnescu vorbind, vorbind, vorbind, vorbind.” A citat o mare parte din acest *Itinerar* tocmai pentru a învi măcar pentru o clipă, atmosfera culturală a Bucureștiului interbelic, adevărat „viespar” ce-și distilează veninul subtile controversate, între „Capșa” și „Corso”, între o mare de protocol și una de petrecere autentică. Chiar dan jurnalul însuși încearcă a se delimita de tinerii intelectuali nu o dată petrecăreți, printr-un ingenios calambur: „Su un om al lumii și nu un om de lume”, iată cum se petre după conferințe extrem de solicitante, micile „descărcări la cafea”: „Am făcut dansuri de caracter, am boxat c Vulcănescu cu șosonii în mînă”.

Petru Comarnescu este licențiat în Drept, dar și în Lite și Filosofie, demonstrîndu-și de timpuriu înclinațiile c teoretician în general și de comentator al *Specificului românesc în cultură și artă* în special. După o bursă în S.U.A. (1929-1931), susține teza de doctorat la Universitate Southern din California, tradusă în limba română tîrziu după cincisprezece ani, sub titlul de *Kalokagathon* (kalo = Frumos și agathon = Bine). Fuziunea benefică dintr etic și estetic devine un ideal și totodată un imperativ pentru viața care se cere viețuită, dar și educată atent: „Creează-te astfel încît toate acțiunile tale, în toată varietate experienței tale, să fie o unitate armonioasă, dreaptă și frumoasă pentru tine însuși și pentru ceilalți”.

Gabriela URSACH

9.11.1818 - s-a născut Ion Codru Drăgușanu (m. 1884)
9.11.1901 - s-a născut Liviu Rusu (m. 1985)
9.11.1911 - s-a născut Victor Buescu (m. 1971)
9.11.1918 - s-a născut Teohar Mihadaș (m. 1996)
9.11.1930 - s-a născut Aurel Rău
9.11.1967 - s-a născut Cătălin Băjenaru (m. 1983)
9.11.1981 - a murit Paul Constant (n. 1895)
9.11.1981 - a murit Sergiu Al-George (n. 1922)

10.11.1892 - s-a născut Ion Clopoțel (m. 1986)
10.11.1895 - a murit Alexandru Odobescu (n. 1834)
10.11.1902 - s-a născut Constantin Goran (m. 1976)
10.11.1922 - s-a născut Katona Szabo Istvan
10.11.1932 - s-a născut Ștefan Cazimir
10.11.1934 - s-a născut Ovidiu Genaru
10.11.1937 - s-a născut Ioana Bantaș (m. 1987)
10.11.1942 - s-a născut Dan Cristea
10.11.1945 - s-a născut George Târnea (m. 2003)
10.11.1951 - s-a născut Werner Söllner
10.11.1977 - a murit Constantin Streia (n. 1905)
10.11.1988 - a murit Alexandru Jar (n. 1911)

11.11.1910 - s-a născut Mihail Davidoglu (m. 1987)
11.11.1916 - a murit Ion Trivale (n. 1889)
11.11.1928 - s-a născut Cornelia Ștefănescu
11.11.1934 - s-a născut Vasile Rebreanu
11.11.1950 - s-a născut Mircea Dinescu
11.11.1951 - a murit Nicolae Mihăescu-Nigrim (n. 1871)
11.11.1987 - a murit Pavel Aioanei (n. 1934)

12.11.1868 - s-a născut Artur Stavri (m. 1928)
12.11.1869 - a murit Gheorghe Asachi (n. 1788)
12.11.1900 - s-a născut Vania Gherghinescu (m. 1971)
12.11.1912 - s-a născut Emil Botta (m. 1977)
12.11.1914 - s-a născut Nadia Lovinescu (m. 1986)
12.11.1916 - s-a născut Nicolae Jianu (m. 1982)
12.11.1936 - s-a născut Jancsik Pal
12.11.1950 - s-a născut Mircea Nedelciu (m. 1999)
12.11.1987 - a murit Petru Sfetca (n. 1919)

13.11.1853 - a murit Zilot Românul (n. 1787)
13.11.1903 - s-a născut Dumitru Stăniloae (m. 1993)
13.11.1909 - s-a născut Eugen Ionescu (m. 1994)
13.11.1912 - s-a născut Ioan Comșa
13.11.1913 - a murit Nerva Hodoș (n. 1869)
13.11.1914 - a murit Dimitrie Anghel (n. 1872)
13.11.1930 - s-a născut Georgeta Horodincă
13.11.1941 - s-a născut George Chirilă
13.11.1950 - s-a născut Ioana Crăciunescu
13.11.1955 - a murit Romulus Ciofleac (n. 1882)
13.11.1960 - a murit Gh. Teodorescu-Kirileanu (n. 1872)
13.11.1984 - a murit Eta Boeriu (n. 1923)

14.11.1871 - s-a născut Ilarie Chendi (m. 1913)
14.11.1898 - s-a născut B. Fundoianu (m. 1944)
14.11.1926 - s-a născut Virginia Dinescu
14.11.1930 - s-a născut Simion Dima
14.11.1934 - s-a născut Andrei Brezianu
14.11.1938 - s-a născut Ion Cocora
14.11.1940 - s-a născut Doina Antonie
14.11.1967 - a murit Petre P. Panaitescu (n. 1900)
14.11.1990 - a murit Ernest Bernea (n. 1905)
14.11.1991 - a murit Constantin Chiriță (n. 1925)
14.11.2001 - a murit Zigu Ornea (n. 1930)

15.11.1845 - s-a născut Vasile Conta (m. 1882)
15.11.1876 - s-a născut Alexandru Ciura (m. 1936)
15.11.1876 - s-a născut Anna de-Noailles (m. 1933)
15.11.1911 - s-a născut Alexandru Ciorănescu (m. 1999)
15.11.1912 - s-a născut Eugenia Farca
15.11.1921 - s-a născut Vasile Levițchi
15.11.1929 - s-a născut Roger Câmpeanu (m. 2000)
15.11.1934 - s-a născut Ion Văduva-Poenaru
15.11.1985 - a murit Gheorghe Ursu (n. 1926)
15.11.2000 - a murit Laurențiu Ulici (n. 1943)

16.11.1816 - s-a născut Andrei Mureșanu (m. 1863)
16.11.1889 - s-a născut Bernard Capessius (m. 1981)

16.11.1935 - s-a născut Miron Cordun
16.11.1940 - s-a născut Ion Marin Almăjan
16.11.1942 - s-a născut Mariana Bulat
16.11.1948 - s-a născut Ion Cristoiu
16.11.1979 - a murit Eugen Seceleanu (n. 1940)
16.11.1984 - a murit Laurențiu Fulga (n. 1916)

17.11.1907 - s-a născut Banyai Laszlo (m. 1981)
17.11.1926 - s-a născut Antonie Plămădeală (m. 2005)
17.11.1932 - s-a născut George Muntean (m. 2004)
17.11.1944 - a murit Magda Isanos (n. 1916)
17.11.1957 - a murit George Murnu (n. 1868)
17.11.1991 - a murit Anton Cosma (n. 1940)

18.11.1916 - s-a născut Ion Larian Postolache (m. 1998)
18.11.1919 - s-a născut Georgeta Pădureleanu
18.11.1924 - s-a născut Iordan Chimet
18.11.1937 - s-a născut Alexandra Târziu

19.11.1837 - s-a născut Aron Densusianu (m. 1900)
19.11.1897 - a murit Miron Pompiliu (n. 1848)
19.11.1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m. 1966)
19.11.1919 - a murit Alexandru Vlahuță (n. 1858)
19.11.1921 - s-a născut Dinu Pillat (m. 1975)
19.11.1923 - s-a născut Monica Lovinescu
19.11.1932 - s-a născut Emil Poenaru
19.11.1936 - s-a născut Kiraly Laszlo
19.11.1936 - s-a născut Sorin Mărculescu
19.11.1941 - s-a născut Boris Marian
19.11.1992 - a murit Radu Tudoran (n. 1910)
19.11.1996 - a murit Vasile Petre Fati (n. 1944)

20.11.1872 - s-a născut G. Tutoveanu (m. 1957)
20.11.1901 - s-a născut Alexandru Șahighian (m. 1965)
20.11.1911 - s-a născut Alexandru Jar (m. 1988)
20.11.1907 - s-a născut Mihai Beniuc (m. 1988)
20.11.1912 - s-a născut Letiția Papu (m. 1979)
20.11.1924 - s-a născut Dumitru Mircea
20.11.1939 - s-a născut Stelian Tăbăraș
20.11.1943 - s-a născut Grigore Ilisei
20.11.1990 - a murit Oltyán Laszló (n. 1935)

arte

S-a încheiat, cu mai bine de o lună în urmă, cea de-a opta ediție a simpozionului de sculptură în marmură de la Cărbunari (Baia Mare), proiect al unicei instituții muzeale private din România, Muzeul Florean. Și în această ediție, ca de altfel și în cele anterioare, condițiile generale au fost, în mare parte, aceleași. Adică vreme de o lună, de data aceasta patru sculptori – Mircea Bochiș, Denisa Curte, Ștefan Călărășanu și Alexandru Lupu, au cioplit masive blocuri de piatră, mai exact, calcar de Letea, iar lucrările au fost așezate, finalmente, în poiana de pe coama dealului, dincolo de liziera de pădure, extensie care a inaugurat un nou spațiu de amplasament încă din ediția trecută și care deschide obiectelor o cu totul altă perspectivă peisagistică. Ca o noutate, e drept, una de inventar, toți participanții la această ediție au fost din nord-vestul țării, adică din Transilvania și din Banat: Bochiș din Baia Mare, Alexandru Lupu din Cluj, iar Denisa Curte și Ștefan Călărășanu din Timișoara. Având în vedere faptul, pe care l-am invocat și cu alt prilej, că, pînă la un anumit punct, asemenea evenimente ciclice au multe caracteristici stereotipe, există și tentația de a privi consecințele lor ca pe niște fatalități ale acestor mecanisme care funcționează oarecum de la sine. Intervalul de timp care nu se schimbă, locul de execuție și de destinație mereu același, materialele și tehnicile invariabile, ba chiar și continuitatea unor participări sau revenirea altora pot induce o suspiciune apriorică în ceea ce privește repetabilitatea edițiilor. Și, pînă la un punct, lucrurile chiar sînt adevărate, iar dacă ar fi să căutăm argumente în sprijinul acestei presupozitii, ele ar fi nenumărate: toate lucrările sînt gîndite și realizate pentru spații deschise, în particular pentru peisaj, scara lor este monumentală, materialul rămîne permanent piatră, fie că ea este marmură, calcar sau granit, tehnica este aceea care decurge din natura materialului, adică tăiere, cioplire, finisare și asamblaj, iar concepția lor privește în mod strict toate caracteristicile inventariate mai sus.

În consecință, particularitățile sculpturilor realizate în aceeași ediție, sau în ediții diferite, trebuie căutate exclusiv în datele stilistice ale artiștilor și în structura ireductibilă a gîndirii lor plastice.

Și totuși, în pofida tuturor evidențelor care ar orienta percepția în această direcție, Simpozionul de la Baia Mare continuă să fie unul dintre cele mai importante și mai dinamice dintre toate acțiunile similare din întreaga țară. Gîndit de la bun început ca un proiect pe termen lung, organizat strict ca o investiție cu scadență nedeterminată, subordonat unei mult mai ample desfășurări culturale și manageriale, acest simpozion a luat în calcul, din chiar clipa nașterii lui, o evoluție în flux, asemenea unui curs de apă, în care elementul de continuitate, acela care îi asigură vigoarea exterioară și logica internă, să fie în mod evident exprimat. Pentru a se evita acea dezordine mai mult sau mai puțin calculată, și tot atît de incertă în ceea ce privește eficiența ei în absolut, născută din fracturarea edițiilor prin unicitatea participărilor, Mircea Bochiș, organizatorul nemijlocit al simpozionului, a găsit o soluție simplă, dar extrem de ingenioasă: propria-i participare la fiecare ediție. Identificîndu-și el însuși un mod de exprimare

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Un spațiu al contrariilor (simpozionul de la Baia Mare)

pe care îl reportează de la o ediție la alta, adică o lume de forme cu vocația certă de a se constitui în cicluri ample, el a reușit să coaguleze o anumită unitate de principiu a întregului demers, indiferent de notele individuale pe care fiecare artist le aduce cu sine. Și pentru ca totul să se sprijine pe un eșafodaj solid și să iasă din cîmpul de risc al fragmentărilor scăpate de sub control, s-a instituit în mod tacit o practică, devenită în timp un adevărat instrument al coeziunii întregului, și anume aceea a revenirii unor artiști și în ediții ulterioare primei lor participări. În acest fel, chiar dacă la o analiză sumară strategia ar părea o sursă de monotonie, se creează anumite nuclee formale și expresive care încheagă în jurul lor întreaga desfășurare de episoade individuale și anihilează, în mod natural, acele tendințe centrifuge pe care creația artistică le include în însuși programul ei genetic.

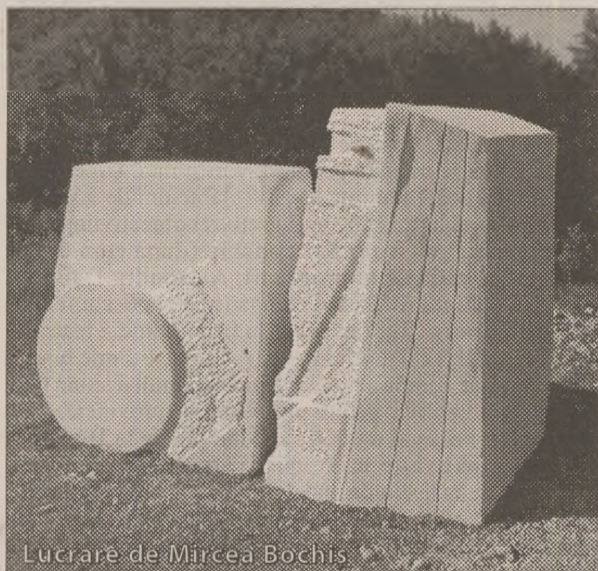
Așadar, dincolo de toate elementele amintite mai sus ca posibile surse ale unui stereotip inevitabil, simpozionul de la Baia Mare și-a inventat instrumentele de o maximă eficiență cu ajutorul cărora prelucrează fatalitățile și resemnifică noțiunile cu un posibil conținut pëiorativ. Monotonia devine aici unitate și continuitate, după cum revenirile aceluiași nume îmbogățesc în profunzime patrimoniul, chiar dacă aparent ele obstrucționează nestăvilita contabilizare de personalități pe care un astfel de proiect o presupune ca pe o fatalitate.

Din perspectiva unei asemenea judecăți, care a fost deja făcută în cadrul cronicii ediției anterioare, la care am revenit acum ca la un argument-cadru valabil pentru fenomenul însuși, ediția actuală, adică a opta, a fost una în care toate observațiile deja formulate s-au verificat

într-un mod absolut convingător. Ea s-a construit, în aceeași măsură, atît pe principiul continuității, de data aceasta ilustrat doar de Mircea Bochiș, cît și pe acela care privește mobilitatea prin participarea unor nume noi, de fapt a celorlalți trei sculptori.

Iar acest raport se referă explicit la o relație mult mai adîncă, și anume la aceea dintre elementul stabil, dintre factorul de continuitate, dacă îi putem spune așa, și coeficientul dinamic sau, altfel zis, doza de imprevizibil. În primul termen al ecuației intră acum Mircea Bochiș, cel care se găsește la cea de-a opta lui participare la simpozion, iar acest fapt a creat deja un reper formal în spațiul patrimoniului de lucrări, dar a și identificat, simultan, un vector stilistic. Toate lucrările sale sînt concepute înăuntrul celeiași dominante verticale și urmăresc o anumită conciliere între preocupări diferite, unele dintre ele constituind, de multe ori, zone de interes exclusiv pentru sculptură. Așadar, formele lui Bochiș se nasc la intersecția sculpturii cu arhitectura, a figurativului cu geometria, a austerității volumului cu volubilitatea suprafeței și, din punctul de vedere al semnificației morale, a construcției gratuite cu reperul motiv. În actuala ediție el a repus în discuție ideea formei conținute în materia inertă, dar, de această dată, modelul absolut a fost acela al fosilei, al formei naturale încremnte imemorial în materia geologică. Motivul preexistent este unul cultural, pe care Bochiș l-a cercetat cu o anume consecvență, și anume *Iacatul*, înțeles deopotrivă ca formă expresivă cu o structura inconfundabilă și ca idee morală, ca posibil obstacol în aspirația către o altă realitate, oricare ar fi natura acesteia. Gîndită ca imagine accidentală, relevată în pozitiv/negativ prin fracturarea blocului de piatră, lucrarea lui Bochiș este o glosă pe marginea codurilor culturale, a structurării amorfului prin actul gîndirii, a latențelor expresive care se cer activate.

Noii veniți în ediția 2005, adică Denisa Curte, Alexandru Lupu și Ștefan Călărășanu, au asigurat componenta dinamică a ediției, aducînd forme care, deși identificabile ca principiu în situl deja existent, nu au constituit pînă acum preocupări cu un statut bine conturat. Ștefan Călărășanu a realizat două lucrări, perfect individualizate, a căror miză expresivă este foarte diferită în pofida unității stilistice care marchează profund opera sculptorului. Relația dintre pasiv și activ, dintre feminin și masculin, dintre volum și suprafață, dintre substanța imanentă și transcendența universului livresc este miza întregului scenariu pe care Călărășanu l-a imaginat la Baia Mare. *Clopotul*, o formă stabilă în repertoriul său de forme, și alfabetul opac, reperul grafic desemantizat, o altă constantă a imaginarului pe care sculptorul l-a acreditat deja, se regăsesc în egală măsură în cele două lucrări, atît ca preocupări în sine cît și ca forme de cercetare a unei relații active, de multe ori tensionate, între volum și suprafață, între densitatea formei și tentația calofilă a unei conștiințe artistice cu reflexe culturale puternic asimilate. Tot în spațiul culturii, dar al unei culturi cu anumite accente exotice, situată generic în spațiul azteco-incas, se manifestă și interesul lui Alexandru Lupu. Un disc solar imens, înscris într-un pătrat, cu o suprafață plană care opacizează spațiul și blochează privirea înăuntrul unor evenimente expresive complet autonome față de orice reper exterior, reprezintă atît o variantă pregnantă și seducătoare de sculptură ambientală, cît și un fel de reper spiritual într-un sistem religios neprecizat, un amestec de mandală, de altar votiv și de indicator straniu pentru un privitor dintr-un alt plan decît acela terestru. Și, în final, cel mai tînăr participant de pînă acum la Simpozionul de la Baia Mare, timișoreanca Denisa Curte, confirmă și, într-un anumit sens, încheie enunțurile deja formulate. Cele două cuburi, de fapt cele două secvențe gravitaționale, terestre, ale căror părți aeriene au dispărut indefinit, lăsînd vocația ascensională și visul imponderabilității în starea lor pură, aduc retorica sculpturii aproape de expresia ei minimală. Și aici, ca și în celelalte lucrări ale actualei ediții, expresia plastică și gîndirea morfologică se așază pe o tensiune de fond, atît pe una care vizează relația dintre acțiunea creatoare și memoria culturală, cît și pe una mai amplă, de natură contemplativă, anume pe aceea care privește lupta materiei cu propria sa fatalitate, cu inerțiile și cu masa ei ponderală. Cuplul Denisei Curte, un cuplu fundamental și axiomatic prin însăși nondiscursivitatea lui, trăiește cu deplinătate propria lui stare, dar aspiră surd și irepresibil să reînălțe cubul în coloană. Să reconcilieze Pămîntul cu Cerul. ■

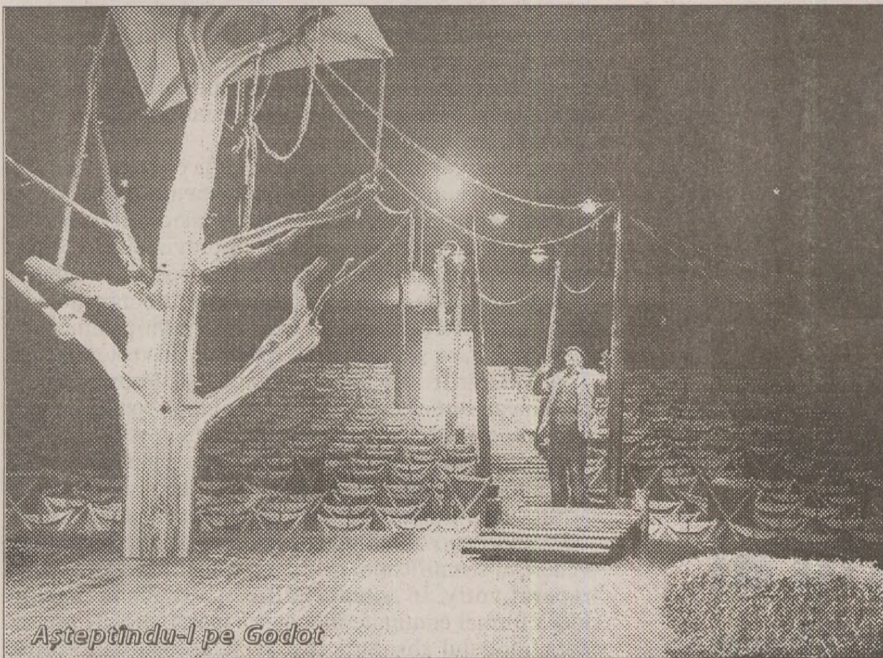

Lucrare de Mircea Bochiș

Lucrare de Ștefan Călărășanu

festivalul național de teatru

Așteptându-l pe Godot

Inimă de ciine

Kilometri de poezie în București

De la Piața Sfântu Gheorghe, kilometrul 0 al capitalei României, pornește, sâmbăta și duminica la orele 15.00 și 17.00, un tramvai în care biletele obișnuite nu sunt valabile și în care toți călătorii trebuie să aibă loc pe scaun. Așteaptă, la capătul liniei, lângă tramvaiul 21, în apropierea unui magazin *Second Hand*. Destinația lui, scrisă cu roșu sus, pe plăcuța, este... *Popescu*. Lumea grăbită se încruntă când vede plăcuța cu o destinație de care n-au auzit și nu-și închipuie că în fața lor se află chiar tramvaiul poeziei.

Acesta este punctul de întâlnire al teatrului cu versurile poetului Popescu (Cristian sau Cristi), într-unul dintre cele mai originale spectacole pe care le-am văzut în ultimul timp. Regizor și scenograf este Gavriil Pinte, dar în genere el nu mai încapă în tramvaiul plin și rămâne pe jos, în stație. Spectatorii îi fac cu mâna la plecare. Așadar tramvaiul (ați înțeles bine, real, în mișcare, cu vatmanul Petru Cristea trecut în distribuție) este scena, călătorul este spectator, actorii sunt călători, poezia circulă pe șine, se oprește la stopuri și ia viteză în porțiunile libere. Spectacolul are ca suport versurile lui Cristian Popescu din celebra carte *Familia Popescu*, din volumul *Cuvânt înainte* și din *Arta Popescu*, iar actorii întrupează măștile lui lirice: poetul este Mihai Marinescu (ciudad, mi s-a părut că-i seamănă regretatului autor!), soția lui, arta sau mai bine zis Arta este Liliana Pană, mai apar mama, Anne-Marie Ziegler, tatăl, Cătălin Panaite, bunica, Bogdana Darie, Bunicul, Adrian Anghel, sora, Simona Popescu, mătușa Adina, Silvia Codreanu, și violonistul Gheorghe Drăghici. Și,

Un tramvai numit Popescu

mai ales, – iar aici ideea de teatru comunitar a lui Gavriil Pinte funcționează fascinant – mai apar tot felul de personaje întâmplătoare, la fiecare spectacol altele, netrecute în distribuție. Viața în tot imprezibilul ei năvălește în teatru.

În ziua în care am fost eu să mă plimb cu tramvaiul Popescu prin București, un țigan sau rrom, cu nevastă și copil, a trecut printre noi și, în timp ce violonistul cânta, în timp ce spectatorii așteptau să urce în vagoane și nuntași-actori zâmbeau conform scenariului, ne-a spus: „Faceți loc să treacă *mezelicu*, ia *mezelicu*!” Ușile s-au închis și o doamnă disperată, cu o sacoșă în mână, a sosit alergând și a încercat să urce, tot apăsând butonul de la ușă și boscorodindu-l pe vatman că nu deschide. Pe drum, prin stații, oamenii se uitau realmente cu gura căscată la personajele din tramvai, gătite ca la Moși și la îngerii goflabili și transparenti de la ferestre, iar copiii alergau după împodobitul vehicul și făceau cu mâna, fericiți că s-au întâlnit, într-o zi obișnuită, cu neobișnuitul. Teatrul în tot imprezibilul lui năvălește în viață.

Ascultam replicile membrilor familiei Popescu, urmăream mișcările lor într-o oglindă din recuzită (pentru că locul meu era cu spatele la direcția de mers) și îmi dădeam seama că viața poetică a lui Cristian Popescu se așeza firesc în decorul ei bucureștean, dobânda o nouă dimensiune prin felul în care se agăța de elementele decorului în mișcare. Pe Calea Călărașilor poetul izbucnește: „Toată viața mi-am dorit să-mi cumpăr ultimul tip de tramvai 26 ca să-mi plimb cu el familia”, la Hala Traian „berea scârție în halbe” iar mama lui Cristi Popescu umple halbele cu liliac, lângă restaurantul Waterloo are loc bătaia cu perne, bunicul care „și-a umplut perna cu pământ” apare la intersecția cu Bulevardul Pache, iar bunica la Foișor. Sora

lui Cristi se ivește la Centrul de Plasament Neghiniță, și mătușa, revoltată de felul în care poetul scrie despre ea („a spus despre mine că am avut o asemenea febră că mi s-a topit oja de pe unghii”), își face apariția lângă Spălătoria Auto. Pe la Halele Obor violonistul cântă „Du-mă-acasă, măi, tramvai...”. Pe șoseaua Colentina, sub o ploaie de confetti care se așază pe umerii spectatorilor, Cristi Popescu se întâlnește cu Arta și lângă cimitirul Reînvierea aud răspicat versul „Fir' ar să fie de viață!”. Replica „Ce mai face arta lu' matale?” se aude acompaniată de șuieratul unui băiat de afară care se ia la întrecere cu tramvaiul. La Teiul Doamnei apare copilul din pânțele Artei, „ca păpușica pe care ți-o pui pe mână”, apoi meditațiile

crâncene pe tema morții, rugăciunea sfâșietoare de la Piața Gemeni și, în fine, pe strada Vasile Lascăr, când tramvaiul face deja cale-ntoarsă, veselă, viața lui Cristi derulată de-ndoașelea, încheiată cu ziua de 1 iunie 1959 „data nașterii trecută-n buletin”: „Pentru păstrarea aparențelor a fost inventat Popescu de jucărie, care trăiește în București de jucărie, în România de jucărie și mănâncă pâine de jucărie și bea apă și vin de jucărie, și-a decedat deja vreo tre-patru decese de jucărie [și unul real n.m. Spectatoare], dar degeaba, pentru că nimeni n-a vrut să moară de-adevăratelea pe numele de Popescu Cristian...”

Într-adevăr, piesa de teatru comunitar și itinerant regizat de Gavriil Pinte îl învie pe Cristi Popescu, poet și personaj, cel care a dorit să-și închirieze un tramvai ultimul tip pentru familia lui, familia Popescu. Am făcut parte, preț de o călătorie, din marea familie Popescu. La capătul liniei nimeni nu s-a grăbit să coboare și aplauzele n-au mai conținut. *Un tramvai numit Popescu* este un spectacol din care nu-ți vine să cobori.

Ioana PĂRVULESCU

Sfârșitul lumii în trei variante

↑n materie de spectacol teatral, îmi permit alegeți mai subiective decît în materie de literatură, inclusiv dramatică. Mergînd la teatru ori scriind despre ce a văzut pe scenă, criticul din mine își ia vacanța. Redevine un simplu amator. Spun asta, pentru că rîndurile care urmează să nu-mi fie interpretate greșit. Ele nu conțin o apreciere rotundă a Festivalului Național încheiat duminică 13 noiembrie și nici măcar nu pretînd să fie o analiză a spectacolelor la care se referă. E problema criticilor de teatru. Eu m-am dus doar la trei spectacole (am mai văzut înainte unul), însă deloc la întimplare alege. Un criteriu a fost legat de numele regizorilor. Dacă tot a fost gîndit Festivalul ca unul al lor... Alt criteriu, tema piesei. Am vrut să fac o experiență. Și cred că mi-a reușit.

Despre regizorii pe care i-am urmărit, e destul să recunosc că se numără printre favoriții mei. Un critic în vacanță își poate permite să aibă slăbiciuni de acest fel. Profesia te obligă la cea mai grețosă obiectivitate. Cei trei regizori sînt Yury Kordonskiy (după cum îi este ortografiat numele în program), Alexandru Dabija și (tot după program) Gábor Tompa (mai cunoscut mie ca Tompa Gábor). Toți trei aflați în prima linie a teatrului românesc, deși cel dintîi este un rus care se simte bine la București iar Tompa a montat afară mai mult decît în țară. Dabija și-a verificat geniul prin teatre de provincie, fiind prezent la Festival cu două spectacole de la Brașov și Ploiești, după ce a trecut, în anii din urmă, pe la Iași, Piatra-Neamț și nu mai știu pe unde. Fiind eu liber la preferințe, să adaug că sînt un admirator incondițional al celor trei, indiferent de deosebirile enorme dintre modurile lor de

a pune în scenă un text. În canonul meu personal de spectator au intrat definitiv *Unchiul Vania* (de la Bulandra), *Cintăreața cheală* (de la Tg. Mureș) și *Orfanul Zao* (de la Piatra Neamț).

De ce m-a atras tema pieselor cu care cei trei au participat la Festivalul Național? Am vrut să văd cum gîndește fiecare dintre ei *sfirșitul lumii*. Sau, cum se zice cu un cuvînt mai pretențios, *apocalipsa*. Autorii și-au scris piesele în același secol XX care a redescoperit interesul apocaliptic (după cel al XIX-lea care se îmbăta cu ideea progresului care ne duce în paradis), unul în deceniul al treilea (*Inimă de ciine* de M. Bulgakov este o nuvelă începută în 1925, nu se știe cînd încheiată și ajunsă la cunoștința publicului sovietic abia în era Gorbaciov), ceilalți doi, în anii de după ultimul mare război (*Așteptîndu-l pe Godot* de S. Beckett a fost tipărită în 1952 și jucată în 1959 iar *Casa de pe graniță* de Sławomir Mrozek a văzut lumina tiparului într-o revistă poloneză în 1967). Ideea despre apocalipsă diferă de la unul la altul. Variantele nu par să țină seama atît de epoca în care apar, cît de loc. O să revin îndată la acest lucru. Alexandru Dabija socotește piesa lui Beckett un „divertisment metafizic”. Expresia indică nuanța comică în care se desfășoară tragedia. Beckett vede, în orice caz, apocalipsa ca pe una metafizică. Indivizii umani au pierdut orice sens al existenței, transcendența e goală, comunicarea imposibilă, viitorul barat, de altfel ca și trecutul, căzut în uitare, ceea ce înseamnă că istoria însăși a încetat să mai aibă vreo valoare. Mihail Bulgakov are în vedere o apocalipsă a cărei natură este istorică și strict determinată. *Inimă de ciine* își plasează acțiunea în perioada NEP-ului sovietic, așadar după revoluția leninistă și înainte de restaurația stalinistă. Nu se sfîrșea lumea, ci o anumită lume, aceea socotită normală de toți oamenii cu bun simț. Dictatura proletariatului amenința să fie mai rea decît cea mai ciinească societate. Și nu numai fiindcă prefacerea cîinelui în om este la Bulgakov reversibilă, dar și fiindcă superior se dovedește ciinele, atîta vreme cît hipofiza umană nu-l alterează moralmente. În ce-l privește pe dramaturgul polonez, sfîrșitul lumii lui este un război care devastează o lume situată chiar pe graniță, în mijlocul, așadar, al conflictului, exact acolo unde se ciocnesc inevitabil diplomații, grănicerii și armatele. Tot o apocalipsă istorică, la fel ca la Bulgakov. Însă fără *happy-end*-ul acela ciudat, fără să mai îngăduie vreo speranță cu privire la revenirea la normal.

De ce spuneam că locul, nu timpul este decisiv în tipul de viziune a sfîrșitului lumii? S. Beckett aparține modernismului, mai tîrziu în teatru decît în poezie și roman, care era o epură anistorică, înclinat să vadă o esență abstractă în om și în universul său. Ionesco a debutat la fel, evoluînd apoi spre istorizare și politic, ceea ce cu Beckett, emul al lui Joyce în romanele sale de început, nu s-a întimplat. Într-o cronologie clară, și Bulgakov trebuia să gîndească

asemănător apocalipsa. Doar că el trăia într-o Rusie care se afla pe pragul celui mai anormal regim politic din cîte au fost. Atît de anormal, încît îl obliga pe Bulgakov să nu renunțe complet la ideea reversibilității, neconfirmată pe de-a-ntregul nici optzeci de ani mai apoi, adică astăzi. Pentru scriitorul rus, metafizica n-avea nici o utilitate. Concretul istoric în schimb îl copleșea. Metamorfoza cîinelui în om era una curat politică. Și Mrozek este un modernist tîrziu, dovadă formula postnaturalistă a teatrului său, înrudit cu acela numit de Esslin absurd (fiind, de fapt, un teatru despre absurd). Dar și el trăia dincoace de Cortina de Fier. (Tot așa cum Ionesco își va păstra o fărîmă din subconștientul lui de om din estul unde cunoscuse fascismul, deși nu și comunismul). *Casa de pe graniță* este expresia celui mai pur absurd istoric, fără umbră de metafizică, în care anormalitatea ține de existența cotidiană și unde Godot chiar vine pînă la urmă, ca un zeu al distrugerii sistematice și aneantizării definitive a lumii omului.

M-am întrebat de ce eu numai, dintr-o generație care a redescoperit modernismul după realismul-socialist, sînt mai sensibil la istoric decît la metafizic. Pe Shakespeare l-am simțit contemporanul nostru tot grație unui polonez, care și-a scris cartea cam o dată cu Beckett și cu Mrozek piesele: l-am simțit așa pentru Marele Mecanism istoric din tragediile lui, care le făceau să semene mai degrabă cu ale lui Mrozek decît cu ale lui Beckett. Este sigur că locul a fost și în cazul meu decisiv, Beckett nu și-a actualizat după 1945 sensibilitatea. Modernismul lui a rămas acela metafizic al literaturii (și poezie, și roman) din anii '30. Cortina de Fier a separat lumea lui de lumea noastră vreme de o jumătate de veac. Se pare că istoria noastră n-a trecut dincolo. Iluzia că omul este un animal anistoric, (tipică pentru o stîngă care refuza evidența că nici o societate nu fusese mai umană decît aceea burgheză) n-a fost risipită în Occident, nici de Zamiatin, nici de Köstler. Abia Soljenitzin i-a pus capăt. Mie astăzi piesele lui Mrozek mi se par la fel de artificiale (deși redactate cu acuratețea unui mare talent), ca și filmele lui Antonioni despre plictiseala unei lumi sățioase de prea bine. Rinocerii, cîinii și proletarii înroșiți de patimi revoluționare imi populează coșmarul într-o măsură la care Estragon și Vladimir nici nu pot visa. Poate doar Pozzo ținîndu-l în lesă pe Lucky... În mod straniu, acest al doilea cuplu, parcă scos din Bulgakov, tînde să ia fața lui dintii pe care a contat Beckett. Dabija a intuit admirabil și a speculat schimbarea de accent.

N-ar mai fi, poate, necesar să precizez în încheiere, că rapidele mele considerații despre *apocalypse now* n-au nici o legătură cu excepționalele performanțe regizorale și actoricești (Victor Rebengiuc, Costache Băbii, Viorel Rață) din spectacolele despre care a fost vorba.

Nicolae MANOLESCU

Oameni și cîini

Cînd geniul lui Bulgakov, moștenit de la Gogol și Saltikov-Scedrin, întâlnește talentul unui regizor cultivat la marea școală rusă de teatru, precum Yuriy Kordonskiy, iese un spectacol-capodoperă. *Inimă de ciine* cu trupa Teatrului Național „I. L. Caragiale” e entuziasmant din toate punctele de vedere: text, regie, interpretare, scenografie, totul concurează virtuoz la a te face să uiți timp de trei ore distanța dintre sală și scenă. Un catharsis care transformă *asistatul* în trăiri și înțelesuri intense, de parcă viața s-ar condensa incandescent, dincolo de orice convenție. Și cum să nu-i iubești pe cei ce te transpun în asemenea stare de grație?

Bulgakov avea teatrul în sînge. Îl are, evident, și Kordonskiy. Ceea ce a făcut el în dramatizarea după *Inimă de ciine* e mai mult decît o „adaptare”: întreaga nuvelă e acolo, pe scenă, sub formă de piesă, ca și cum Bulgakov ar fi scris-o de la început așa. Numai că ceea ce părea științifico-fantastic se deplasează în spațiul politic realist. Cei 80 de ani trecuți de la scrierea textului (care n-a putut fi publicat decît în 1987!) i-au mutat accentele pe uimitoarea clarviziune a scriitorului și curajul lui de a așterne pe hîrtie – la 1925! – refuzul terorii ideologice, al ignoranței agresive, al distrugerii individului în numele unei iluzorii egalități sociale. Iar noi, care am trăit așa cum am trăit zeci de ani sub dictatura comunistă, putem confirma cel mai bine premonițiile lui Bulgakov din anii tulburi rau de după revoluția bolșevică și războiul civil.

Profesorul Preobrajenski, savantul care experimentează doar de amorul științei transformarea prin grefe a unui cîine vagabond în ființă umană, reprezintă intelectualul ce și-a cîștigat prin munca lui un statut social și care se vede confruntat cu „noua politică” impusă de „dictatura proletariatului”. În lumea lui confortabilă și civilizată, pătrund cu forța indivizi grosolani și brutali, investiți cu puteri aberante. El mai crede încă în superioritatea culturii, inteligenței, bunului simț, față de barbarie, ignoranță, prostie agresivă. Atunci cînd își dă seama că humanoidul Șarikov creat de el e un produs monstruos, fără conștiință, needucabil, și care se mulează pe modelul „tovarășilor” din comitetul de bloc, preluîndu-le vocabularul restrîns și stereotip care-i asigură privilegiul. Atunci cînd folosește după exemplul lor delatațiunea, șantajul, impunerea prin forță, savantul îl readuce la condiția sa inițială, de animal. Forța satirică și vizionarismul lui Bulgakov sînt excepțional puse în valoare în spectacolul lui Yuriy Kordonskiy și în felul cum i-a îndrumat pe actori. Toți sînt buni, toți sînt *de acolo*, dar partea leului o au doi.

Despre Victor Rebengiuc pe care l-am văzut de-a lungul timpului – brilliant – în atîtea roluri foarte diferite, știam cu toții că poate întruchipa, cu inteligență artistică și nuanțe subtile, orice fel de personaj. Că e un *maestru* în deplinătatea cuvîntului o dovedește și în rolul profesorului Preobrajenski (cînd am recitat adineauri nuvela, în volumul *Diavoliada* – apărut în seria de autor Bulgakov de la defuncta editură Univers spre sfîrșitul anilor '90 -, l-am văzut și auzit mereu pe marele actor).

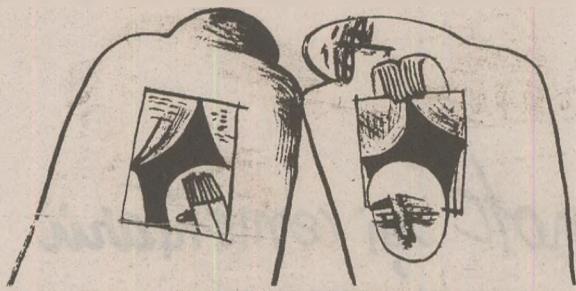
Revelația în *Inimă de ciine* e tînărul Marius Manole, deloc umbrit de personalitatea și experiența copleșitoare a maestrului. Pur și simplu uluitor în rolul lui Șarik-Șarikov, el are înzestrările unui mare actor, de la mișcare și dicție, la expresivitate și rezistență. Rolul foarte greu e compus cu exigență milimetrică (doar el și regizorul știu cu cită trudă), dar cum se întîmplă în alchimia artistică, chinul perfecționist se topește în plăcerea contagioasă de a juca. Marius Manole pare inspirat și firesc pe tot parcursul dramatic, fără nici o notă falsă.

Spectacol de virtuozitate actoricească pe o partitură complexă, ce merge de la grotesc la înfricoșător și de la amănuntul naturalist la grave sensuri filosofice, *Inimă de ciine*, așa cum l-a conceput Kordonskiy și cum l-a realizat echipa Teatrului Național, e un moment de referință pentru teatrul românesc. Și un avertisment mereu actual.

Adriana BITTEL

Casa de pe graniță

↑ n istoria neurologiei, există un caz înfricoșător, cunoscut de întreaga lume medicală. Este vorba despre înfăptuirea nefericită a lui Phineas Gage, un american de la jumătatea secolului al XIX-lea. Gage lucra, în septembrie 1848, ca maistrul la căile ferate, supraveghind construcția unui tronson din statul Vermont. Tânărul era văzut ca o persoană energică, entuziasă, cu caracter puternic. Prietenii îl descriau ca pe un bărbat extrem de onest și cu apetență pentru muncă. Într-o dimineață nefastă, Phineas a participat la dinamitarea unei formațiuni de rocă masivă care bloca accesul viitoarei linii de tren. Inventiv și rapid în mișcare, maistrul a introdus în interiorul unei crăpături din stîncă o bară metalică (de oțel), cu o lungime de 1 metru și o grosime de cel puțin 2,5 centimetri. Nimeni nu știe care a fost motivația reală a acestui artificiu tehnic. Se bănuiește intenția tânărului de a avea o explozie controlată, capabilă să prevină răspîndirea periculoaselor bucăți de granit. Cert rămîne faptul – altfel, ușor de anticipat! – că lucrurile au stat tocmai pe dos. În urma exploziei, bara a pornit cu o viteză delirantă spre Gage însuși, penetrîndu-i obrazul stîng, dezintegrîndu-i ochiul și, ulterior, ieșind, pe jumătate numai, prin partea dreaptă a craniului. La capătul momentului de criză, victima oferea un spectacol lugubru. Stătea în picioare, cu capul străpuns, de sus în jos, de terifianta lance oțelită. Toată lumea a intrat în panică, alergînd care încotro din calea apocalipticului **zombie** american.

Rapoartele martorilor scenei sînt contradictorii. Unii susțin că Phineas s-ar fi prăbușit imediat după impact, pierzîndu-și cunoștința și intrînd în convulsii (pentru a-și reveni ulterior). Alții, dimpotrivă, declară că el ar fi rămas conștient tot timpul după accident, nepărînd slăbit, în ciuda pierderii mari de sînge. Oricum ambele tabere admit un lucru înspăimîntător. În doar cîteva minute, Gage (cu sulița înfiptă în craniu) a fost apt să meargă pe picioarele lui la doctor. În plus, vorbea fără probleme, oferind indicații prețioase despre senzațiile trăite. Un medic din zonă, John Harlow, l-a luat în îngrijire. Aparent, el i-a scos bara metalică din cap (aceasta pătrunsese în centrul lobului frontal al creierului), bandajîndu-l și protejîndu-l de eventualele infecții. Convalescența a durat cîteva săptămîni și nu a pus, practic, nici o problemă medicală majoră. Gage s-a recuperat spectaculos, nepierzîndu-și nici o clipă vioiciunea biologică nativă. Curînd a fost redat prietenilor și cunoștințelor în deplinătatea funcțiilor sale anatomice.

Aici intervine episodul cu adevărat interesant al cazului „Phineas Gage”. În scurt timp, afit prietenii, cît și cunoștințele au realizat că nu mai aveau de-a face cu adevăratul Phineas Gage, ci cu o copie fizică (e drept, ușor mutilată) a lui. Tânărul laborios, cinstit, energic, afabil și modest devenise, neașteptat, un indolent notoriu (unii l-au numit chiar „loază”), mincinos, vîlguit, bádăran și lăudăros fără pereche. Și-a pierdut prietenii, rînd pe rînd, a început să bea, a refuzat să mai muncească și și-a construit o mitologie proprie, de mahala, intrînd treptat pe calea autodistrugerii. Comportamentul său a degenerat enorm către atitudini anti-sociale, fostul ins, în bună măsură mediocr intelectual (dovadă și decizia de a introduce, suicidal, o bară în roca destinată exploziei), dezvăluind

acum extravagante nebănuite și tendințe stranii de ieșire din rînd. Noul stil de viață nu-i putea fi fast lui Gage, în mod evident. Omul cade repede în sărăcie lucie și marginalitate socială. Moare la doisprezece ani după accident, nefiind plîns de nimeni.

Mulți spun că, în urma catastrofei, Phineas ar fi suferit totuși de epilepsie, însă – și aici – mărturiile rămîn contradictorii. Medicii (începînd cu John Harlow care a scris două cărți despre Gage, după moartea acestuia) nu au încetat să fie fascinați de cazul în discuție, impunîndu-l cercetării tuturor generațiilor viitoare de neurologi. Nu s-a efectuat o autopsie asupra cadavrului, dar, peste ani, craniul a fost dezgropat și supus analizelor. Astăzi, el se păstrează la Muzeul de Științe Medicale al Universității Harvard. În 1994, doi neurologi, de la Universitatea din Iowa, Hanna și Antonio Damasio, au reconstruit pe computer traiectoria barei de oțel în creierul lui Gage, publicînd o imagine grafică fidelă într-un număr al revistei *Science* din același an. Imaginea poate fi văzută astăzi și pe *Internet*. Celor care nu o cunosc, le confirm, cu mîna pe inimă, că e absolut înfricoșătoare, situîndu-se, de departe, într-o elită a senzațiilor tari.

Istoricitatea cazului „Phineas Gage” nu derivă afit din excepționalitatea supraviețuirii victimei (avînd în vedere gravitatea accidentului), cît din învățăturile științifice pe care le-a transmis viitorimii. Gage reprezintă începutul teoriei localizării modelului comportamental al individului în lobul cerebral frontal. Neurologii au înțeles treptat că există un caracter uman, științific vorbind, iar el este rezultatul anumitor legături neuronale. Aceste legături i-au fost distruse lui Phineas, ducînd, ultimativ, la nașterea unei **alte** persoane. Astăzi, știința (post)modernă a certificat valabilitatea teoriei, cu mijloace tehnologice supersofisticate (în anumite operații pe creier, cu pacientul în stare de trezie, neurochirurgii pot demonstra schimbări de comportament și atitudine, prin simpla atingere a unor electrozi de diverse zone ale creierului, prezumînd responsabile de variantele manifestărilor ale **caracterului**). Se vede că, uneori, nu trebuie să te aventurezi pe Marte pentru a te confrunta cu marile bizării ale Universului. E de ajuns să te privești în oglindă.

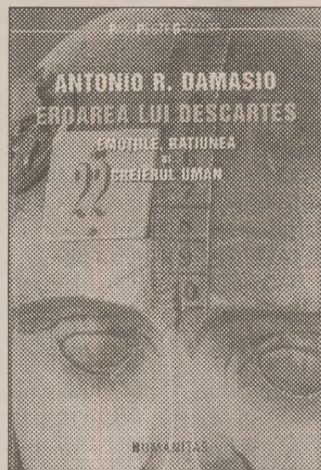
Amintînd profesor american – Antonio Damasio –, specialist în neurobiologie și șef al Catedrei de Neurologie de la Universitatea din Iowa, publică, în 1994, pornind de la acest caz istoric (intersectat, desigur, cu revelațiile prilejuite de propriii pacienți), o lucrare remarcabilă (tradusă anul acesta, de Irina Tănăsescu, și în română, la Humanitas), intitulată *Descartes' Error. Emotion, Reason, and the Human Brain/Eroarea lui Descartes. Emoția, rațiunea și creierul uman*. „Eroarea” lui Descartes – trebuie spus de la bun început – este dualismul ideologic și conceptual (nu rareori antinomic, cu mici valențe oximoronice chiar), practicat de filozof, dualism pe care se întemeiază o întreagă tradiție epistemologică (greu recognoscibilă, de altfel, astăzi, datorită supralicitării, drept „carteziană”). Tradiția menționată a dus – în psihologie și, prin iradiere, în neurologia de pionierat – la convingerea că, în interiorul creierului, sisteme neurale diferite sînt responsabile pentru **emoții** și, respectiv, pentru **rațiune**, identitatea emoțională a individului fiind **una**, iar identitatea lui rațională fiind cu totul **altceva**, așa cum **trupul și sufletul** rămîn două entități ultimativ

disjuncte (o tradiție culturală, ce își are apogeul în romantism, susține practic aceeași ipoteză!). Descartes credea că **mintea** (suprapusă, filozofic, cu un așa-zis „centru al sufletului”, reperabil noțional, de asemenea, ca „intelect” sau „rațiune”) își are sediul într-o glandă minusculă, cunoscută, pe atunci, sub numele de **conarium**, transformată, în limbajul medical al prezentului, în **epifiză**. Acest „conarium” avea existență **sui generis**, în opinia filozofului, constituind identitatea **per se** a omului. Trupul funcționa, în astfel

Damasio. E vorba despre răsturnarea de destin trăită de un om de afaceri – Elliot – cu o viață model, pînă la un punct, în care se îmbinau armonios familia reușită și succesul profesional. Criza se declanșează atunci cînd bărbatul începe să aibă dureri teribile de cap și probleme de concentrare. Bănuielile cel mai rele ale medicilor se confirmă și Elliot primește un diagnostic brutal – meningiom (o tumoare cerebrală, cu origine în membrana protectoare a creierului, numită meninge). La Elliot,

Cronica traducerilor

Neurologie și cultură

Antonio Damasio, *Eroarea lui Descartes. Emoția, rațiunea și creierul uman*. Traducere de Irina Tănăsescu, Col. „Pași peste graniță”, București, Edit. Humanitas, 2005, 331 pp.

Oliver Sacks, *Omul care își confunda soția cu o pălărie*. Traducere de Dan Rădulescu, Col. „Pași peste graniță”, București, Edit. Humanitas, 2005, 288 pp.

de circumstanțe, doar ca o „anexă” a „centrului” rațional și identitar, ajungînd dispensabil. Descartes se putea imagina fără corp, dar, în nici un caz, fără minte. Principiul impune, prin plasticitatea imaginilor sugerate, o metaforă interesantă (devenită experiment imaginar pentru neurologi), a „creierului din vas”, adică a unei ființări exclusiv raționale, eliberate de orice constrîngere trupestă și, concomitent, instinctuală. „Ființa superioară” din individ își înghite, prin urmare, simbolic, „extensia” materială („ființa inferioară”, corpul), anihilînd-o. Mitul cartezian a avut, să recunoaștem, un impact extraordinar asupra cîtorva sisteme filozofice, perpetuîndu-se, în diverse formule ideologice, pînă în actualitate. Efortul lui Damasio de a-l deconstrui, fie și cu argumente științifice, nu reprezintă o întreprindere ușoară.

Punctul forte al neurobiologului american (dincolo de cazul „Phineas Gage”, care a demonstrat, *avant la lettre*, „corporalitatea” caracterului și, totodată, unitatea emoțional-rațională a persoanei) îl constituie cercetarea directă pe patologia (neurală) umană, aptă de a furniza argumente anti-carteziene de prim rang. Voi lua un singur exemplu din gama largă de cazuri, oferită de Antonio

formațiunea tumorală se dezvoltase în lobul frontal, invadînd cavitățile nazale. Ablatia se impunea ca urgență medicală.

Operația a decurs, din fericire, cu bine, deși, în urma ei, întregul lob frontal al pacientului fusese extirpat. Elliot a revenit la muncă și, în scurt timp, apropiații și colegii au observat, cum spune Damasio însuși, că el „nu mai era de fapt Elliot” (p.56). Pe scurt, vechiul om responsabil și eficient s-a transformat, în mod straniu, într-un iresponsabil haotic și confuz. Nu mai putea lua decizii și nu mai reușea să gestioneze corect timpul. Au venit, pe rînd, pierderea slujbei, divorțul și pauperitatea. Comentează Damasio: „Tragedia acestui bărbat, altminteri sănătos și inteligent, era că nu putea fi considerat nici lipsit de judecată, nici ignorant și, cu toate astea, deseori se comporta ca atare. Mecanismul de luare a deciziilor era afit de șubred, încît nu mai putea funcționa ca o ființă socială eficientă. Nu a tras nici o învățătură din greșelile sale, cu toate că a fost confruntat cu rezultatele dezastruoase ale deciziilor lui. Părea fără speranță de salvare, ca delincventul care se căiește sincer cînd părăsește pușcări și comite imediat altă infrațiune. Putem afirma că liberul lui

meridiane

bitru fusese afectat și, dacă ar fi să trapolăm la cazul lui Gage, liberul arbitru lui Gage fusese și el afectat” (p.57). „Liberul arbitru” nu reprezintă, în ultimă instanță, decât nucleul **inseparabil** al caracterului, alcătuit din rațiune și emoții. „Liberul arbitru” este, în continuare sentimente, rațional și emoțional, identitatea sa este precum cea a lui Gage), **se alterase**, mai mult, intrase – se poate spune –, prin tăierea lobului frontal (sediul neurologic al identității, din acest unghi de vedere, rațional-rațional), într-o fază de disoluție. Caracterul și **întreaga lui ființă** își schimbaseră formele de expresie și mijloacele de inteligibilitate.

Antonio Damasio are, de aceea, convingerea că nu numai emoția și rațiunea, corporalitatea și identitatea, trupul și sufletul efectă unități perfecte, ci, revenind la nivel cartezian, însuși organismul uman și mintea care îl coordonează se află într-o stare de organicitate inseparabilă. Mintea se construiește, post-natal, în integritatea ei, pe rețeaua infinită a simbulilor fumizați empiric de către organism. Cele două formează un tot profund, pe măsură ce experiența individului se amplifică și diversifică. Din interacțiunea lor rezultă caracterul (identitatea) umană și, ca atare, orice intervenție – fie și infinitezimală –, fizică ori psihică, în interiorul acestei îmbinări armonioase, duce, invariabil, la distrugerea **întregului** (și nu doar a **părților componente**). Corporalitatea propriu-zisă își pune în evidență existența ca pe o reprezentare neurală, iar nu ca pe o entitate suficientă sieși, fiind în afara funcțiilor mentale. „Sufletul respiră prin corp, iar suferința, fie că își are punctul de pornire în piele sau într-o imagine mentală, își are sediul în trup” (p.14), observă Damasio stăruitor. Cu alte cuvinte, măcar din perspectivă neurologică, dacă nu și filozofică, individualitatea umană rămâne reperabilă mai curând în **unitate** decât în **dualitate**.

Un alt neurolog american (englez de origine, stabilit însă, de tânăr, la New York), cu faimă internațională, a cărui carte celebră (**The Man Who Mistook His Wife for a Hat/Omul care își confundă soția cu o pălărie**) a fost tradusă, și ea, anul acesta la Humanitas (de către Dan Rădulescu), este Oliver Sacks. Preocupările lui transcend știința medicală în sine, intrând în spațiul psihologiei sociale și în cel al culturii în general. Volumul în discuție (apărut, în Statele Unite, în 1985) cuprinde o serie de studii de caz (în număr de 24) din experiența medicală a autorului (Sacks e profesor la „Albert Einstein” College of Medicine). Aceste cazuri sunt prezentate într-o formă puternic literaturizată (ele au inspirat, de altfel, spectacole de operă și teatru, unele regizate de nume sonore, precum Peter Brook, după ce cartea de debut a lui Sacks – **Awakenings/Desteptări** –, publicată în 1973, fusese punctul de plecare pentru o peliculă hollywoodiană). Puntea de legătură a „poveștirilor” profesorului new-yorkez o constituie investigația neurologică de finețe, pe care el o face pe tipuri de „sindroame de emisferă dreaptă”, ceea ce, în limbaj medical, se referă la afecțiunile cerebrale din partea dreaptă a craniului.

Emisfera cerebrală dreaptă nu e un loc favorit al cercetărilor neurologice. Aici se află, în opinia specialiștilor, secțiunea „supra-segmentală” a creierului, acea dimensiune predispusă la abstractizare și la „gândirea înaltă”. Partea dreaptă a

craniului rămâne cunoscută drept locul de dezvoltare a unor centri multipli funcționali (geometria, prozodia, muzica sînt doar câteva dintre abilitățile umane situate aici), capacitățile intelectuale asociate lor fiind, în majoritate, cu conținut metafizic superior. Prin contrast, emisfera stîngă (mult diminuată ca abilități) se ancorează în planul fundamental concret al existenței, legîndu-se de elementarul ființial, înscris în harta dexterităților și a deprinderilor uzuale. Patologiile de emisferă dreaptă sînt mereu subtile, vag sesizabile (și, indubitabil, greu de diagnosticat), pline de mister și symbolism bizar. Confruntat cu ele, neurologul devine, **volens-nolens**, un semiolog. El dezleagă cifruri comportamentale, „sparge” coduri manifestative, puțin inteligibile la prima vedere. În această zonă se situează analiza (frecvent, o „psihanaliză”) lui Sacks, încercînd să lumineze un univers obscur, nu atât datorită învecinării sale cu subliminalul, cît datorită adîncimii lui – nu mă feresc să spun – abisale.

Un muzician rafinat suferă de **proso-pagnozie**, fiind incapabil să recunoască chipuri (inclusiv pe al său) și ființe (inclusiv pe cele din imediata lui vecinătate, cum ar fi soția de pildă, pe care **o confundă cu o pălărie**). El duce altfel o viață normală, neconștientînd propria boală. O doamnă trăiește **doar pe jumătate** așa-zicînd, întrucît nu are percepția lumii **din partea dreaptă** a orizontului ei optic. Un tînar cade din pat în mod repetat, încercînd **să-și arunce jos propriul picior stîng**, nerecunoscut ca aparținîndu-i. O tînară sportivă „**uită**”, **la un moment dat, că are un trup sub cap** (apropo de reprezentarea neurală a corporalității sugerate de Antonio Damasio!) și se prăbușește din picioare, nemaifiind aptă de a se contura pe sine din punct de vedere mental (în dinamica acestui caz, Sacks confirmă teoria lui Damasio cu privire la unitatea minte-organism, aducînd în sprijin și psihanaliza, printr-o observație faimoasă a lui Freud: „Sinele este înainte de toate un sine al trupului”, p. 72). În toate fișele lui clinice, prezentate cu minuțiozitate de arhivar și talent de prozator, Oliver Sacks se află în fața unor coduri pe care trebuie să le descifreze cu instrumentar psihologic (nu întîmplător, el recomandă neuropsihologia ca știință a viitorului). Finalitatea este mereu **conștiința** pacientului și nu mecanica (altfel deviantă) a bolii sale. Excursul autorului devine, de aceea, unul preponderent cultural (în măsura în care acceptăm cultura ca un fenomen polivalent, unde mentalitățile, spiritualitatea, comportamentele și obișnuințele individuale ori colective fuzionează pînă la simbioză) și, doar în plan secundar, științific. Aici intervine cumva și singura mea nedumerire vizavi de două cărți (o includ și pe cea a lui Damasio în același paradox) pe care le-am citit, mărturisesc deschis, cu mare plăcere. Ce poate face **medical** neurologia pentru niște oameni, în ultimă instanță, bolnavi (atît Sacks, cît și Damasio sînt mai degrabă zgîrciți cu descrierile reabilitărilor pacienților lor)? **Cultural**, am văzut ea poate face enorm, mergînd de la deconstrucția unor mituri filozofice și pînă la reconstrucția conceptului de identitate umană. Să admitem totuși că beneficiile, în acest plan, sînt ale noastre – autori și cititori – și prea puțin ale ocupanților saloanelor albe, unde tăcerea adîncă înlocuiește uneori strigătul ascuțit, de disperare.

Codrin Liviu CUȚITARU

Nostalgia

Volumul impropriu intitulat roman – e mai degrabă o confesiune autobiografică – al scriitoarei chiliene Isabel Allende, **Tara mea inventata**, m-a pasionat. Un prim merit îi aparține traducătoarei Comelia Rădulescu, cartea fiind un adevărat regal prin talmăcirea fără de cusur. De ce țară inventată? Lămurește autoarea cum i-a venit ideea cărții: un cititor a întrebato odată ce rol joacă nostalgia în romanele ei. Din această nostalgie se plămădesc poveștile spuse nepoților despre țara ei îndepărtată, pe care aceștia o consideră inexistentă, deci inventată. De aici și titlul cărții. Și totuși, patria autoarei, Chile, e mai reală și mai prezentă ca oricînd în paginile acestui volum. E un periplu geografic, istoric, social, psihologic, politic, filtrat prin talentul și sensibilitatea scriitoarei. Citind cartea, ai senzația unei călătorii imaginare pe continentul sud-american, înțelegînd astfel viața chilienilor de-a lungul secolelor, dar și schimbările survenite în actualitate. Primul contact cu această țară este unul geografic; autoarea ne oferă o viziune așa de plastică, încît traseul trebuie urmărit cu harta țării în mînă. Iată, de pildă, câteva fragmente: **Am urcat prin deșertul nemilos al Atacamei în drum spre Bolivia. Soare, pietre calcinate, kilometri după kilometri de pustietate spectrală, uneori câte un cimitir părăsit sau cladiri ruinate din cărămidă ori lemn. În nordul cel mic se găsește valea Elqui, unul dintre centrele spirituale ale Pămîntului, despre care se zice că ar fi magic. Forțele misterioase de acolo îi atrag pe pelerini, care vin să se conecteze la energia cosmică a universului, iar mulți rămân să trăiască acolo în comunități ezoterice.**

Urmează orașele: Santiago, frumos dar mult prea poluat și cu mentalitate de cătun, unde săracii sînt despărțiți clar de bogătași; casa familiei - vastă și somnolentă, cu tavane înalte și ferestre înguste, cu trei curți interioare - casă reînviată în **Casa spiritelor**, oamenii: ospitalieri, vanitoși; femeile: delicate, spirituale, amuzante, dar munca lor nu se bucură de respect; bărbații: înalți, frumoși, colerici, **machiști**; copiii: depinde de sex, chilienele educîndu-și fiicele pentru a servi, iar fiii pentru a fi serviți; tînerele fete: revoltate, dar cînd se îndrăgostesc confundă amorul cu servitutea. Familia în care a crescut: patriarhală, bunicul fiind

precum Dumnezeu, infailibil, omniprezent, atotputernic, cu o educație aristocratică. Mărturisește autoarea că acestui bunic îi datorează dragostea pentru limbă și spiritul de observație. Chilienii: despărțiți de mii de kilometri, se aseamănă prin limbă și obiceiuri, excepție făcînd cei din clasa de sus, de descendență europeană, și indigenii – **aymara** și **quechua** în nord și **mapuche** în sud; emigranții: cei plecați din Chile înainte de 1973 sînt de dreapta, fugind de socialismul lui Salvador Allende, între 1973 și 1978, refugiați politic, iar după această dată sînt „exilați economic”, în căutare de lucru. Religia: puternică, colorată și ritualistă, un popor care trăiește printre munți, privește evident spre cer; nimeni nu se declară ateu, cel mult „agnostic”; povești ezoterice: un unchi care-și dedică ani întregi întîlnirii cu neantul, o mătușă centenară ce pare să-și poarte mîndra aureola deasupra capului, insule în care se spun istorii cu vrăjitoare și monștri malefici. Vicii: birocrăția atinge culmi nebanuite, Kafka era chilian, intoleranți în toate, de unde și pesimismul autoarei: **speranța că o schimbare de guvern ar putea să ne amelioreze soarta e aidoma speranței de a cîștiga la loto, n-are bază rațională**, spartani: bunicul considera că viața ușoară duce la cancer; imperfecti, fiindcă așa e ființa omenească. Virtuți: un popor cu suflet de poet, dragăstosi, generosi, rezistenți la boli și cu simțul umorului.

Isabel Allende s-a dorit feminista, dar în primul ei mariaj, cu Miguel Frías, a fost o chiliană tipică. A devenit jurnalistă din întîmplare și meseria asta a pasionat-o, a descoperit astfel alte fațete ale societății chiliene: creșterea alarmantă a **orașelor de carton** din jurul Capitalei, pline cu oameni disperăți veniți în Santiago în căutarea unui loc de muncă, alcoolismul, violența domestică, arivismul clasei mijlocii. Și dubla morală: promiscuitatea și toleranța la bărbați, în vreme ce femeile trebuie să mimeze că nu le interesează sexul. Depresiile ating la patruzeci la sută dintre chilieni, mai ales la femei, fiindcă trebuie să-i suporte pe bărbați.

Scriitoarea emigrează în Venezuela, după ce Salvador Allende, văr din partea tatălui, este răsturnat de la putere și ucis, iar generalul Augusto Pinochet instaurează dictatura militară. (Descrierea acestui episod merită o atenție aparte: Salvador Allende Gossens era un medic carismatic - afirmă Isabel - curajos, loial cu prietenii și colaboratorii, mărînimos cu adversarii, iar administrația Nixon, după ce-a încercat fără succes să-l împiedice pe Allende să ajungă președinte, fie intervenind în procesul electoral, fie mituind diferiți membri ai Congresului, fie inițiind planul numit „destabilizare”, sprijină în cele din urmă opoziția, ajutînd-o să pună la cale puciul militar.) Divorțează, scrie primele romane, în America își cunoaște actualul soț, William Gordon, și se stabilește în California, Paula, fiica ei cea mare, moare de porfirie, Isabel e deprimată, dar continuă să scrie și revine anual în Chile, țara din suflet, în căutarea de subiecte pentru romanele ei. Scrisă într-un ritm alert, cu inteligență și mult umor, avînd o structură narativă interesantă, în care regăsim evenimente trăite ori fabulate, drame, sentimente, interpretări lipsite de prejudecăți, și nu în ultimul rînd o adîncă nostalgie, **Tara mea inventată** e o carte cuceritoare, care te ajută să-i înțelegi pe chilieni și istoria lor recentă.

Luminița VOINA RĂUȚ

meridiane

Literatura tânără în Japonia

Între comerț și artă

Wataya Risa

Install, 2001

Spatele cărui i-aș trage-un șut, 2003

Kanehara Hitomi

În 2003, premiul literar Akutagawa, cel mai prestigios din Japonia, a fost acordat celor mai tinere laureate din istoria concursului: Wataya Risa, de 19 ani, și Kanehara Hitomi, de 20. Ele au reușit atunci să îi devanseze în vârstă chiar și pe cei mai tineri laureați bărbați de până atunci, nimeni alții decât Ishihara Shintaro, astăzi guvernator al municipalității tokyoite, sau viitorul laureat la Premiului Nobel pentru literatură din 1994, Ōe Kenzaburō. A urmat un val de premii literare acordate unor autori din ce în ce mai tineri, ultimele fiind, în septembrie, Premiul *Kono misuteri ga sugoi* (Misterul ăsta e marfă!), al revistei „Takarajima”, care i-a revenit lui Mizuta Miko, de 13 ani, din Osaka și cel de-al 42-lea Premiu al Editurii Kawade Shobo Shinsha, care i-a fost acordat lui Natsu Minami, de 15 ani, din Shizuoka. În ianuarie, un alt premiu literar, sponsorizat de Editura Shogakukan, a fost decernat unei alte tinere de numai 15 ani, Kawasaki Manami, din Aomori, pentru romanul *Anata e* (Ție). Și lista poate continua...

Într-o încercare de a înțelege de unde vine fascinația pentru autori din ce în ce mai tineri în Japonia, am luat la citit volumele care au făcut valva cea mai mare. După primirea Premiului Akutagawa, atât Wataya, cât și Kanehara au devenit nu numai renumite peste noapte, dar și autoare de bestsellere. *Keritai senaka* (Spatele cărui i-aș trage-un șut), romanul laureat al lui Wataya, depășise deja un milion de volume vândute până în martie 2004, în timp ce *Hebi ni piasu* (Șerpi și cercei), cel al lui Kanehara, trecuse de 500.000 de exemplare. Diferența de vânzări între cele două cărți a fost atribuită nu neapărat valorii literare a primei față de cea de a doua, ci faptului că Wataya s-a făcut imediat plăcută publicului nipon prin atitudinea ei rezervată, modestă și foarte „tradițională” japoneză, Kanehara preferând să adopte o imagine publică de „enfant terrible”.

Wataya Risa, studentă la Universitatea Waseda din Tokyo, a fost recunoscută pe scena literară japoneză încă din 2001, când a primit premiul revistei literare „Bungei” pentru primul său roman *Instōru* (Install), în care personajele principale sunt doi adolescenți, Asako și Kazuyoshi. Cei doi se întâlnesc la lada de gunoi a complexului de apartamente în care locuiesc. Asako, o elevă exemplară până la acel moment, decisese că trebuie să afle care îi este rostul în viață și, în consecință, încetează a se mai duce la școală, își aruncă toate obiectele din cameră la gunoi și purcede să își întoarcă viața la 180 de grade. Kazuyoshi, însă, o ajută să își repare computerul pe care ea îl aruncase, și, precum aplicațiile software pe care tânărul i le instalează pe computer, se „instalează” (citiți: reinventează) pe ea însăși (titlul romanului devine clar acum, nu?) și pomeste o mică afacere pe Internet, în care atât ea, cât și Kazuyoshi intră pe chat și fac bani cu clienți domici de cybersex. În esență, romanul se vrea un tablou veridic al vieții acestor adolescenți japonezi, care încearcă să se elibereze din capcanele societății de consum (episodul aruncării obiectelor

din cameră) și să se regăsească pe ei înșiși, numai ca să sfârșească într-o realitate virtuală, care cel puțin le dă impresia că sunt liberi (în mod ironic, computerul pe care cei doi își desfășoară „afacerea” pe Internet este așezat într-o debara, spațiu fizic închis, dar cu infinite posibilități în cyberspace). *Install* a devenit material pentru un film, care a apărut pe ecrane anul acesta în Japonia, în regia lui Kataoka K. și având-o pe actrița Ueto Aya în rolul principal.

Keritai senaka (Spatele cărui i-aș trage-un șut) are tot doi liceeni ca personaje principale, dar este mai profund și, într-o oarecare măsură, mai înduioșător, prin mesajul său. Hatsu, eroina romanului, se împrietenește cu Ninagawa, un băiat din clasa ei, și îi promite acestuia că o să îl ducă la magazinul la care face cumpărături super-modelul de care tânărul pare îndrăgostit irevocabil. După acest incident, cei doi încep să petreacă mult mai mult timp împreună, dar Hatsu nu pare deloc satisfăcută de relație. Ninagawa este un tip slab, care intră în tot felul de situații neplăcute, din care iese cu mândria terfelită, motiv pentru care stă întotdeauna aplecat de spate. Acesta este spatele pe care Hatsu ar vrea să îl lovească, parcă într-o încercare de a-l trezi pe Ninagawa la realitate și a-l scoate din letargia în care se complăce. Deși nu e amoroasă, și nici măcar de prietenie, relația dintre cei doi pare una de inițiere reciprocă în jungla realității în mijlocul căreia trăiesc.

Hebi ni piasu (Șerpi și cercei), romanul (deși poate nuvelă ar fi mai potrivit) lui Kanehara e plin de violență, durere și superficialitate. Personajul ei principal este Rui (o abreviere a numelui firmei Louis Vuitton, faimoasă în Japonia și simbol al consumerismului fără limite), o păpușă Barbie perfectă, crescută cu bani și căreia viața i-a oferit totul pe tavă. Poate că și din cauza asta, Rui este atrasă de partea întunecată a societății japoneze și își îndreaptă interesul către grupuri de drogați, practicanți de piercing și tatuaje etc. „Tot ce îmi doresc este să fiu parte dintr-o lume de *underground*, unde soarele nu strălucește niciodată, unde nu sunt serenade, și unde nu se aude niciodată râsul copiilor”, ne declară tânărul Rui. Eroina se îndrăgostește (deși termenul e impropriu, pentru că principala ei caracteristică este că nu poate avea sentimente atât de profunde precum dragostea) de Ama, un punker la care o fascinează limba despicată, ca de șarpe, și pe care se decide să îl imite. Rui începe îndelungatul și durerosul proces de despicare a limbii, timp în care face bani participând la petreceri ca hostess pentru oameni de afaceri, îmbrăcată în kimono, ca o gheisha modernă. Cei doi trăiesc împreună și viața lor pare să fie mai simplă decât s-ar aștepta cititorul din partea unor personaje ca ei, dar asta până când Ama dispăre, ucis într-o confruntare, iar Rui nu poate decât să exclame: „De ce? De ce m-a lăsat singură?”, orbită, încă o dată, de egoism și egotism. Conflictul personajelor lui Kanehara, aflate în evidentă derivă, nu are o rezolvare în finalul romanului. Criza identitară se prelungește *sine die*, durerea provocată de tatuaje și de modificări corporale fiind singurul mod (superficial) care li se

pare că le oferă identitate. „Mi se spune că am scris despre emoțiile tinerilor, dar eu am vrut să scriu, de fapt despre emoții universale. Cum ar fi sentimentul că ai probleme sau că îți e greu să treci prin viață – astea sunt experiențe pe care le avem cu toții, la orice vârstă”, declară Kanehara într-un interviu recent acordat agenției de știri Kyodo.

O privire scurtă asupra altor scrieri ale autorilor tineri premiați recent în Japonia, precum *Anata e* (Ție) al lui Kawasaki Manami, o poveste de dragoste a unei fete de școală gimnazială, sau *Shogakusei nikki* (Jurnalul unei eleve de școală primară, 2003) al lui Hanae, o altă autoare premiata în 2003, relevă aceeași temă, comună cu scrierile prezentate mai sus: viața tinerilor din Japonia, încercările prin care trec, căutarea identității, provocările pe care li le oferă societatea și, în fine, găsirea (sau ne-) unui drum propriu. Ceea ce aduc toți acești scriitori e o privire proaspătă, un stil care le aparține și în care limbajul abreviat al *chat-room*-urilor, al *sms*-urilor și al *cyberspace*-ului își găsește locul cuvenit.

Sunt, oare, însă, toți acești scriitori o stratagemă a pieței de carte din Japonia, aflată în scădere dramatică de cititori? Mulți dintre cei care au oferit premiul tinerilor scriitori spun că nu. Ei chiar merită să fie acolo unde au fost proiectați de faima lor de peste noapte. Editor șef al Editurii Shogakukan, Inagaki Shinji a spus, pentru „The Daily Yomiuri” din 10 octombrie: „Tinerii care au acum între 10 și 20 de ani, și despre care s-a spus că sunt aliterati, sunt, de fapt, foarte buni cititori și scriitori de *sms*-uri pe telefoane. Dorința lor de creativitate e foarte mare”. La rândul său, Murakami Ryu, membru al juriului care a hotărât decernarea Premiului Akutagawa lui Wataya și Kanehara în 2003, și-a justificat alegerea spunând că cele două scriitoare sunt realmente foarte valoroase și descriu „foarte dur” sentimentele tineretului din ziua de azi.

În ciuda laudelor venite din partea criticilor mai tineri și a succesului de piață pe care îl au cărțile lor, scriitorii adolescenți ai Japoniei au de înfruntat încruntarea numelor de marcă ale scenei literare. O dovadă a tensiunii create de valul de premii acordate în exclusivitate unor scriitori foarte tineri este recenta măsură luată de Editura Kodansha de a-i înlocui pe unii dintre membrii juriului său pentru Premiul Noma Bungei Shinjisho, considerat o veritabilă rampă de lansare pentru tinerii scriitori, dar care are un juriu alcătuit numai din scriitori în vârstă. Din motive comerciale, scriitori cu mare priză la public îi vor înlocui în juriu pe aceia care nu par foarte tentați de operele autorilor foarte tineri. În compensație, aceeași Kodansha a anunțat instituirea Premiului Ōe Kenzaburō, al cărui unic selecționar va fi renumitul scriitor. Îngrijorat că scena literară japoneză se află în declin și că e nevoie ca scriitorii în vârstă să promoveze literatura de calitate, Ōe întreba retoric (preluat de „The Daily Yomiuri”), la conferința de presă care anunța instituirea noului premiu: „... mai sunt, oare, alți scriitori care să fi făcut parte din atâtea comisii de selecție ca mine?”.

George ȘIPOȘ

m e r i d i a n e

Booker Prize 2005

● Cel mai prestigios premiu literar britanic a fost atribuit anul acesta lui John Banville pentru romanul *Marea*, publicat la Ed. Picador. Născut în 1945 la Wexford, Banville e considerat cel mai bun romancier irlandez contemporan și comparat cu Nabokov în privința spiritului rafinat și a stilului savuros. Fost responsabil al paginilor literare din „The Irish Times“ între 1988-1999, el e autorul a 15 romane și culegeri de nuvele, pentru care a primit o lungă listă de recompense literare. A debutat în anii '70, cu o serie de romane în care evoca savanți celebri precum Copernic, Kepler și Newton, dar și-a găsit cu adevărat calea originală în 1989, când a publicat *Cartea mărturiilor*, care avea drept erou un esthet criminal. Romanul a luat amploarea unei trilogii, împreună cu *Lumea de aur* și *Athena*. În *Neatinsul* (1997) a transpus strălucit aceeași temă în biografia fictivă a spionului și istoricului de artă Anthony Blunt și a revenit asupra obsesiei sale în *Marea*, cel mai bun roman al lui de până acum, al cărui personaj central e tot un istoric al artei. Max Marden lucrează la o monografie despre Bonnard și se caracterizează el însuși ca un tip fără mare talent și fără ambiții, îmbătrânit și dezorientat, avid de scurta perioadă de uitare pe care și-o procură băutura. După ce soția îi moare de cancer, pentru perioada de doliu se întoarce în stațiunea balneară în care, în vacanțele copilăriei a cunoscut primele iubiri. Acolo încearcă, prin eforturi de memorie, să-și rețină viața, fragmentele de amintiri redesenind din perspectiva adultului cu totul altfel melodrama gotică a pubertății. Ca și precedenții esteți în derivă din romanele lui Banville, Max e un personaj atașant, jumătate miel, jumătate lup, victimă și animal de pradă. Lumea lui de fantome – părinții, soția, iubita adolescenței, Grace – e plină de referințe literare, de elemente picturale și se constituie într-un fel de *commedia dell'arte* în care personajele își schimbă mereu între ele rolurile până când, printre aparițiile trecutului, Max devine și el un fel de

fantomă. În „The Daily Telegraph“, criticul Lewis Jones e entuziasmat de romanul recompensat recent cu Booker Prize: „Proza lui Banville e sublimă. La fiecare pagină, cititorul e frapat de câte o replică, de câte o frază care se cer recitate. Aceste fraze sînt ca dozele unui drog delicios, care creează dependență“. Și incheie cu un elogiu ce îl situează pe laureat alături de marii irlandezi ai literaturii universale: „Cum au spus cîțiva englezi despre irlandezi: noi le-am dat o limbă și ei ne învață cum s-o folosim. Asta e adevărat în ce-i privește pe Sheridan, pe Wilde, pe Shaw, pe Joyce, pe Beckett. Și iată, acum, și pe John Banville.“

Hari Kunzru confirmă

● Hari Kunzru a devenit, alături de Zadie Smith, Monica Ali și David Mitchell, o figură emblematică a tinerei generații de scriitori englezi. Născut în Anglia dintr-o familie mixtă (tatăl e indian), el a debutat cu *Iluzionistul*, un roman bine apreciat care povestea aventurile unui băiat metis, capabil să-și schimbe identitatea după locuri și situații. Critica a remarcat incredibila ușurință de a povesti, de a crea personaje memorabile și de a reconstitui epopeea colonială britanică. Cum e știut că abia a doua carte măsoară vocația unui scriitor, talentul lui Hari Kunzru s-a confirmat cu *Leela*, în care a demonstrat că poate părăsi foiletonul istoric pentru un subiect contemporan, păstrîndu-și forța narativă și strălucirea. *Leela* e un roman coral, pornind de la trei personaje. Un genial informatician indian, ajuns în SUA pe urmele „visului american“, e dezamăgit de ceea ce găsește în branșa sa și decide să inventeze un virus teribil botezat Leela, după actrița lui preferată, Leela Zahir. Aceasta e un star de la Bollywood a cărei viață e în realitate departe de a fi roz. Al treilea personaj, Guy Swift, e un „golden boy“ londonez cam cinic, caruia totul pare să îi reușească, dar care își pierde deodată norocul, undeva între Dubai și Bruxelles. Prin destinele intersectate ale acestor personaje, cititorul e antrenat în explorarea mecanismelor mondializării. Un univers în transformare, caruia individul trebuie mereu să i se adapteze. O lume care creează boli pentru a-și vinde mai bine leacurile. *Leela* dovedește – spun criticii – că un roman poate face cît toate programele antivirus.

Din Finlanda la Paris

● Cel mai cunoscut romancier finlandez contemporan, Arto Paasilinna, demonstrează cu brio că scrisul într-o limbă de circulație restrînsă nu e un impediment în afirmarea pe plan mondial. Născut în Laponia în 1942, și-a câștigat în prima tinerețe existența ca muncitor agricol și tăietor de lemne, înainte de a-și descoperi vocația de povestitor. A scris pînă acum 30 de romane, plus volume de povestiri și piese de teatru, traduse în 30 de limbi (la noi a apărut în 2004, în colecția „Biblioteca Polirom“, romanul *Morarul care urlă la lună*, în versiunea românească a lui Teodor Palic). Distins cu multe premii naționale și internaționale, Arto Paasilinna aduce literaturii universale o lume rurală nordică, destine ciudate, o natură magnifică – povestite cu o forță și o truculență ce seduc cititorii de pretutindeni. Francezii, care încearcă să țină ritmul aparițiilor lui din Finlanda, îi traduc o carte pe an și sînt mulțumiți de tirajul pe care piața literară atât de aglomerată îl înghite de la o apariție la alta.

Din nou Leroux

● Popularele romane polițiste ale lui Gaston Leroux (1868-1927) continuă să-i atragă pe cinești. După *Misterul camerei galbene*, și *Parfumul doamnei în negru* se află la a treia ecranizare, sub semnătura regizorului Bruno Podalydès, care exploatează cu abilitate *suspense*-ul situațiilor și burlescul dialogurilor. Cel de-al doilea volum al aventurilor lui Rouletabille și ale fidelului său Sinclair capătă în viziunea regizorului o notă de umor absurd și simpatice nebulie, foarte pe gustul publicului de azi. Reunind actori îndrăgiți, precum Sabine Azéma, Pierre Arditi sau Michael Lonsdale, *Parfumul doamnei în negru* face săli pline în această toamnă. Și, cum se obișnuiește în Occident, premiera filmului a fost însoțită de publicarea, la Ed. Flammarion, a unei noi ediții a romanului lui Gaston Leroux, la care s-au adăugat extrase din scenariu, note despre film, fotografiile și o convorbire cu Bruno Podalydès.

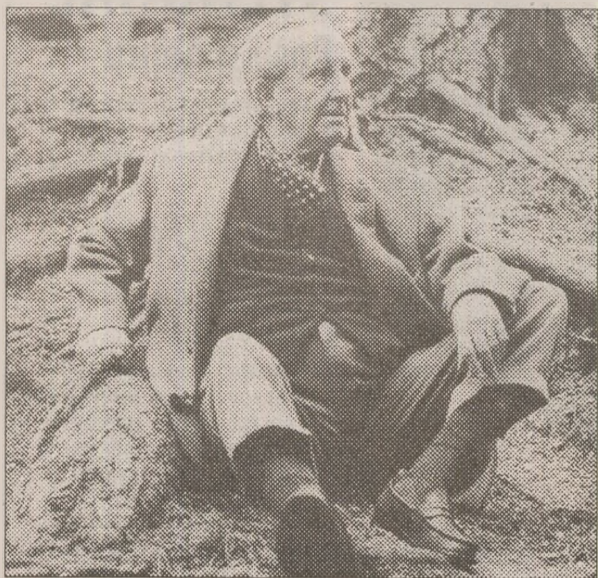
Mitologie actualizată

● Adaptarea miturilor Antichității la lumea contemporană lor i-a atins pe numeroși scriitori în secolul XX și mitologia continuă să-i inspire și pe marii prozatori ai începutului de mileniu. Astfel, în această toamnă, au apărut simultan la mai multe mari edituri americane și europene *Odiseea Penelopei* de Margaret Atwood și *Minotaur.com* de Viktor Pelevin, iar Christian Jacq a publicat chiar în zilele acestea, la Ed. Grasset, romanul *Din dragoste pentru Philae*, a cărui acțiune se desfășoară în Egiptul antic.

Scrisorile lui Tolkien

● Născut la 3 ianuarie 1892 la Bloemfontein în Africa de Sud, John Ronald Reuel Tolkien s-a stabilit cu familia în Marea Britanie cînd avea patru ani. După Primul Război Mondial, a devenit lexicograf pentru *Oxford English Dictionary* și a predat filologie engleză la Leeds și apoi la Oxford. Și-a câștigat renumele cu patru *best-seller*-uri mondiale, *The Hobbit* (1937) și trilogia care-l completează, *The Lord of the Rings* (1954-1955). Tatăl a patru copii, a continuat să fie profesor de lingvistică pînă în 1959 și n-a mai apucat să vadă că romanele sale feerice, scrise inițial pentru copiii lui, cuceresc planeta datorită Hollywoodului pe care-l detesta. A murit în 1973. La jumătate de secol de cînd *Stăpînul inelelor* face să viseze milioane de cititori, Editura Christian Bourgois a publicat în octombrie (la peste douăzeci de ani după ediția engleză) voluminoasa și pasionanta corespondență a lui J. R. R. Tolkien. Scrisorile

relevă personalitatea contradictorie a romancierului și răspund la întrebarea: cine a fost acest om care, sub aparentele celei mai plicticoase respectabilități britanice, a dat naștere în secret uneia din creațiile cele mai personale și misterioase ale secolului XX? Corespondența lasă să se vadă, pe de o parte, profesorul, soțul și tatăl model, bigot, auster și conservator, care-și petrece majoritatea timpului predînd în amfiteatrele reci de la Oxford și corectînd lucrări pentru un salariu modest, pe de alta – creatorul unui univers nebunesc, care își trăia atît de intens scriitura, încît ajunsesă să-și considere rodul imaginației sale debordante ca singura lume reală. I se întîmpla chiar să plîngă în timp ce forțele malefice se năpusteau de pe clapele mașinii lui de scris asupra Pămîntului de Mijloc. Toată viața lui Tolkien a fost o luptă: luptă pentru a-și găsi timp de scris, pentru a publica, pentru a se face înțeles, pentru a ghida cititorul într-o geografie pe care doar el o stăpînea. O luptă și cu sine însuși, pierdută aceasta: căci catolicul fervent, refractar la nou, care îi ura pe Disney, Beatles-ii, radioul, televiziunea, mașinile și motocicletele, a ajuns scriitorul preferat al tinerilor ce nu-și concepeau viața fără toate acestea. Scrisorile sînt cu adevărat excepționale și ar interesa cu siguranță și la noi, dacă o editură s-ar învrednici să publice măcar o selecție. Iată de pildă, un fragment dintr-o scrisoare adresată în 1938 unui editor german care intenționa să publice *Hobbit* și care se interesase de originile autorului: „Îmi pare rău, dar nu știu ce înțelegeți dvs. prin «arisch». Nu sînt de extracție ariană, adică indo-iraniană: din cîte știu nici unul din strămoșii mei nu vorbea hindi, persană, țigănească sau alte dialecte asociate. Dar dacă presupun că vreți să știți dacă sînt de origine evreiască, pot să vă răspund că îmi pare rău că nu am în ascendență pe nimeni din acest popor atît de înzestrat. Stră-stră-bunicul meu a părăsit Germania pentru Anglia în sec. XVIII [...] Am fost obișnuit să-mi privesc numele german cu mîndrie, chiar și în timpul regretabilului război în cursul căruia am servit în armata engleză. Totuși, nu pot să mă abțin să subliniez că, dacă criteriile de acest fel, impertinente și deplasate, trebuie să devină regulă în materie de publicat literatură, numele meu german va înceta să mai fie o sursă de mîndrie“.

actualitatea

ntre noi fie vorba, și să rămână între noi, tot omul greșește, tot omul se poate și îndrepta. Începând chiar cu începutul scrisorii doamnei profesoare, nu-i așa, între *permite-ți și permiteți* (ex. 1: „-Permite-ți, fetițo, să fii tu însăși!” și ex. 1: „-Permiteți[-mi], vă rog, să vă spun un adevăr dureros”), se întâmplă că este o lege gramaticală ce trebuie înțeleasă și respectată.

În rest, nu-mi pot permite eu ceea ce dvs. vă permiteți, să comentez fără exemple adică, gustul sau dezgustul cititorului față cu poezia ce se publică, gustul ce nu este unul, bătut în cuie, cum nici dezgustul. Doamne ferește! Următoarea problemă ar fi aceea a afirmației pe care cu convingere o faceți în legătură cu soarta celor atât de mulți ce ni se adresează cu, vorba dvs., *incercări literare*, o dată chiar numărându-vă printre aceștia, „și nici unul, vă citez întocmai, nu s-a regăsit printre cei ce-și publică poemele, fragmente din textele ample existente în casele lor”. Mi-e oare destul de limpede că *poemele* sunt ale consacraților fericiți, iar *fragmentele*, ale muritorilor de rând? Cei cărora, după opinia dvs., li se încălcă, chipurile, dreptul firesc de a apărea în revistă, amărăciunea ce vă chinuie fiindcă, în schimb, citiți la noi „pagini întregi de poeme autohtone sau traduse din alte limbi, care valoric sunt pe nicăieri. Versuri albe, metafore înzorzonate, expresii îmbârligate într-o ficțiune îmbâcsită, și care nu declanșează în sufletul și mintea cititorului acel fior pe care ți-l declanșează adevărata artă”. Înclinați totuși să fiți de acord, în felul dvs., firește, cu dictonul *Mulți chemați, puțini aleși*, înțelegând însă că defectul cel mare n-ar fi în ograda celor care se prezintă, ci în a celor care aleg? Puterea exemplului, stimată doamnă! Aflându-vă în fața clasei, la catedră, o autoritate vie, copiii își notează în caiete, sârguincioși sau indiferenți, idei, și pleacă cu ele acasă, și în viață. Din fundul clasei mă ridic în ultima clipă și vă rog frumos să-mi oferiți exemple concrete, ca să înțeleg și eu că versul alb, în lume și la noi, n-ar avea nicăieri vreun reprezentant de soi bun, că versul alb n-ar avea niciodată atingere cu poezia declanșatoare în suflet și minte a celui fior pe care ți-l garantează arta adevărată. Și aici v-aș aștepta cu toată încrederea exemplul, cu versuri care, v-au declanșat fiorul respectiv. Pentru că s-ar putea ca mie, în prostia mea, să-mi placă ce nu vă înflorează pe dvs., și tot așa, să nu-mi placă deloc ce vă place dvs. E o ipoteză, nu-i așa? Cât despre metaforele înzorzonate, expresiile „îmbârligate într-o ficțiune îmbâcsită”, v-aș rămâne îndatorată cumva,

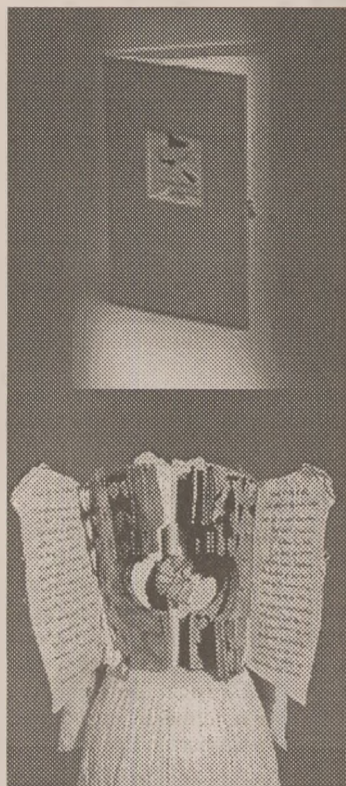

Constanța Buzea

POST-RESTANT

dacă ați extrage din revista noastră, pe care o citiți ca „o abonată fidelă și împătimită”, cele mai elocvente exemple, ca să mă dumiresc că am greșit și să iau măsuri de căință și de îndreptare. (Prof. *Diana Glück*, Giera, Timiș) Nu vă faceți probleme, ca să nu te dezamăgești, e bine mai întâi să nu te amăgești. Iar dacă te-ai dovedit în câteva rânduri a fi propriul tău amăgitor, măcar nu te plânge. Pe acest fond, de piatră sau de nisip, navigăm cu toții, cu dilemele noastre de fiecare zi, niciodată asemănători, ca în convenții, niciodată prea diferiți, ca să nu funcționeze o solidaritate în aspirația că poate exista perfecțiune. Întâmplarea face că și dvs., ca și corespondenta noastră dinainte, (invocați deloc fără rost, cu mai mare sau mai mică dezinvoltură, același dicton, al multilor chemați și puținilor aleși. În fine, dv. ați preferat, nu-mi dau seama de ce, să scrieți *din-nainte*). Și iată și fragmentul din poemul *A doua și ultima paranteză*, din care cititorul va înțelege și cum decurge și ce promite experimentul dvs. literar: „Am fost imbarcată/ În mașina timpului,/ spre cea de a doua/ Și ultima paranteză./ Nu știu nimic/ Despre ceea ce îi urmează./ Pentru că acei din-nainte/ Care au atins-o/ Nu au primit dezlegare/ Să vorbească/ Din neființa fostei lor ființe:/ Părinții mei, maeștrii mei/ Și ai lor./ Și ai lor,.../ Spirite plecate spre plus infinit./ Știu doar/ Că paranteza se va închide/ Ireversibil în dreapta./ Când mașina timpului meu/ Va rămânea fără combustibil/ Și, în dreapta ei/ Eu nu voi fi nicicând./ Pentru că dreapta aici/ Este viitorul de neființă/ Al ființei mele”, Senzația

că reprezentarea dvs. arată, într-un fel, ca o schemă, pe hârtie, în plan și nu în spațiu, așa cum ar cere-o situația: ființa, neființa, ființa neființei și neființa ființei, spiritele plecate spre plus infinit, unde și dreapta și stânga sunt cumva pretutindeni și nicăieri. Sunt de acord, nu vă pot contrazice, mă las înduioșată ca un copil de mărturisirea pe care o faceți într-un acrostih de prevenire și care sună astfel: „Este un moment când temnița din adâncuri se umple și trebuie primenită. Așa încât descui lacătele și aștept năvala cuvintelor și a frazelor”. Am voie, oare, să înțeleg ce vreau eu, din ceea ce spuneți? Nemaiputând îndura îndoiala, ne cereți cumva părerea despre textele dvs. (doar două!). Mărturisirea continuă cu încă un vers amplu și frumos, pe care-l transcriu ca să arăt că nu sunteți chiar departe de a vă da răspunsurile cele mai serioase la întrebări: „Nu pot face ordine desăvârșită căci ele, cuvintele scăpate în libertate își câștigă singure rangul”. Mă întreb însă de ce aduceți și puneți pe tapet acea ordine desăvârșită, care nu se poate vâna fără riscul major de a vă încorseta la nesfârșit sufletul creator. Puțină dezordine n-ar avea ce să vă strice, ba dimpotrivă, v-ar da aerul necesar proaspăt și senzația de libertate și dezinvoltură în bucuria de a scrie. Așa că e bine că nu puteți face ordine, când s-ar cere o destindere interioară, o ieșire sau o evadare din rigiditate. O destindere interioară care să vă taie elanul macabru de a defila, între parantezele pe care le-ați inventat parcă în vederea unei constrângeri chinuitoare și nu prea, în realitate. (*Aniele Savin*, București) Excelați în arta comunicării cu mijloacele alese ale omului cultivat. Aveți exercițiul, aveți experiența celui care s-a dedulcit în a se amesteca și a se atinge, cu căldură și iubire pentru interlocutor, oricare ar fi aceasta, a se recunoaște în mintea acestuia, aproape total. Să luăm doar un exemplu, studiindu-l pe îndelete, din multele *Exerciții de dicție* cu care m-ați convins. *Autoportret cu umbră*, dedicat lui Rembrandt: „Sunt/ asemeni unui op luxos legat în piele stacojie cu file volatile de eter./ Degetele/ prelung îngândurate ale nopții foilează atent, impresurate lent de/ semnele discrete de safire./ Pagini/ cu transparentele bleuatre, gonflându-și hieratic, par ratăcite aripi de/ columb./ Conturul subțire, roșiatic, are decisă alură de val./ Caligrafia perfectă a poemelor se clatină liliac”. Despre prețiozitate și prețios, cred că ar trebui spus câte ceva, dar mă opresc aici păstrând un gust bun, înainte de a resimți oboseală și îngrijorare în fața exceselor, totuși, și alunecărilor în nefiresc pedant. (*Elena Dragu*, Roman) ■

HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

COLECȚIA PROZA DEBUT

ANCA MARIA MOSORA
Arhanghelii nu mor

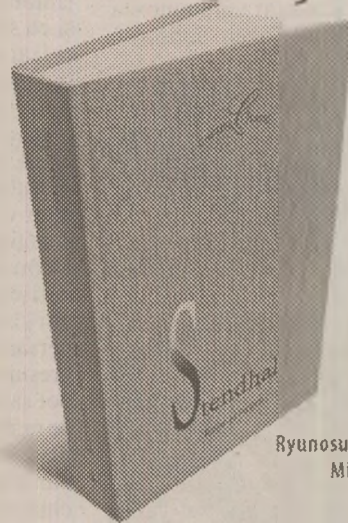
www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

ALAIN GAVRILIUȚIU
Nu toată iarba e la fel

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

CARTIER *începe de la caracter*

STENDHAL Roșu și negru

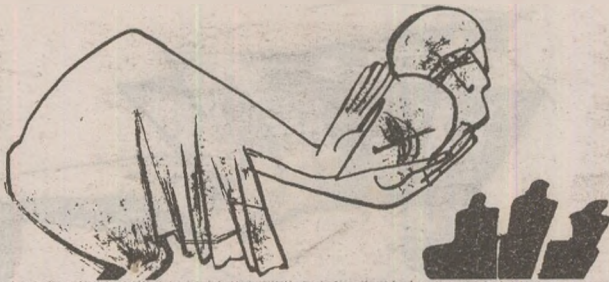
Traducere din franceză de
Argentina CUPCEA-JOSU
720 pag. Cartonat, legat

În colecția

CARTIER CLASIC
au mai apărut:

Ryunosuke AKUTAGAWA	Aleksandr PUȘKIN
Mihail BULGAKOV	Guy de MAUPASSANT
GOETHE	Mihail LERMONTOV
Julio CORTAZAR	Liviu REBREANU
Venedikt EROFEEV	Virginia WOOLF
O'HENRY	

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Premiile Uniunii la bursa zvonurilor

Cu o zi înainte de a se da premiile Uniunii Scriitorilor am auzit că au și fost stabilite. Pun mâna pe telefon și-i sun pe membrii juriului pe care-i am mai aproape, să-mi dea numele fericților. Nu-mi permit să spun pe cine am căutat. Am dat telefon, mai întâi, sursei celei mai sigure. Nu s-a stabilit nimic, mă anunță. Încerc la altcineva, mai apropiat. Se jurizează mâine dimineață, ni spune cu voce tristă: trezire devreme, autobuze aglomerate. Iau persoana la sigur: „Știe tot Bucureștiul că ați stabilit cine ia premiile”. Persoana se oțărăște: „Ce mai caut eu mâine la Uniune, dacă le-am stabilit?” „Ca să vă faceți că jurizați, chipurile...”

Ne-am amintit, într-o lungă paranteză, de premiile din alți ani. Totdeauna juriile au fost acuzate de nedreptăți și de aranjamente, pe vremea când verdictul se dădea cu o zi sau două înainte, Mecanismul prin care se ajungea la acuzații era următorul: Dădeai telefon la prietenul sau prietenii din juriu. Aceștia îți spuneau că te-au votat, dar n-au putut face față celorlalți, în succesivele tururi de scrutin.

Într-un an, un poet, autor cunoscut, aflat în competiție cu alți doi, poate că și mai cunoscuți, povestește scârbît că a fost lucrat de juriu, la ultimul tur de scrutin, când a avut două voturi sigure și alte trei negociate, dar a picat negocierea. Discuția avea loc la restaurantul Uniunii. Unul dintre participanți, tot poet, care lucra atunci la „Evenimentul zilei”, scoate din buzunar o copie a procesului-verbal de la încheierea jurizării. „Cîte voturi ziceai, moșule, că ai avut? Ia uite aicea – zero!” Poetul scârbît are o inspirație de moment: „A fost falsificat procesul proces-verbal!” Ziaristul îi arată semnăturile susținătorilor săi. Poetul pare să le recunoască, dar ridică nasul: „Asta e dovada! Au falsificat pînă și prietenia literară cea mai sacră!” și face ghemotoc procesul-verbal. Ziaristul îi ride în nas. Trimisese o copie pe fax la redacție, asta era pentru reacții. Și mai scoate o copie a procesului-verbal, cu care se duce la masa ocupată de câțiva prozatori, care dezbateau același subiect.

Cînd e vorba de premiile Uniunii, apar totdeauna scenarii compensatorii pentru orgoliile celor aflați în competiție. Mai nou, ele par a fi produse de nominalizații cu șanse mai mici sau mai panicoși, care își pregătesc o ieșire „onorabilă” din competiție, în eventualitatea unui eșec.

E limpede însă că Uniunea Scriitorilor încă n-a reușit, în rîndurile membrilor săi, să își recapete coeziunea și orgoliul care fac dintr-un nominalizat la premii, un competitor fericit, în așteptarea deciziei finale a juriului. Ca probă că au lipsit de la ceremonie și destui premiați.

Pare ciudat că un om căruia i s-a reproșat excesul de liberalism, Nicolae Manolescu, i-a avertizat pe cei care nu vor veni anul viitor că nominalizații la premii că vor fi scoși de pe listă, dacă nu au motive întemeiate să lipsească.

Unii comentatori au văzut în asta o dovadă că Manolescu vrea să pună șaua pe Uniune, alții, dimpotrivă, că noul președinte al Uniunii recurge la amenințări administrative, pentru că nu a izbutit să-și impună autoritatea. Ambele ipoteze mi se par forțate.

Uniunea Scriitorilor are o mai veche problemă de imagine. Aceea a lipsei de rigoare și în privința primirii de noi membri și în ceea ce privește jurizarea premiilor pe care le acordă. Nu mai vorbesc de valoarea premiilor. Fiindcă dacă ele ar avea o consistență de invidiat sau consecințe editoriale imediate ori dacă ar sfîrși valuri de interes printre cititori, Nicolae Manolescu n-ar fi ajuns la asemenea amenințări.

Le face Manolescu pentru gloria lui? Mai curînd pentru scăderea ei, de dragul sporirii prestigiului Uniunii. ■

Ne aflăm în prag de iarnă și, în pauzele de publicitate când vedem câte-o frîntură de film sau de emisiune la televizor, rețrăim clipe tulburătoare ale perioadei de vară... Ce fain era! Ce amenințări cu emisiuni noi sau cu reluarea altora mai vechi, dar ajustate cu rubrici noi, cu prezentatori noi, cu moderatori noi... Atât de fericiti eram pe-atunci, încât simțeam nevoia să ieșim pe tăpșanul de la marginea urbei, mereu proaspăt însămîntat cu resturile menajere ale „civilizațiilor ieșiți la iarbă verde” (după cum se vedea din toate reportajele televizate), și să strigăm (după învățătura regretatului Ion Luican) spre vreo virtuală prezentatoare tv, îmbrăcată dezmațat cu straie de austeritate guvernamentală:

Uhăi, lele!
Cum aș face sa te țuc,
Sa te țuc și să mă duc
După capre, să le-aduc
Să nu le mănec vreun lup...

Ferească-ne Dumnezeu! Bine că mai toate promisiunile nu au fost „onorate”, fiindcă rămăneam fără capre... Ce aluzii? Păi, avem timp? Iacă-tă: la Prima Tv, a început noua emisiune (serial?) „Aventurile familiei Vijelie” și trebuie s-o urmărim cu mare atenție, deoarece, deocamdată, nu înțelegem mare lucru – nici din emisiune, nici din logica postului Prima Tv. „La Bloc”? „Trăzniți în NATO”? „Divertis”? „Vacanța Mare”? Telenovelele de Acasă Tv? Povestioare de doi bani, frunze veștede de toamnă!... Pe cînd „Aventurileeeee...” de pe Prima Tv... Ehe, astea da, avînd în vedere că pînă și soacrei lui Haralampy i-au dat cu firma în cap înțepenin-d-o în fața televizorului pînă ce prietenul s-a răstît la nevastă-sa, Claustrina:

- Auzi, lă, fiică vitregă ce ești! Tu nu vezi că mă-ta a murit fără lumînare? Te uiți la dom' Vijelie ca la Turnul din Pisa și Mănăstirea din Parma – bravo!... Acu, unde o înmormântăm?

Orice minte de pămîntean nu-și poate imagina ce-a urmat! Nu intru în detalii, fiindcă seismul din familia prietenului continuă, iar croșeele domnului președinte Băsescu trimise spre domnul Premier Tariceanu cu ocazia grevei dascălilor, explicate în conferințe de presă televizate, sunt înghionțeli de la grădinița cu program prelungit, dacă am îndrăzni vreo comparație... Însă, domnul președinte e nedrept, fiindcă, dintr-o știre de Jurnal tv, aflăm că domnul Prim-ministru și-a respectat, totuși, sadismul întrebării „Vreți să vă fac hotel?”, adresată sinistralilor din Timiș, drept care, pînă la darea în folosință a... hotelului, aceștia vor ierna în foste sedii de CAP, cămine culturale, grajduri, dormitoare CFR etc. și alte locuri de cazare prin acoperișul cărora se vîd stelele viitorului hotel...

- Noa, și?, zice Haralampy. Strămoșii noștri trăiau și dormeau prin codri și peșteri, și ce urmași viteji și înțelepți ne-am ridicat!... Iacă-tă, de pildă, domnul senator Antonie Iorgovan ce fain bate iarăși la televizor șaua imbecilității spre înțelepciunea domnului Mircea Geoană care, auzi-l, numa', ce spune: „Universul nu se învîrte în jurul PSD, dar PSD poate să influențeze Universul”... Mare filozof!

Gata-gata să mi se blocheze televizorul!
- Asta ne mai lipseal, murmură speriată nevastă-mea, Coryntina. Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se.

- Știi ce?, îi zic. Ia mai lasă-l în pace pe Domnul!, că mă *nervezi!*

Mă exasperează, tocmai cînd domnul Dan Ioan Popescu spune, răspunzînd la întrebarea unui reporter tv:

- Știu foarte multe lucruri compromițătoare despre lideri ai PSD și ai puterii...

Ioi, Doamne!, vorba unui harghitean care a văzut la tv și a auzit declarațiile liderilor PSD la reuniunea de la Izvorul Mureș, dar și zicerea domnului primar al orașului Bălan, Mihai Meșes, care s-a împieptoșat spre pesedeni:

cronica tv

Rămâne cum am stabilit!

- Vă dați români numai cînd sunteți între români! Am fost, suntem și vom rămîne minoritari aici, în Harghita și Covasna. Ne speriem de cât de mult cer? Dar ar trebui să ne întrebăm ce ne oferim noi nouă; noi, aici, suntem departe de București... Marile probleme le avem noi cu noi, și nu noi cu ei... Câți dintre noi știm Imnul, respectăm tradițiile, cum o fac ei?! Sunt vorbe în vînt ce se întîmplă aici. Noi trebuie să ne câștigăm locurile, nu să ni le cerem... Mă revolt cînd vîd aceste scene penibile”.

Curat penibile!, se aude din eter vocea celebrului personaj caragialian.

- Mută-l pe Antena, îmi sugerează Haralampy. Îl „mut”, și ce vedem? Minunea de la Maglavit în ediție revăzută și actualizată: Dan Negru are voce normală, vorbește fain, gesticulează mai puțin, nu urlă ca un abia-ieșit din junglă, ci e normal-normal în toate cele.

- Vezi, zice Haralampy, poate ți-e defect televizorul... - Cobe! Îl reped.

Da, e seara zilei de 13 noiembrie 2005, iar pe Antena 1 se transmite emisiunea „Geniali”, invitații fiind antrenorii Mariana Bitang, Octavian Belu și câteva gimnaste „lăsate la vatră”, care înspăimîntaseră lumea cu valoarea lor. Moderatori: Alessandra Stoicescu (*Dar ce frumoasă se făcut/Și mîndră, arz-o focu/Ei, Negrule, acu-i acu/Ca să-ți încerci norocu'*, îmi recită șoptit la ureche Haralampy, de frica neveste-si), și Dan Negru. Să compari această emisiune cu *Ciao Darwin* sau cu *Ziua Judecării?* Ar ține de domeniul dogăritului, macar pînă s-ar clarifica lucrurile... Dar, cum nici prin alte domenii sau activități nimic nu este limpede... De-aceea, ne și consolăm ascultîndu-l pe domnul președinte, care zice cu năduf la o conferință de presă televizată:

- Actuala Constituție nu clarifică relațiile dintre președinte și Guvern...

Îmi zic: Ay, Doamne, ce bine că „părintele” legii fundamentale e ocupat cu Mircea Geoană!

- Deci, se miră prietenul, în Constituție era dihania care întărește Palatul Cotroceni împotriva Palatului Victoriei? Pfui, fi-r-ar a naibii de...! Că privim seară de seară la televizor ca niște analfabeți în loc să citim legea fundamentală...

- Așa ne trebuie! zice și Coryntina.

Și are dreptate, fiindcă, pe Realitatea Tv, purtătorul de cuvînt al PSD, domnul Cristian Diaconescu, ne spune rîspicat că în proiectul de lege a minorităților există mecanisme și instituții neconstituționale... Noa, așe! Uite, domnule, că UDMR-ul e gata-gata să ne ia Ardealul, iar noi...

Și, fiindcă veni vorba de Ardeal, duminică, 13 noiembrie, toate televiziunile au transmis știrea că la Sibiu a avut loc ceremonia religioasă prilejuită de înscăunarea prof.dr.Laurențiu Streza ca mitropolit al Ardealului, cu sediul la Sibiu...

- Parcă sediul era la Cluj, suspină dintr-un colț soacra lui Haralampy, care zice:

- Lasă, mamă-soacră, că îi dau telefon lui Andrei Șaguna, să vîd ce zice.

- Așa-așa, dragu' mamii!
Se vede, cred, cum credința unește ginerii cu soacrele în cuget și-n simțiri...

Dumitru HURUBĂ

actualitatea

La Uniunea Scriitorilor

11 și 12 noiembrie 2005, zile de activitate intensă la Uniunea Scriitorilor. Ședința Comitetului Director, ședința Consiliului Uniunii, întrunirea juriului pentru a decide premiile anului 2004, decernarea premiilor urmata de un cocteil la Casa Vernescu. Să le vedem pe rând.

În ședința Comitetului Director, Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor, a prezentat o informare despre situația la zi a Uniunii și o analiză - bilanț a desfășurării Festivalului „Zile și nopți de literatură” de la Neptun. Informarea și analiza-bilanț au fost reluate și în fața Consiliului. Gabriel Chifu, secretar al U. S., a prezentat propunerile pentru noul Regulament de acordare a Premiilor U. S., care prevede printre altele:

premiile Uniunii Scriitorilor vor fi acordate de un juriu format din critici literari, în număr de cinci membri și doi membri supleanți;

juriul va fi ales prin vot secret de Consiliul Uniunii Scriitorilor și va funcționa patru ani; în acest timp, membrii juriului nu vor putea fi premiați;

juriul va fi asistat de un secretariat tehnic care va monitoriza aparițiile editoriale ale anului în curs și receptarea lor critica;

juriul se va întruni de câte ori va fi nevoie, va decide prin vot secret și își va încheia lucrările până în ziua de 15 aprilie a fiecărui an;

acordarea premiilor va fi precedată de nominalizări; pot fi nominalizați scriitori care nu sînt membri ai USR; premiile vor fi decernate în fiecare an la o dată fixă; juriul U.S. va acorda anual Premiul Național de literatură,

Premiul pentru Cartea de proză, Premiul pentru Cartea de poezie, Premiul pentru Cartea de dramaturgie, premiul pentru Cartea de critică, istorie literară, eseu, Premiul pentru traduceri, Premiul pentru debut (un premiu sau două);

juriul are la dispoziție și două premii speciale pe care le poate acorda unor lucrări valoroase aparținând altor genuri;

Asociația Scriitorilor din București și Filialele U. S. din țara vor acorda premiile după regulamente similare, adaptate situației fiecăreia;

premiile pentru literatura minorităților naționale vor fi acordate de un juriu desemnat de comisia U. S. pentru minorități.

Vechiul regulament fiind încă în vigoare, Comitetul Director a acordat, conform acestuia, Premiul Opera Omnia și Premiul Național de Literatură pentru anul 2004. Au fost distinși cu aceste premii scriitorii Octavian Paler și, respectiv, Livius Ciocărlie. Tot în cadrul ședinței Comitetului Director au fost propuși pentru a primi indemnizații de merit, în urma ivirii unor locuri disponibile, scriitorii: Șerban Foarță, Nicolae Prelipceanu și Maya Belciu.

În continuare a avut loc ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor. În prima parte a ședinței Nicolae Manolescu a informat despre activitatea curentă a conducerii U. S., în intervalul de la ultimul Consiliu, și a prezentat analiza referitoare la Festivalul „Zile și nopți de literatură”. Festivalul trebuie continuat, a spus N. M., punându-se însă un mai mare accent pe principiul reciprocității. Suntem interesați ca invitații din străinătate să vorbească și în țările lor despre Festival. Cât privește participarea scriitorilor români la Festival, aceasta va fi decisă strict de Filiale și de Asociația Scriitorilor din București, potrivit reprezentării

proporționale. Ar fi de dorit ca Festivalul să dobândească un caracter deschis (în anumite limite), legându-l și de Târgurile de carte care au loc, în aceeași perioadă, la Constanța și Mangalia. A fost reținută sugestia lui N. Prelipceanu de a fi implicați în mai mare măsură în Festival scriitorii traducători.

Varujan Vosganian, vicepreședintele Uniunii Scriitorilor, a informat Consiliul despre demersurile făcute pentru colectarea corectă a timbrului literar, despre protocoalele încheiate în acest sens cu editurile și despre stadiul în care se află, la Parlament, legea privitoare la majorarea pensiilor

pentru scriitori.

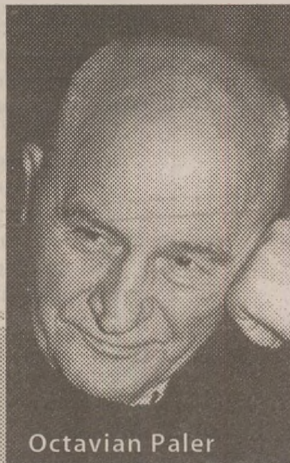
Consiliul a aprobat prin vot deschis propunerile rectificative a bugetului U. S. pentru anul 2005, prezent de Mihai Chicuș, directorul economic al U. S., și raportul Comisiei Sociale prezentat de Dan Tărchila, președinte acestei Comisii. Discutarea propunerilor Comisiei valide, prezentate de Mircea Ghițulescu, secretar Comisiei, a fost amânata pentru Consiliul următor.

Consiliul Uniunii Scriitorilor a dezbătut și ratificat propunerile Comitetului Director privind noul Regulament de acordare a Premiilor U. S. și a ales prin vot secret juriul de premiere care va funcționa în următorii patru ani. Ace se compune din: Daniel Cristea-Enache, Mircea A. Diacon, Gabriel Dimisianu, Dan C. Mihăilescu, Cornel Ungureanu, membri, Al. Cisteleanu și Ioan Holban, membri suplear.

În ziua de 12 noiembrie, în cadrul festivității de la Casa Vernescu, au fost decernate Premiile Uniunii Scriitorilor pentru anul 2004, premiul Opera Omnia și Premiul Național de literatură. Scriitorii premiați (cei de față, pentru că unii au lipsit) au rostit scurte cuvântări, la fel Președintele Uniunii Scriitorilor, Nicolae Manolescu, și Președinte interimar al juriului, Mircea Mihăieș. (Rep.)

Livius Ciocărlie

Octavian Paler

Comitetul director a hotărât acordarea următoarelor premii:

Livius Ciocărlie
PREMIUL NAȚIONAL DE LITERATURĂ
Octavian Paler
PREMIUL "OPERA OMNIA"

Juriul Uniunii Scriitorilor întrunit în ziua de 11 noiembrie 2005, ora 10, în componența: Ștefan Agopian, Adrian Alu Gheorghe, Daniel Cristea-Enache, Constantin Cubleșan, Mircea A. Diaconu, Gelu Dorjan, Horia Gârbea, Mircea Mihăieș, Dan C. Mihăilescu, Nicolae Oprea, Ion Pop (președinte), Ioana Părvulescu, George Vufurescu a hotărât pe baza nominalizărilor din 5 septembrie 2005 premiile USR pentru volume apărute în anul 2004:

Proză
Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa*, Humanitas

Poezie
Constanța Buzea, *Netrăitele*, Ed. Vinea
Liviu Georgescu, *Orologiul cu statul*, Ed. Dionis

Dramaturgie și teatrologie
Mircea Ghițulescu, *Cartea cu artiști*. Teatrul românesc contemporan, USR

Literatură pentru copii și tineret
Nu se acordă

Premiile Uniunii Scriitorilor

Istorie, teorie și critică literară
Adriana Babeși, *Dandysmul. O Istorie*, Polirom

Eseuri, Jurnale, Memorii, Publicistică
Horia-Roman Patapievici, *Ochii Beatricei...*, Humanitas

Traduceri din literatura universală în limba română
Șerban Foarță, *Blazoanele anatomiei feminine. Poezii franceze din epoca Renașterii*, Ed. Humanitas
Sorin Mărculescu, *Miguel de Cervantes: Don Quijote*, I-II, Paralela 45

Antologii, Dicționare, Ediții critice
Al. Condeescu, *Nichita Stănescu, Opera magna*, Ed. MLR
Ion Istrate, Ion Milea, Doina Modola, Augustin Pop, Mircea Popa, Aurel Sasu, Elena Stan, Valentin Tascu,
Dicționarul cronologic al romanului românesc, Editura Academiei

Debut
Ioana Bradea, *Băgău*, proză, Ed. Est
Constanța Ghițulescu, *În salvări și cu ișlic*, eseu, Humanitas.

Premii pentru literatura în limbile minorităților naționale
Egyed Peter, *MadonnaK, Porban (Madonele în vâltoarea viefii)*, Ed. Pallas Akademia, Miercurea Ciuc
Hathazi Andras, *Danilo. Proza foarte scurtă*, Ed. Polis, Cluj (debut)

România literară - Abonamente la redacție pentru anul 2005

Talon de abonare începînd cu

- abonament trei luni (13 numere) - 26 lei (260.000 lei vechi)
- abonament șase luni (26 numere) - 52 lei (520.000 lei vechi)
- abonament un an (52 numere) - 104 lei (1.040.000 lei vechi)

Nume Prenume
str. nr. bl. sc. et. ap.
sector. localitate. cod poștal. județ.
telefon

Trimiteți prin mandat poștal contravaloarea abonamentului solicitat, pe adresa: Fundația România literară, dir. adm. Corneliu Ionescu, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22, și, prin poștă, pe aceeași adresă, talonul de abonare completat și copie a mandatului poștal. Prețul include și cheltuielile poștale de transmitere a revistei. Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită prin poștă un plic cu un cec în valoare de 130 \$ sau 100 euro pentru un an sau prin virament în conturile specificate în pag. 2, caz în care trimiteți prin poștă o copie a ordinului de plată și adresa dumneavoastră completă.

32 pagini - 2 lei
(20.000 lei vechi)
La redacție: 1,50 lei
(15.000 lei vechi)

5 948391 000016 46